

SVENSK SOLDAT & SJÖMAN

2023

FÖRSVARSMAKTEN

7383-136020

Krigföring som lagligt, moraliskt och etiskt rätt.

I Sverige utgår all makt från folket som givit riksdagen i uppgift att stifta lagar som skapar förutsättningar för nationens existens. Regeringen omsätter dessa lagar till uppgifter. Genom dessa uppgifter har Försvarsmakten givits mandat och skyldighet att försvara vår nation.

Sveriges säkerhetspolitik vilar på den internationella folkrättens grund. Sverige har som nation förbundit sig att följa och upprätthålla internationell rätt, folkrätten, mänskliga rättigheter, FN-stadgan och andra konventioner. Sveriges folk har genom riksdag och regering givit Försvarsmakten uppgiften att försvara även dessa rättigheter och skyldigheter.

Att inkludera väpnat försvar och krigföring tillsammans med andra maktmedel för att avhålla från påtryckningar på vår nation och ytterst skydda Sverige mot väpnat angrepp är ett nödvändigt och lagligt politiskt val förankrat i folkviljan. Att med vapenmakt försvara vår nation, våra åtaganden och våra värderingar är en viktig och rättfärdig samhällsfunktion ålagd Försvarsmakten. Försvarsmakten och totalförsvaret utgör vitala delar av grunden för vårt fria demokratiska samhälle.

Rätten att bruka våld för syftet att bevara gemensamma värden är ett ansvar som har anförtratts till Försvarsmakten och dess personal. Att lojalt sluta upp bakom ett beslut att med vapen och andra medel hävda rätten till nationell existens blir avgörande för Försvarsmaktens trovärdighet och därmed nationens förmåga att hävda lag.

Både som enskilda individer och som grupp behöver vi inom Försvarsmakten kunna legitimera väpnat försvar som moraliskt och etiskt rätt. Detta kräver att vi inte bara accepterar det faktum att vi ingår i ett system som är satt att utöva våld utan också reflekterar över den betydelse och de konsekvenser detta medför. Vi utövar inte bara vår rätt och plikt att bruka dödligt våld mot en angripare, vi accepterar också att riskera våra egna liv i försvaret av Sverige.

Att verka i Försvarsmakten ställer stora krav på mod, ledarskap och ansvarstagande i kombination med förbandsanda och disciplin.

VI BJUDER ALLTID MOTSTÅND – VI GER ALDRIG UPP

**SVENSK
SOLDAT &
SJÖMAN**

SV SOLD 2023

© Försvarmakten har upphovsrätt till detta verk.

Omslagsfoto:	Antonia Sehlstedt/Försvarmakten
Grafisk bearbetning:	FMLÖG Försörjning, Grafisk produktion
Produktionsid:	210110040
Förrådsbeteckning:	M7739-350065
Produktionsformat:	InDesign G5
Publikationsområde:	ÖB
Tryck:	Försvarmakten, FMLÖG

Beslut om fastställande av Svensk soldat och sjöman 2023

Svensk soldat och sjöman (SV SOLD 2023) version 10.0 fastställs att gälla från och med 2023-01-01. Publikationens registrerade M-nr är M7739-350065.

Följande upphävs 2023-01-01:

Svensk soldat 2019, version 9.1 Ä1 gällande från och med 2020-03-20.

Publikationen tillgängliggörs genom publicering på intranätet emilia och på www.forsvarsmakten.se

Publikationen distribueras och lagerhålls av FMCL/FBF.

Detta beslut har fattats av general Micael Bydén. I den slutliga handläggningen har dessutom överste Marcus Björkgren deltagit och som föredragande Försvarmaktens publikationssamordnare Stefan Nilsson.

Micael Bydén
Överbefälhavare

Stefan Nilsson

ÄNDRINGAR

Version	Ändring nr	Datum för när versionen börjar gälla/ska tillämpas	VIDAR handling nr	Anmärkning
8.0	0	2016-07-01	FM2015-22219:3	
9.0	0	2019-10-01	FM2019-8625:4	
9.1	1	2020-03-20	FM2019-8625:8	
10.0	0	2023-01-01	FM2022-14357:3	

Förslag på ändringar och behov av förtydliganden etc. sammanställs publikationsområdesvis och insänds linjevägen till ansvarig enhet.

Upptäckta felaktigheter i publikationen avvikelserapporteras i PRIO.
Se FM2022-14357 vem som är huvudhandläggare.

INNEHÅLL

1	SVERIGES SÄKERHETSPOLITIK	11
1.1	Sverige och den internationella miljön	12
1.2	Sveriges deltagande i säkerhetspolitiska forum	13
1.3	Multilaterala och bilaterala försvarssamarbeten	16
1.4	Sverige och Försvarsmakten i en föränderlig värld	17
1.5	Försvarsberedning	19
1.6	Försvarsbeslut	19
2	SVENSKT TOTALFÖRSVAR	21
2.1	Motståndskraft	21
2.2	Samhällets krisberedskap	22
2.3	Totalförsvar	23
2.4	Det civila försvaret	25
2.5	Om beredskapssystemet i samhället	28
2.6	Försvarsmyndigheter	30
2.7	De frivilliga försvarsorganisationerna	30
3	MILITÄRT FÖRSVAR	33
3.1	Så styrs Försvarsmakten av riksdag och regering	33
3.2	Försvarsmakten	33
3.3	Våra uppgifter	35
3.4	Trovärdighet	37
3.5	Försvarsmaktens ledning	39
3.6	Eld – rörelse – skydd	42
3.7	Hållbart försvar	43
3.8	Vår militära profession	44
3.9	Militära begrepp	44
4	FÖRSVARSGRENAR	47
4.1	Gemensamt för alla försvarsgrenar	48
4.2	Armén	51
4.3	Marinen	55
4.4	Flygvapnet	61
4.5	Operationsmiljön	65
5	HEMVÄRNET	67
5.1	Hemvärnet – en nationell resurs	68
5.2	Militärterritoriell indelning och regional ledning	69
5.3	Hemvärnsavtal istället för anställning i Försvarsmakten	73

6	STRIDSKRAFTER.....	77
6.1	Försvarsmaktens stridskrafter	77
6.2	Organisationsenheter	78
6.3	Krigsförband.....	78
6.4	Försvarsmaktsgemensamma förband.....	79
6.5	Försvarsmaktens specialförband	85
6.6	Specialoperationer.....	87
7	GRUNDUTBILDNING	89
7.1	Stridens krav på grundutbildningen	90
7.2	Nya erfarenheter.....	92
7.3	Inför grundutbildningen.....	92
7.4	Hur genomför du grundutbildningen?	94
7.5	Värnpliktskonsulent.....	102
7.6	Sjukvård	103
7.7	Militär själavård.....	104
7.8	Ordningsregler och dagrutiner.....	105
7.9	Medinflytande för värnpliktiga	110
7.10	Efter grundutbildningen	114
8	KOMBATTANTUTBILDNING.....	117
8.1	Vad är en kombattant?	117
8.2	Mål med kombattantutbildning	118
8.3	Genomförande av kombattantutbildning.....	119
9.	HUR VI FÖRHÅLLER OSS TILL VARANDRA.....	121
9.1	Samarbete, kamratskap och disciplin.....	122
9.2	Kamratskap	123
9.3	Disciplin	124
9.4	Att föra befäl	126
9.5	Tillämpning av våra professionella värden.....	128
9.6	Försvarsmaktens uppförandekod.....	132
9.7	Försvarsmaktens värdegrund.....	133
10.	TJÄNSTGÖRING	137
10.1	Tjänstgöring i grundorganisationen (GRO).....	137
10.2	Tjänstgöringsskyldighet innan höjd beredskap	140
10.3	Tjänstgöringsplikt efter höjd beredskap	142
10.4	Arbetsmiljö och medinflytande	144
10.5	Jämställdhet i militära operationer	145
10.6	Säkerhetstjänst.....	146
10.7	Skydda säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter	146

10.8	Tystnadsplikt	147
10.9	Meddelarfrihet	147
10.10	Övningar – bygger kompetens.....	148
10.11	Kommunikation och information.....	149
10.12	Ditt digitala liv	150
10.13	Uniformsbestämmelser	154
10.14	Formella grunder för hälsningar och anmälan, traditioner	155
10.15	Belöningar och utmärkelser.....	158
11.	FÖRSVARSMAKTENS BEREDSKAPSSYSTEM.....	163
11.1	Totalförsvaret vid höjd beredskap	163
11.2	Försvarsmaktens beredskap innan höjd beredskap	164
11.3	Hemvärnsberedskap.....	165
11.4	Försvarsmaktens åtgärder vid skärpt beredskap	165
11.5	Försvarsmaktens åtgärder vid högsta beredskap	166
12.	KRIGET	169
12.1	Informationskrigföring och propaganda.....	169
12.2	Hybridkrigföring och samordnad påverkan.....	170
12.3	Stridsmiljön.....	172
12.4	Folkrätten	176
12.5	Soldatregler	179
12.6	Krigsfångar	180
12.7	Motståndsrörelser	181
	BILAGA 1 – FICKMINNE MOBILISERING.....	183
	BILAGA 2 – FICKMINNE SOLDATREGLER	185
	BILAGA 3 – KARTBILAGOR	187
	BILAGA 4 – FÖRSVARSMAKTENS GRADBETECKNINGAR	191
	BILAGA 5 – FRIVILLIGA FÖRSVARSGRUPPER	195
	REDAKTIONELL INFORMATION.....	199
	BILDFÖRTECKNING.....	203
	KÄLLFÖRTECKNING.....	204

A portrait of Micael Bydén, a middle-aged man with short, dark hair, smiling slightly. He is wearing a green and black camouflage military uniform. On his chest, there are two name tags: the top one says "BYDÉN" and the bottom one says "ÖVERBEFÄLHAVARE". On his left sleeve, there is a Swedish flag patch and a rank insignia patch showing five stars. He is standing with his hands on his hips against a dark, textured background.

Bydén

Micael Bydén
Överbefälhavare

Foto: Jimmy Croona/Försvarsmakten

FÖRORD

Svensk soldat och sjöman riktar sig till dig som står inför eller har påbörjat en utbildning och tjänstgöring i Försvarsmakten som frivillig eller anställd, soldat eller sjöman. Min förhoppning är att boken ska ge dig kunskap och vägledning under hela ditt engagemang i Försvarsmakten.

Vårt uppdrag är unikt – vi är den yttersta garanten för Sveriges frihet och säkerhet. Detta ställer särskilda krav på oss som verkar i Försvarsmakten.

Uppdraget innebär både en rättighet och skyldighet att använda militära maktmedel med risk för eget och andras liv som yttersta konsekvens. Därför krävs det att vi, var och en av oss, är kompetenta, professionella och förankrade i en tydlig och gemensam värdegrund.

Du som nu inleder din tjänstgöring kommer till en försvarsmakt i stark tillväxt. Ett försämrat säkerhetsläge kräver ett starkare försvar – och ett aktivt försvar som agerar dygnet runt och året om, på marken, i luften och till sjöss.

Kraven på kompetens, flexibilitet och uthållighet är tydliga. Försvarsmakten ska kunna hantera de utmaningar som följer av ett skarpare läge i närområdet och bidra till avskräckning från angrepp, enskilt och tillsammans med andra.

Försvarsmaktens militära profession och värdegrund utgår från de demokratiska principerna och alla människors lika värde. Respekt för andra präglar vår grundsyn på hur vi ska behandla varandra och vår omgivning. Det stärker vår förmåga att lösa uppgifter tillsammans även under de svåraste av förhållanden.

Jämställdhet och jämlikhet är en självklar del i den militära professionen och de mänskliga rättigheter som Försvarsmakten ska försvara, såväl nationellt som internationellt. I våra relationer med varandra ska vi vara öppna och inkluderande. Vi ska skapa en gemenskap som bygger på ansvarstagande, delaktighet och förtroende. Allas erfarenheter och förmågor ska tas tillvara.

Ett bra utbildningsresultat beror till stor del på ditt personliga engagemang och agerande. Det är viktigt att du är aktiv och bidrar till att använda utbildningstiden effektivt.

Tillsammans bygger vi ett starkare försvar som möter varje hot och klarar varje utmaning. Min strävan är att du efter avslutad tjänstgöring ska se tillbaka eller framåt på din tid i Försvarsmakten med glädje, stolthet och som en betydelsefull och värdefull period av ditt liv.

Bild 1.1 Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

1 SVERIGES SÄKERHETSPOLITIK

Sverige är ett självständigt land som beslutar om sin egen säkerhetspolitik.

Varje land har egna mål för sin inre utveckling, för sitt förhållande till andra länder och för hur man vill påverka utvecklingen i omvärlden. Den politik som landet utformar för att nå sådana mål också i situationer med yttre hot – självständigt eller i självvald samverkan med andra länder – kallas säkerhetspolitik. Utrikespolitiken och försvarspolitiken är säkerhetspolitikens viktigaste medel.

De medel som används är i regel en kombination av politiska, diplomatiska, ekonomiska och vid behov militära medel. Det militära försvaret är en viktig resurs i en aktiv svensk utrikes- och säkerhetspolitik.

*Bild 1.2 Pressträff den 25 februari 2022 med anledning av Rysslands aggression mot Ukraina.
Foto: Magnus Liljegren/Regeringskansliet*

1.1 Sverige och den internationella miljön

Det nuvarande säkerhetspolitiska omvärldsläget utmanar etablerade säkerhetspolitiska ståndpunkter. Vi bevittnar en global tillbakagång för demokrati, folkrätt, rustningskontroll och multilateralism vilket innebär att både den multilaterala, regelbaserade världsordningen och den europeiska säkerhetsordningen blir allvarligt försvagade.

Komplexiteten i hotbilden mot Sverige har ökat och är idag militär, politisk och ekonomisk. Ekonomi och teknik ses som strategiska verktyg och länder som Ryssland och Kina har en bred verktygslåda för att främja sina statliga intressen. Även om de militära maktmedlen fortfarande är centrala, spänner instrumenten från hybrida metoder till cyberangrepp, påverkansoperationer och utnyttjande av ekonomiska beroenden. Detta tillvägagångssätt, där verkan ibland kan ske oberoende av geografiskt avstånd, utmanar invanda föreställningar om inre och yttre säkerhet, om civilt och militärt, och om fred, kris och krig.

I världen pågår konflikter där territoriella och maktpolitiska tvister står i centrum. Dagens konflikter präglas dock allt oftare av dåligt fungerande statsbildningar, bristande respekt för staters suveränitet, ekonomiska och sociala spänningar, bristande respekt för mänskliga rättigheter, samt etniska och nationalistiska motsättningar. Brist på viktiga resurser, snabb befolkningstillväxt, fattigdom, miljö- och klimatförändringar och dödliga epidemier är långsiktiga hot både mot enskilda länders och hela regioners stabilitet.

Konflikter och hot begränsas idag sällan till ett enskilt land eller område, utan effekterna sprider sig ofta och får större och bredare påverkan. Vi ser att det ömsesidiga beroendet ökar mellan olika folk, kulturer och länder. Den tekniska utvecklingen och den större rörlighet som präglar det öppna moderna samhället, är gränsöverskridande. Det leder till ett större samarbete mellan människor i olika länder, men samtidigt blir våra samhällen mer sårbara. Vi får en gemensam sårbarhet.

Samarbete bygger beroenden som är positivt för fred och stabilitet, men som även innehåller risker för konflikter. Det innebär också att enskilda länder i allt högre grad riskerar att påverkas av störningar, till exempel hot från terrorism. De senaste årens många storskaliga terrorangrepp har starkt påverkat den världsomspännande säkerhetspolitiska utvecklingen och de internationella samarbetsformerna.

Idag kan ett land i allt mindre grad se sin egen säkerhet som fristående från utvecklingen i resten av världen.

Bild 1.3 Resultatet av de säkerhetspolitiska överläggningarna till följd av Rysslands aggression mot Ukraina presenteras. Foto: Magnus Liljegren/Regeringskansliet

1.2 Sveriges deltagande i säkerhetspolitiska forum

Sverige har sedan lång tid ett starkt engagemang i FN, EU och OSSE. Sverige har ansökt om medlemskap i Nato. Den långa tradition av militär alliansfrihet som har präglat vårt land har övergått i en vilja att ingå i en försvarsallians med ömsesidiga försvarsgarantier. Vårt deltagande i samtliga säkerhetspolitiska forum utgår från en solidarisk säkerhetspolitik, det vill säga att Sverige ska bygga säkerhet tillsammans med andra och därför kunna ge och ta emot stöd såväl civilt som militärt. I och med ett medlemskap i Nato kommer Sverige även att bidra till försvarsalliansens avskräckning i vår del av världen.

Genom att stärka vår förmåga att delta i internationellt samarbete och krishanteringsinsatser stärks fred och säkerhet för Sverige, för EU som helhet och för vår omvärld.

När det redaktionella arbetet med den här publikationen slutfördes pågick anslutningsprocessen till Nato fortfarande.

1.2.1 Förenta nationerna (FN)

FN har en central roll i den multilaterala regelbaserade världsordningen och har det yttersta ansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. FN:s säkerhetsråd är det enda organ som kan ge folkrättsligt bindande och universella mandat för fredsfrämjande insatser samt införande av sanktioner. FN kan ge andra organisationer (EU, AU, Nato med flera) mandat att agera på en FN-resolution.

För närvarande leder FN fredsbevarande insatser som sammanlagt omfattar ca 90 000 personer. Sverige har deltagit i flertalet av FN:s fredsbevarande operationer sedan 1960-talet. Mer än 80 000 svenskar har gjort FN-tjänst genom åren och flera svenskar har arbetat som FN-medlare.

Sveriges stöd för FN är starkt. Sverige är en av de största bidragsgivarna och ett av de få länder som uppfyller FN:s biståndsmål. Sedan Sverige blev medlem i FN 1946, har ett aktivt engagemang i FN utgjort en hörnsten i svensk utrikespolitik. Sverige har bland annat funnits bland initiativtagarna till stärkandet av barns rättigheter, tortyrkonventionen, dödsstraffets avskaffande och avskaffandet av apartheid, liksom inom områden som nedrustning, miljö, narkotikabekämpning och åtgärder mot terrorism.

Inom krishanteringsområdet har Sverige ett starkt engagemang avseende:

- resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet,
- resolution 1820 om sexuellt våld i väpnade konflikter,
- resolution 1612 om barn i väpnade konflikter.

1.2.2 Europeiska Unionen (EU)

EU är i grunden en politisk och ekonomisk union med en växande roll som global utrikes- och säkerhetspolitisk aktör. Även om EU inte är en militär allians pågår ett fördjupat försvarssamarbete mellan medlemsstaterna präglad av en uttalad ambition att stärka unionens förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet, säkerheten i sitt grannskap och försvaret av unionens värdegemenskap. Medlemskapet i EU är en central del i Sveriges säkerhetspolitik och bygger på en fördragsfäst solidaritet, bland annat genom EU-fördragets artikel 42.7 som förpliktigar medlemsstater att stödja varandra också i händelse av väpnat angrepp.

Målet för EU:s gemensamma säkerhets- och försvarssamarbete är att utveckla en bättre samlad försvarsförmåga samt att kunna genomföra hela spektrumet av civila och militära krishanteringsinsatser. Allt från långsiktiga utbildnings- och rådgivningsmissioner till förmåga att hantera uppkomna komplexa situationer som kräver sammansatta militära förband för snabbinsats. EU:s militära krishanteringsinsatser får endast genomföras utanför EU:s gränser.

När det gäller krishantering ska EU kunna använda vissa Nato-resurser för planering och ledning av insatser. För att kunna bidra effektivt till internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet är det nödvändigt att på olika sätt utveckla samverkansförmågan. Samarbetet med Nato är ett viktigt medel för att utveckla militär internationell samverkan. Förmågan till internationella krishanteringsinsatser, oavsett om de bedrivs under FN:s, EU:s eller Natos ledning stärks genom bland annat gemensam övningsverksamhet.

1.2.3 Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

The Organization for Security
and Co-operation in Europe

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) är en del av den europeiska säkerhetsarkitekturen och utgör ett viktigt forum för den dagliga dialogen mellan öst och väst. OSSE har mekanismer som möjliggör förebyggande och förtroendeskapande arbete, konflikthantering, samt återuppbyggnad och utveckling av demokrati och rättsstat. OSSE kompletterar det säkerhetsarbete i Europa som bedrivs av FN, EU och Nato.

1.2.4 North Atlantic Treaty Organization (Nato)

Nato har förblivit den centrala säkerhetspolitiska samarbetsorganisationen i Europa och den militära dimensionen av samarbetet över Atlanten. I och med det försämrade omvärldsläget – inte minst ryskt agerande – och uttåget ur Afghanistan har Natos tidigare inriktning mot internationell krishantering tonats ned. I dess ställe har allt större fokus åter kommit att läggas på avskräckning och kollektivt försvar.

Som medlem i Nato kan Sverige delta fullt ut i den säkerhetspolitiska diskussionen och beslutsfattandet i organisationen. Sverige kan påverka utvecklingen av Nato som säkerhetspolitisk aktör, hävda svenska intressen samt bidra till att höja tröskeln för militära konflikter och därmed skapa en konfliktavhållande effekt i norra Europa. Ett medlemskap innebär även förpliktelser att bidra till alliansens tre kärnuppgifter: avskräckning och försvar, förebyggande av kriser och krishantering, samt säkerhets-samarbete. Två bärande principer är att allierade enskilt och tillsammans ska utveckla förmågan att motstå väpnade angrepp respektive komma till varandras undsättning om någon utsätts för ett väpnat angrepp.

Nato fyller en viktig roll för att möjliggöra gemensamma eller samordnade operationer genom standardisering av bland annat metoder och processer. Genom utbildning och träning (övning) av dessa uppnås interoperabilitet, såväl inom Nato som med organisationens partners.

1.3 Multilaterala och bilaterala försvarssamarbeten

Utöver deltagande i säkerhetspolitiska forum har Sverige även ingått försvarssamarbeten med andra länder.

1.3.1 Nordiskt försvarssamarbete (NORDEFCO)

Ett exempel på multilateralt samarbete är de nordiska ländernas försvarssamarbete inom Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO). Detta samarbete syftar till att stärka ländernas egna försvar, öka den egna försvarsförmågan samt bidra till den gemensamma säkerheten i fred, kris och konflikt. De nordiska länderna utgör en geostrategisk helhet och har således gemensamma militärstrategiska och operativa dilemman att hantera. Den samverkansstruktur som upprättats ger möjligheter att initiera, planera och genomföra samarbetsprojekt mellan de nordiska länderna och på så sätt höja tröskeln för ett väpnat angrepp mot ett enskilt eller alla våra länder. Samarbetet kompletterar de nordiska ländernas engagemang i andra forum.

1.3.2 Finskt-svenskt försvarssamarbete (FISE)

Ett exempel på bilateralt försvarssamarbete är Sveriges samarbete med Finland. Det är vårt högst prioriterade bilaterala samarbete och fördjupas år för år. Samarbetet syftar till att bidra till höjd säkerhet i svenskt närområde och omfattar fredstida aktiviteter såväl som gemensamma förberedelser, inklusive operationsplanering, för agerande i händelse av kris eller krig. Strukturer för finsk-svensk samverkan på samtliga nivåer, militärstrategisk, operativ, taktisk och mellan olika funktioner, har etablerats. Det nära samarbetet har bidragit till att öka förtroendet mellan våra försvarsmakter. Det faktum att både Sverige och Finland har ansökt om medlemskap i Nato kan också bidra till fortsatt goda möjligheter till nära samarbete.

1.3.3 Andra försvarssamarbeten

Sverige har ett omfattande försvarssamarbete även med andra länder. Bilateralt sker de viktigaste samarbetena med våra grannländer i Norden och Östersjön samt med Storbritannien, Frankrike, Tyskland och USA. Trilateral samverkan sker med både Norge och Danmark samt med Norge och Finland. Sverige deltar även, bland annat, i Joint Expeditionary Force (JEF), European Intervention Initiative (EI2), Framework Nations Concept (FNC) samt Norra gruppen.

1.4 Sverige och Försvarsmakten i en föränderlig värld

Det säkerhetspolitiska läget i vårt närområde har försämrats markant de senaste åren. I och med Rysslands anfallskrig mot det suveräna grannlandet Ukraina är den period av fred och säkerhet som präglat Europa sedan det kalla krigets slut över. Rysslands användande av maktmedel syftar till att stärka landets status som global stormakt och säkerställa kontroll i sitt omedelbara närområde. Detta på bekostnad av andra staters suveränitet och integritet och i strid med de folkrättsliga regler som den europeiska säkerhetsordningen vilar på.

Mot bakgrund av den negativa utvecklingen av säkerheten i Östersjöområdet har regeringen beslutat att Försvarsmaktens huvuduppgift är att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Det ska vi kunna göra ensamma eller tillsammans med andra länder. Beslutet att ansöka om medlemskap i Nato ska även det ses mot bakgrund av det kraftigt försämrade säkerhetspolitiska läget i vårt närområde, i Europa och globalt.

Även om det nationella försvaret nu är i fokus är Försvarsmakten fortfarande en efterfrågad aktör i internationella sammanhang, även utanför vårt eget närområde. Effekterna av de konflikter som pågår i Mellanöstern och Nordafrika kan påverka Sverige och Europa, direkt eller indirekt, genom till exempel irreguljära flyktingströmmar, grogrund för terrorism etc. Vårt internationella engagemang bidrar till att främja Sveriges intresse av en stabil omvärld.

Omvärlden förändras mycket snabbt. Konflikter och terrorattacker runt om i världen visar att väpnat våld alltjämt används och att människors säkerhet inte är tryggad överallt. Den här typen av situationer måste alla länder idag vara rustade för att möta. Dessutom kan det uppstå nya sorters hot som är okända i dag och som ställer nya krav på vårt försvar.

Sverige befinner sig i ett läge där vi kan påverkas av olika hot, inte bara militära. Vårt moderna samhälle är sårbart och kan drabbas hårt vid till exempel långvariga elavbrott, atomolyckor, sabotage mot våra it-system, naturkatastrofer eller stora flyktingströmmar.

Bild 1.4 Utrikesminister Ann Linde undertecknar Sveriges Natoansökan. Foto: Frida Drake/
Regeringskansliet

1.4.1 Beredskap och förmåga i ett försämrat omvärldsläge

Försvarsmakten ökar sin beredskap för att möta hot och kränkningar. Vi ökar vår förmåga genom fler övningar, ensamma och tillsammans med andra, och vi är tillsammans med andra myndigheter delaktiga i att förbättra totalförsvarets förmåga. De mycket allvarliga situationer som kan uppstå ställer stora krav på Försvarsmaktens personal att kunna verka även under de svåraste förhållanden. Det handlar om förståelse, om moral och om förmågan att anpassa sig. Allt byggt på Försvarsmaktens viktigaste beståndsdel, människan.

Trots att ingen kan säga hur världen ser ut om fem, tio eller femton år, måste vi idag planera för vårt försvar så långt fram i tiden. Det tar lång tid att till exempel utveckla ett vapensystem, utbilda personal och organisera förband.

Den nya verkligheten ställer krav på att bygga ett försvar i ett helt nytt säkerhetspolitiskt läge och just nu pågår den mest omfattande förstärkningen av totalförsvaret sedan 1950-talet. Det är välkommet och nödvändigt. Men det är inte det ekonomiska tillskottet i sig som skapar försvarsförmåga utan hur det omsätts i militär verksamhet. Det arbetet behöver vara långsiktigt, uthålligt och trovärdigt.

1.5 Försvarsberedning

Försvarsberedningen är ett forum för samråd mellan regeringen och representanter för de politiska partierna i riksdagen som syftar till att nå bred enighet om hur säkerhets- och försvarspolitiken ska utformas. Försvarsberedningen består av ledamöter från alla riksdagspartier, sakkunniga och experter samt ett sekretariat.

1.6 Försvarsbeslut

Ett försvarsbeslut fattas av Sveriges riksdag i regel vart femte år. Beslutet ska inrikta det svenska försvaret för kommande försvarsbeslutsperiod och kan innehålla säkerhetspolitiska ställningstaganden, inriktning för det militära och civila försvaret inklusive materielanskaffning samt ekonomiska ramar. Inför försvarsbeslutet får försvarsmyndigheterna lämna beslutsunderlag och försvarsberedningen genomföra samråd mellan regeringen och riksdagspartierna för att säkerställa en demokratisk förankring. Genom säkerhetspolitiska kontrollstationer kan riksdagen under en pågående försvarsbeslutsperiod besluta om ändrad inriktning för försvaret.

Försvarsbeslutet 2020 innebar en väsentlig satsning på Sveriges försvar genom bland annat ett kraftigt ökat försvarsanslag, en förstärkning av krigsorganisationen, utökning av personalstyrkan samt mer materiel och nya förmågor. Som en följd av Rysslands invasion av Ukraina har Försvarsmakten därefter fått ytterligare ekonomiska tillskott samt ett antal kompletterande uppdrag, till exempel att planera för att anslagen till det militära försvaret når två procent av BNP senast år 2028.

I nuvarande omvärldsläge krävs försvarsförmåga baserad på både bredd, spets och försvarsvilja. I det lagarbete som krävs för att försvaret av Sverige ska växa ska Försvarsmakten göra det som krävs för att bidra till det gemensamma målet att försvara Sverige, våra intressen, vår frihet och rätt att leva som vi själva väljer.

Bild 1.5 Ukrainas president talar till Sveriges riksdag den 24 mars 2022. Foto: Armin Dröge/ Regeringskansliet

Bild 2.1 Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten

2 SVENSKT TOTALFÖRSVAR

Sveriges samlade försvar ska skydda och försvara landet, vår frihet och rätten att leva som vi själva väljer. Ett modernt krig är totalt och drabbar hela samhället. Därför måste vi ha ett försvar som skyddar hela samhället – ett totalförsvar. Det civila och militära försvaret är ömsesidigt förstärkande. För att kunna möta angrepp och andra allvarliga hot mot Sveriges säkerhet har vi totalförsvarsplikt. Vi har alla en uppgift om Sverige hotas.

Det övergripande målet för totalförsvaret ska vara att ha förmåga att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp och värna vår säkerhet, frihet, självständighet och handlingsfrihet.

Verksamhet inom totalförsvaret ska kunna bedrivas enskilt och tillsammans med andra inom eller utanför landet.

2.1 Motståndskraft

Försvarsvilja byggs i djupaste fred. En motståndare vill bryta vår försvarsvilja inte bara med vapenmakt utan också genom att påverka oss. Stridskrafter och civilbefolkningen kommer att utsättas för en intensiv och försätlig påverkan både före och under krig – genom politiska och ekonomiska påtryckningar, sanktioner och agerande i olika media plattformar både traditionella och sociala medier. En motståndare kommer att säga att motstånd inte lönar sig, att det är bättre att ge upp.

Men kom ihåg: varje meddelande om att motståndet ska upphöra är falskt. Motstånd ska göras ständigt och i alla lägen.

Om Sverige angrips krävs motståndskraft. Vi kommer att stå emot olika slags angrepp mot vårt land. Redan i dag sker attacker mot viktiga it-system och försök att påverka oss med falsk information. Sverige blir oundvikligen påverkat om en säkerhetspolitisk kris eller väpnad konflikt uppstår i vårt närområde. Möjliga angrepp kan vara:

- Cyberattacker som slår ut viktiga it-system.
- Sabotage av infrastruktur (till exempel vägar, broar, flygplatser, järnvägar, el-ledningar och kärnkraftverk).
- Terrorattentat som drabbar många människor eller viktiga verksamheter.
- Försök att påverka Sveriges beslutsfattare eller invånare.

- Avskurna transporter som ger brist på livsmedel och andra varor.
- Militära angrepp, exempelvis flyganfall, robotattacker eller andra krigshandlingar.

2.2 Samhällets krisberedskap

Förändringar i omvärlden påverkar utformningen av beredskapen i samhället. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) utvecklar samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser. Arbetet sker tillsammans med många andra aktörer – kommuner, regioner, myndigheter och organisationer.

Samhällsstörningar som inträffar innan regeringen fattat beslut om höjd beredskap hanteras av ansvariga aktörer inom ramen för krisberedskapen. Det gäller även händelser som terrorism eller cyberangrepp inklusive påverkanskampanjer från såväl icke statliga som statliga aktörer. Samverkan sker mellan berörda myndigheter och aktörer för att hantera de samhällsstörningar som inträffar.

Samhällets krisberedskap bygger på att alla tar sitt ansvar och samverkar för att minska sårbarheten och förbättra förmågan att hantera kriser. För att kunna åstadkomma detta sker arbete i kommuner och regioner, vid länsstyrelser samt vid myndigheter. Dessutom behöver privata företag ta ansvar, inte minst de som ansvarar för samhällsviktig verksamhet som el- och livsmedelsförsörjning, telekommunikationer och transporter. Arbetet med krisberedskapen och den förmåga som finns i samhället att hantera samhällsstörningar ger en grundläggande förmåga för det civila försvaret. Följ utvecklingen på krisinformation.se.

2.2.1 Kommunernas och enskilda ansvar

Din kommun ansvarar för att bland annat äldreomsorg, vattenförsörjning, räddningstjänst och skola fungerar även vid en samhällskris. Du som privatperson har också ett ansvar. Med rätt förberedelser kan du klara en besvärlig situation bättre, oavsett vad som orsakat den.

Vid en samhällskris kommer hjälpen att först gå till dem som mest behöver den. De flesta måste vara beredda på att kunna klara sig själva en tid. Ju bättre förberedd du är desto större möjlighet har du också att hjälpa andra som inte har samma förutsättningar.

Viktigast är att ha vatten, mat och värme och att kunna ta del av information från myndigheter och medier. Du behöver också kunna komma i kontakt med anhöriga.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har gett ut en folder "Om krisen eller kriget kommer".

2.3 Totalförsvaret

Totalförsvaret är all verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig.

Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar). Det civila och militära försvaret är ömsesidigt förstärkande. Med civilt försvar avses den civila verksamhet som myndigheter, kommuner, regioner, enskilda personer, företag, frivilliga försvarsorganisationer och det civila samhället med flera vidtar för att förbereda Sverige för krig. Med militärt försvar avses den verksamhet som bedrivs av Försvarsmakten med stöd av försvarsmyndigheter, delar av de frivilliga försvarsorganisationerna samt delar av försvarsindustrin och övriga relevanta delar av näringslivet, för att kunna verka krigsavhållande och förbereda Sverige för krig. Även verksamhet som bedrivs genom deltagande i bi- och multilaterala samarbeten stärker totalförsvaret och verksamheten inom det militära försvaret ska därför kunna bedrivas enskilt och tillsammans med internationella samarbetspartners.

I fredstid utgörs totalförsvarets verksamhet av beredskapsplanering och förmågehöjande åtgärder, inklusive säkerhetsskyddsåtgärder.

I många år har förberedelserna för krigsfara och krig varit mycket begränsade i Sverige. I stället har myndigheter och kommuner satsat på att stärka beredskapen för fredstida kriser som översvämningar och it-attacker. Men i takt med en förändrad omvärld har riksdagen och regeringen beslutat att stärka totalförsvaret. Därför har planeringen för Sveriges totalförsvaret återupptagats. Det kommer att ta tid att utveckla alla delar igen. Samtidigt är beredskapen för fredstida kriser en viktig grund för vår motståndskraft vid krig.

2.3.1 Totalförsvarsplikt

I Sverige gäller totalförsvarsplikt. Det innebär att alla som bor här och är mellan 16 och 70 år kan kallas in för att hjälpa till på olika sätt vid krigsfara och krig. Alla har en skyldighet att bidra och alla behövs.

Det finns tre typer av totalförsvarsplikt:

- Värnplikt i Försvarsmakten.
- Civilplikt inom verksamheter som regeringen beslutar om.
- Allmän tjänsteplikt som innebär att man tjänstgör inom verksamheter som måste fungera även vid krigsfara och krig. Det betyder att du fortsätter på ditt vanliga jobb, arbetar inom en frivilligorganisation eller får i uppgift av Arbetsförmedlingen att utföra arbete som är särskilt viktigt för totalförsvaret.

Totalförsvarspliktiga kan bli krigsplacerade. Är du krigsplacerad har du fått en krigsplaceringsorder eller annat besked av din arbetsgivare om detta.

Värnplikt och civilplikt omfattar i sin tur grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänst och krigstjänst. Värnplikt innebär genomförande av grundutbildning som vanligtvis leder till en krigsplacering vid ett krigsförband. Den som inte krigsplaceras i Försvarsmaktens förband placeras i personalreserven. Värnplikt gäller enbart svenska medborgare mellan det kalenderår som man fyller 19 år till och med slutet av det kalenderår man fyller 47 år.

2014 fattade regeringen beslut om att återinföra plikten att genomföra repetitionsutbildning för krigsplacerade värnpliktiga. 2017 återaktiverade regeringen mönstring och grundutbildning med värnplikt. Skyldighet att genomföra grundutbildning med värnplikt gäller från och med den 1 januari 2018, för både män och kvinnor.

Plikt- och prövningsverket meddelar dig om din krigsplacering. Krigsförbanden kan i fredstid öva sina krigsuppgifter vid så kallade repetitionsutbildningar. Om du blir inkallad är du som krigsplacerad skyldig att delta. Du är även skyldig att inställa dig vid ditt krigsförband om du blir kallad till beredskapstjänst eller krigstjänst.

Civilplikt är den civila motsvarigheten till värnplikt. Skillnaden är att civilpliktig befattning inte får vara förenad med stridsuppgifter. Du tjänstgör istället i en funktion för att viktiga delar av samhället ska fungera, exempelvis som brandman på en flygplats eller med att säkerställa elförsörjningen.

Civilplikten är sedan år 2010 vilande men regeringen kan besluta om att återinföra även denna om det behövs för Sveriges försvarsberedskap.

Den som är yrkesofficer, reservofficer, anställd som gruppchef, soldat, sjöman, hemvärnssoldat eller som är civilanställd i Försvarsmakten ska krigsplaceras i något av Försvarsmaktens krigsförband. Denna krigsplacering bygger på anställning i eller tjänstgöringsavtal med Försvarsmakten och inte på värnplikten. Den som avslutar sin anställning kan komma att krigsplaceras som totalförsvarspliktig.

Allmän tjänsteplikt blir aktuell först under höjd beredskap och gäller alla mellan 16 och 70 år som bor i Sverige, oavsett medborgarskap. Allmän tjänsteplikt innebär bland annat att de som arbetar på vissa viktiga arbetsplatser inte får säga upp sig från sin anställning vid höjd beredskap. Bara regeringen kan besluta om höjd beredskap och allmän tjänsteplikt.

2.4 Det civila försvaret

Civilt försvar är den verksamhet som ansvariga aktörer genomför i syfte att göra det möjligt för samhället att hantera situationer då beredskapen höjs. Det civila försvaret är alltså inte en organisation utan består av viktiga samhällsfunktioner. Sjukvård, räddningstjänst och energiförsörjning är exempel på verksamheter som måste fungera även i svåra situationer. Verksamheten bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, regioner, privata företag och frivilligorganisationer.

2.4.1 Det civila försvarets uppgifter

Det civila försvarets uppgifter är att ha förmåga att:

- värna civilbefolkningen,
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna,
- upprätthålla en nödvändig försörjning,
- bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld,
- upprätthålla samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar och bidra till att stärka försvarsviljan,
- bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred och
- med tillgängliga resurser bidra till förmågan att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

2.4.2 Struktur för det civila försvaret

Från och med den första oktober 2022 träder ett stort antal nya förordningar i kraft som bidrar till att skapa en ny struktur för det civila försvaret. Bland annat skapas sex civilområden med civilområdesansvariga myndigheter samt tio sektorsansvariga myndigheter. Strukturen för de statliga myndigheterna syftar till att öka samordningen, inom och mellan sektorer, samt underlätta regeringens ledning av totalförsvaret inför och vid höjd beredskap. Nedan beskrivs myndigheternas övergripande uppgifter och ansvar.

Alla myndigheter ska i sin verksamhet beakta totalförsvarets krav. I detta ingår att planera för att myndigheten vid höjd beredskap sak fortsätta sin verksamhet så långt det är möjligt med hänsyn till tillgången på personal och förhållandena i övrigt. Myndigheternas

planering för totalförsvaret ska ske i samverkan med de övriga statliga myndigheterna, kommuner, regioner, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda.

Det finns 60 så kallade *beredskapsmyndigheter*. Beredskapsmyndigheterna ska ha god förmåga att motstå hot och risker, förebygga sårbarheter, hantera fredstida krissituationer och genomföra sina uppgifter vid höjd beredskap. De ska även verka för att de övriga statliga myndigheter, kommuner, regioner, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda utvecklar sin förmåga i dessa avseenden.

Försvarsmyndigheter, beredskapsmyndigheter, sektorsansvariga myndigheter och länsstyrelser som är civilområdesansvariga har en skyldighet att rapportera till Försvarsmakten. De ska inför och vid höjd beredskap lämna Försvarsmakten det underlag som behövs för att myndigheten (Försvarsmakten) ska kunna fullgöra sin informationsskyldighet till regeringen, enligt § 7 och § 8 i förordningen (2015:1053) om totalförsvaret och höjd beredskap. Beredskapsmyndigheterna ska även samverka med Försvarsmakten när det gäller stödet till det militära försvaret enligt § 20, 4 punkten i förordningen om statliga myndigheters beredskap.

De flesta av beredskapsmyndigheterna är indelade i en av 10 sektorer. I varje sektor finns en sektorsansvarig myndighet.

En *sektorsansvarig myndighet* ska inom sin beredskapssektor leda arbetet med att samordna åtgärder inför och vid fredstida krissituationer och höjd beredskap. De ska också driva på arbetet inom beredskapssektorn, stödja beredskapsmyndigheterna samt verka för att uppgifter och roller inom beredskapssektorn tydliggörs.

En sektorsansvarig myndighet ska därutöver verka för att de åtgärder som beredskapsmyndigheterna vidtar är samordnade med de åtgärder som andra beredskapsmyndigheter, inklusive länsstyrelser och civilområdesansvariga länsstyrelser, samt Försvarsmakten vidtar. Den ska vidare verka för att samverkan med näringslivet sker i den utsträckning som behövs.

2.4.3 Länsstyrelser och civilområden

Länsstyrelserna är indelade i sex civilområden. I varje civilområde finns en civilområdesansvarig länsstyrelse.

CIVILOMRÅDEN

Förordning (2017:870) om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap

- **Norra civilområdet**
Jämtlands län, **Norrbottnens län**, Västerbottens län, Västernorrlands län
- **Mellersta civilområdet**
Dalarnas län, Gävleborgs län, Uppsala län, Södermanlands län, Västmanlands län, **Örebro län**, Värmlands län
- **Östra civilområdet**
Stockholms län, Gotlands län
- **Sydöstra civilområdet**
Östergötlands län, Jönköpings län, Kalmar län
- **Västra civilområdet**
Västra Götalands län, Hallands län
- **Södra civilområdet**
Skåne län, Kronobergs län, Blekinge län

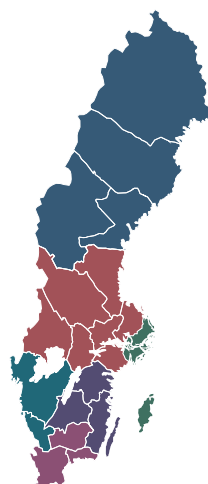

Bild 2.1 Länsstyrelserna är indelade i sex civilområden. I varje civilområde finns en civilområdesansvarig länsstyrelse.

De civilområdesansvariga länsstyrelserna har ett geografiskt områdesansvar för sitt område när det gäller civilt försvar. De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska inför höjd beredskap inom civilområdet verka för att totalförsvaret under höjd beredskap har en enhetlig inriktning.

De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska inför höjd beredskap särskilt:

- Ta initiativ till att samordna planering mellan statliga myndigheter och mellan dessa och Försvarsmakten.
- Samverka med Försvarsmakten i frågor som rör totalförsvaret.
- Ta initiativ till åtgärder och hålla samman planering och förberedelser av civila aspekter av världlandstöd.
- De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska, som högsta civila totalförsvarsmyndighet inom civilområdet, verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås vid höjd beredskap.

De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska vid höjd beredskap särskilt:

- Samordna de civila försvarsåtgärderna.
- I samråd med Försvarsmakten verka för att det civila och militära försvaret samordnas.
- Ansvara för att en samlad lägesbild sammanställs samt hålla regeringen informerad om händelseutvecklingen, tillståndet, den förväntade utvecklingen och tillgängliga resurser och om vidtagna och planerade åtgärder.
- Samordna den civila delen av världlandsstödet.

2.5 Om beredskapssystemet i samhället

För att höja Sveriges försvarsförmåga kan beredskapen ökas. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Under högsta beredskap är totalförsvaret all verksamhet som då ska bedrivas.

2.5.1 Höjd beredskap

För att stärka Sveriges möjligheter att försvara sig kan regeringen besluta om höjd beredskap. De fredstida lagarna gäller, men vid höjd beredskap kan även andra lagar användas. Staten kan exempelvis ta över privat egendom som är särskilt viktig för totalförsvaret.

Vid höjd beredskap ska hela samhället kraftsamla för att möta en angripare och säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna fungerar. Vid höjd beredskap kan du bli inkallad för att hjälpa till på olika sätt.

Information om höjd beredskap får du genom radio och TV. Sveriges Radio P4 är beredskapskanal.

2.5.2 Varningssystem – Viktigt meddelande till allmänheten

Varnings- och informationssystemet VMA (viktigt meddelande till allmänheten) används vid krissituationer – till exempel vid utsläpp av farliga ämnen, bränder med explosionsrisk, skogsbränder och andra naturkatastrofer.

Viktigt meddelande till allmänheten sänds framför allt i Sveriges Radios kanaler, Sveriges Televisions kanaler och på SVT Text. VMA kan också skickas som SMS till mobiltelefoner inom ett visst område.

Utomhusvarning

Vid sällsynta tillfällen används utomhusvarning ("Hesa Fredrik"). Anläggningar för utomhusvarning finns på de flesta större orter samt runt Sveriges kärnkraftverk.

Om du hör signalen: gå inomhus, stäng fönster, dörrar och ventilation och lyssna på Sveriges Radio P4 som har i uppdrag att ge samhällsinformation. Systemet för utomhusvarning testas klockan 15.00 den första helgfria måndagen i mars, juni, september och december.

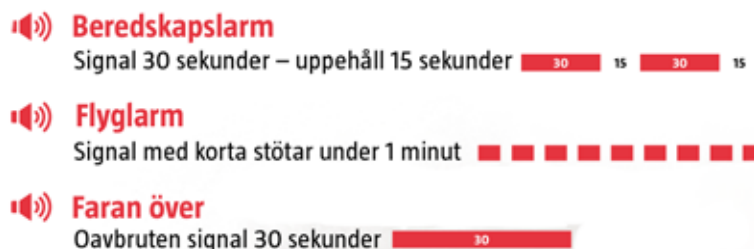

2.5.3 Beredskapslarm och flyglarm

Beredskapslarm är ett sätt för regeringen att meddela att det råder omedelbar krigsfara, eller att landet är i krig.

Om du hör signalen ska du omedelbart gå inomhus och lyssna på Sveriges Radio P4. Förbered dig på att kunna lämna bostaden med det allra viktigaste: varma kläder, något att äta och dricka samt id-handlingar. Är du krigsplacerad ska du omedelbart bege dig till den plats du har fått besked om.

Nya sätt att varna befolkningen kan bli aktuella.

2.5.4 Skyddsrum och andra skyddande utrymmen

Skyddsrum ska ge skydd åt befolkningen i krig. Alla skyddsrum och byggnader med skyddsrum är märkta med skylt. Du tillhör inget särskilt skyddsrum utan använder det som finns närmast.

Ta reda på var ditt närmaste skyddsrum finns där du bor och där du befinner dig dagtid. Vid flyglarm ska du omedelbart bege dig till ett skyddsrum eller i nödfall till annat skyddande utrymme som källare, tunnel eller tunnelbanestation.

Bild 2.2 Illustration: MSB Folder "Om krisen eller kriget kommer"

2.6 Försvarsmyndigheter

Försvarsmakten bedriver arbeten i samverkan med Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets forskningsinstitut, Totalförsvarets plikt- och prövningsverk, Fortifikationsverket och Försvarshögskolan. Dessa myndigheter benämns vanligen för försvarsmyndigheter eftersom de har uppgifter att stödja Försvarsmakten och därmed har en tydlig roll i det militära försvaret.

2.7 De frivilliga försvarsorganisationerna

De frivilliga försvarsorganisationerna uppstod i början av 1900-talet genom medborgarnas engagemang för att stärka vårt lands försvar. De är viktiga eftersom de bidrar till en stark försvarsvilja i samhället, vilket även ökar vårt försvars trovärdighet internationellt.

I Sverige finns 18 frivilliga försvarsorganisationer (se bilaga 5) som bidrar till landets civila och militära försvar. Organisationerna rekryterar och utbildar frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret och bidrar till att höja landets beredskap i såväl kris som krig inom en rad olika områden.

Femton av de frivilliga försvarsorganisationerna har uppdrag kopplade till Försvarsmaktens verksamhet och har som huvuduppgift att genomföra försvarsupplysning, rekrytera och utbilda personal.

De opolitiska, självständiga- och ideella organisationer som utbildar och rekryterar personal för olika uppgifter inom totalförsvaret. De har också i uppgift att bedriva försvarsupplysning. Flertalet av de frivilliga försvarsorganisationerna har även ungdomsverksamhet.

Organisationerna rekryterar, genomför grundläggande soldatutbildning (GU-F) och genomför befattningsutbildning för personal till befattningar inom det militära försvaret, främst inom hemvärnet. Organisationerna säkerställer också att specialistkompetens tillvaratas och utvecklas genom omfattande repetitions- och vidareutbildning. Som medlem i en frivillig försvarsorganisation finns möjlighet att utbilda sig till en befattning som exempelvis båtförare, hundförare, signalist, stabsassistent och sjukvårdare för uppgifter inom Försvarsmakten.

Bild 2.3 Grundläggande soldatutbildning inkluderar vapentjänst. /Foto: Tommy Göransson Försvarsutbildarna

3 MILITÄRT FÖRSVAR

Med militärt försvar avses den verksamhet som bedrivs av Försvarsmakten med stöd av försvarsmyndigheter, delar av de frivilliga försvarsorganisationerna samt delar av försvarsindustrin och övriga relevanta delar av näringslivet – för att kunna verka krigsavhållande och förbereda Sverige för krig.

3.1 Så styrs Försvarsmakten av riksdag och regering

I Sverige utgår all offentlig makt från folket¹, vilket innebär att det är Sveriges medborgare som är Försvarsmaktens uppdragsgivare. Regeringen styr landet och beslutar om uppdrag för Försvarsmakten.

Försvarsmakten är en enrådhetsmyndighet under försvarsdepartementet, vilket innebär att överbefälhavaren (ÖB) är den som fattar beslut och ensam bär ansvaret för myndighetens verksamhet.

3.2 Försvarsmakten

Vi försvarar Sveriges gränser, främjar svensk säkerhet, stöttar samhället i krislägen och ser till att Sverige kan bidra när världssamfundet ber om hjälp. Vi gör det på egen hand men också tillsammans med andra.

Vår uppgift är att försvara Sveriges mångåriga fred, frihet och självbestämmande och på så sätt se till att Sverige är och förblir ett självständigt land. Vi är en myndighet i ständig utveckling för att alltid vara beredda att agera för att värna Sveriges okränkbara rätt till frihet. Vi är beredda att göra det som krävs, även i de svåraste av situationer.

Vi vet vad som behövs idag, vi planerar för det vi vet krävs i morgon och som vi anpassar oss till den utveckling som vi inte kunnat förutse. Vi är och ska uppfattas kompetenta, handlingskraftiga och pålitliga i alla lägen.

Vi är stolta över att försvara Sverige och landets intressen, vår frihet och rätt att leva som vi själva väljer.

¹ Se 1 kap. 1 § Regeringsformen (RF).

3.2.1 Försvarsmaktens övergripande styrning

Försvarsmaktens uppgifter och vårt förhållningssätt är grundfundamentet för vår verksamhet.

Försvarsmaktens verksamhet inriktas genom Försvarsmaktens Strategiska Plan (FM SP) som utifrån av riksdag och regering givna uppgifter och tilldelade ekonomiska anslag, innehåller långsiktiga mål för verksamheten, uppdrag till ÖB direkt underställda chefer och utgör Försvarsmaktens juridiska verksamhetsplan.

Den strategiska planen fastställs av ÖB och utgör grunden för Försvarsmaktens planeringsarbete och långsiktiga utvecklingsarbete.

Som underlag till arbetet med den försvarspolitiska inriktningen och FM SP genomförs perspektivstudier, vilket syftar till att identifiera förändringar eller trender både i omvärlden och inom Försvarsmakten. Perspektivstudier är på så sätt ett verktyg för att identifiera vägval, behov av strategiska beslut och framtida förmågor samt för att studera olika framtida utvecklingar.

Framtidsbilden stakar ut den riktning som organisationen och alla medarbetare, anställda och frivilliga, civila och militära, ska förhålla sig till i sitt dagliga arbete och i utvecklingen av verksamheten.

ÖB inriktar även verksamheten på militärstrategisk och operativ nivå med syfte att vara grundläggande för Försvarsmaktens handlande i uppbyggandet och användandet av militära maktmedel. Detta görs i form av doktriner; Militärstrategisk doktrin (MSD) och Doktrin för gemensamma operationer (DGO). Dessa kompletteras med fyra doktrintillägg.

Genomförandeledning är ett försvarsmaktsgemensamt planerings-, genomförande- och uppföljningsflöde där Försvarsmaktens Strategiska Plan (FM SP) omsätts till Försvarsmaktens Genomförande Plan (FM GP) där både central – och lokal nivå är involverade.

I genomförandeplanering bryts långsiktiga mål, som övergripande uttrycker Försvarsmaktens produktionsbehov avseende krigsförband, personal, materiel, infrastruktur och verksamhet, ner till uppdrag och order via försvarsgrenar och stridskrafter för genomförande av produktion och insatser av Försvarsmaktens organisationer.

Bild 3.2 Doktrinpublikationer

3.3 Våra uppgifter

Försvarsmaktens huvuduppgift är att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Försvarsmakten ska främja Sveriges säkerhet och hävda Sveriges territoriella integritet. Myndigheten ska ha förmåga att värna Sveriges suveräna rättigheter och svenska intressen samt att förebygga och hantera konflikter och krig såväl nationellt som internationellt.

Försvarsmakten ska kunna utföra sina uppgifter självständigt eller i samverkan med andra myndigheter, stater och organisationer. Försvarsmakten ska med myndighetens befintliga förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet.

Försvarsmakten ska kunna utföra dessa uppgifter självständigt eller i samverkan med andra myndigheter, länder och organisationer. Utifrån givna uppgifter och inriktningar har Försvarsmakten formulerat en verksamhetsidé, en vision, långsiktiga övergripande mål, samt ett antal prioriterade förändringsområden.

3.3.1 Vår verksamhetsidé

Vi försvarar Sverige och landets intressen, vår frihet
och rätt att leva som vi själva väljer.

I Sverige utgår all offentlig makt ifrån folket och målet för det gemensamma säkerhetsarbetet är att värna befolkningens liv och hälsa. I det svenska samhället värderas fred, frihet, mänskliga rättigheter, trygghet och likabehandling. Som försvarsmakt har vi till uppgift att försvara den svenska demokratin baserad på dessa värden och vi måste själva agera enligt de värden som det är vår uppgift att försvara. Sverige är ett öppet och inkluderande samhälle och vårt välstånd bygger på omfattande utbyte med andra länder. Sverige är en aktiv och ansvarstagande part i det globala samfundet och våra intressen sträcker sig utanför de egna gränserna.

Vår verksamhetsidé beskriver vad vi är till för, vårt ansvar och det yttersta syftet med vår verksamhet och vårt berättigande.

3.3.2 Vår vision

Ett starkare försvar – möter varje hot, klarar varje utmaning.

Försvarsmaktens vision är det långsiktiga tillstånd som all verksamhet ska styras mot. Visionen sammanfattar hur vi vill vara och uppfattas. "Ett starkare försvar" återspeglar vår kontinuerliga strävan att bli bättre och anpassa vår militära förmåga efter omvärldsutvecklingen. "Möter varje hot" reflekterar behovet att kunna verka över hela konfliktskalan. Det är också ett uttryck för vårt engagemang, mod och stridsvilja. "Klarar varje utmaning" är det förhållningssätt som genomsyrar organisationen i hur vi hanterar uppgifter – vi ger aldrig upp. I sin tur ställer detta krav på mångsidig kompetens.

3.3.3 Våra långsiktiga mål

Försvarsmakten ska öka den operativa förmågan med fokus på tillgänglighet och uthållighet samt skapa förutsättningar för fortsatt tillväxt. Balansen mellan verkansförband och stödfunktionerna ledning och logistik ska förbättras. Förmågorna för lägesuppfattning och förvarning ska möjliggöra aktivering och mobilisering i rätt tid. Cyberförsvar och Försvarsmaktens kommunikation ska vidareutvecklas för att möta dagens och morgondagens hotbild. För att lyckas med vår uppgift ska vi ta initiativ för att undanröja hinder för tillväxt, förebygga och hantera ovälkomna beteenden samt vidareutveckla ledarskap och uppdragstaktik.

En aktiv och flexibel personalförsörjning som prioriterar en successiv ökning av grundutbildningsvolymerna samt utbildning och tillgång på officerare ska möjliggöra Försvarsmaktens tillväxt. Etablering av nya organisationsenheter och anskaffning av dimensionerande materielsystem fullföljs. Försvarsmaktens utvecklingsorganisation ska vidareutvecklas.

Försvarsmakten ska fördjupa förmågan att genomföra gemensamma operationer med Finland och samordnade operationer med Danmark, Norge, Storbritannien, USA och Nato. När Sverige blir medlem i Nato kommer gemensam planering och gemensamma operationer bli en viktig del i förmågeutvecklingen.

3.3.4 Uppdragstaktik

Uppdragstaktik är Försvarsmaktens ledningsfilosofi. Den sätter uppdraget med dess syfte och målsättning i fokus och tar hänsyn till de osäkerheter som förekommer i en konfliktsituation. En central tanke i uppdragstaktiken handlar om delegerat ansvar: Chefen fastställer uppdrag, uppgift och övergripande handlingsregler, och tilldelar även resurser.

Men därefter lämnar chefen så mycket som möjligt av själva genomförandet av en operation till underlydande chefer. Ledning och beslut ska alltså delegeras långt ut i organisationen. Därmed fördelas ansvaret för verksamheten på ett flertal nivåer i organisationen och Försvarsmaktens ledning blir på så sätt mindre sårbar vid ett potentiellt angrepp.

För att uppdragstaktik ska kunna fungera som ledningsmetod måste fyra förutsättningar uppfyllas: förtroende, gemensamma grundvärderingar, syfte och initiativförmåga.

Förtroende mellan chef och underordnade är nödvändigt eftersom en stor del av ansvaret för en operations genomförande överlämnas till underlydande chefer. Ömsesidigt förtroende mellan underordnade kan däremot vara svårare att uppnå när nya ledningsförhållanden eller enheter ska bildas. För att kompensera för detta krävs att officerare har *gemensamma grundvärderingar* i form av gemensam utbildning och en doktrin att utgå ifrån. Chefen anger uppdragets *syfte* men överlåter åt sina underordnade att besluta om hur uppdraget ska utföras. Detta skapar handlingsfrihet för underlydande chefer om situationen skulle förändras. Slutligen måste det i organisationen finnas en vilja att ta *initiativ* för att skapa och tillvarata möjligheter. En förutsättning för initiativtagande är att det finns en organisationskultur som uppmuntrar till självständighet och kreativt tänkande. Uppdragstaktiken blir verkningslös om inga initiativ tas.

Uppdragstaktik som ledningsfilosofi förutsätter alltså att chefer på samtliga nivåer har förmåga att självständigt bedöma situationer och fatta beslut. En överordnad chef ska med andra ord stödja underställda chefers självständiga agerande med inriktning, information och ledarskap. Återkommande dialog mellan chefer på olika nivåer är också ett villkor för att uppdragstaktik ska fungera. När chefer på alla nivåer har förståelse för den övergripande målsättningen och syftet med en operation och har mandat att agera kan möjligheter på stridsfältet tas tillvara på bästa sätt. På så sätt kan förhandssituationer skapas och Försvarsmakten kan få god insikt i motståndarens beslutsprocesser och handlingsmönster så tidigt som möjligt.

Sist men inte minst behövs en väl fungerande kommunikation inom organisationen som skapar förståelse för uppdraget på alla nivåer och stödjer genomförandet av denna. Chefer som har mindre tät kontakt med sin överordnade chef har följaktligen ett mer självständigt handlingssätt, i högre chefs anda. Detta kräver god disciplin i hanteringen av uppgiften och förmåga att lösa den. Uppgiften i sig kan delegeras, men aldrig ansvaret för att den löses.

3.4 Trovärdighet

Ökad och trovärdig militär förmåga ska uppnås och det svenska totalförsvarets förmåga ska stärkas och utvecklas. Den operativa förmågan ska ökas för att kunna verka avhållande emot och möta hot och angrepp i alla former. Utgångspunkten är att våra krigsför-

band ska vara dimensionerade för ett väpnat angrepp. En förutsättning för att förbanden ska ha en trovärdig operativ förmåga är att de består av tillräckligt många individer med rätt kompetens. Genom att skapa en tillitsfull miljö påverkar vi arbetsprestation, arbetstillfredsställelse, organisatoriskt engagemang, säkerhetskultur, kompetensförsörjning och resultat i hela det svenska totalförsvaret.

Att allmänheten har förtroende för Försvarsmakten, och upplever att den har relevans är centralt för att verka avhållande mot angrepp på Sverige och Sveriges integritet. Tillsammans med övriga aktörer inom totalförsvaret och våra internationella partner ska Försvarsmakten bidra till hög tröskeleffekt. Vi ska inom ramen för befintliga resurser lämna stöd för att öka samhällets motståndskraft och uthållighet samt rädda liv och höja Sveriges tröskelförmåga. Försvarsmakten ska inge stort förtroende hos medborgare, uppdragsgivare och samarbetspartners.

Att Försvarsmaktens anställda känner stolthet och förtroende för organisationen är avgörande för att kunna lösa avgörande betydelse för att kunna lösa de svåraste uppgifterna, behålla Försvarsmaktens personal och rekrytera nya medarbetare. Försvarsmaktens personal är vår viktigaste resurs och är avgörande för myndighetens operativa förmåga. Personalen ska se sig själv som en del av den militära förmågan och ta initiativ, vara ansvarstagande, stolta och ha förtroende för Försvarsmakten och den gemensamma förmågan att utföra uppgifterna. Vi ska vara föredömliga i vårt arbete att förebygga och hantera ovälkommet beteende. Våra chefer ska föregå med gott exempel i sitt ledarskap.

3.4.1 Tillväxt

Försvarsmakten ska verka krigsavhållande genom att med ett aktivt försvar ständigt upprätthålla förmåga att hantera hot i alla konfliktnivåer med syfte att hävda vår territoriella integritet, värna våra suveräna rättigheter och ytterst försvara Sverige. I Försvarsmakten ska alla behandlas likvärdigt och bemötas professionellt. Genom vår professionalitet, trovärdighet och folkförankring stärker vi landets försvarsvilja och bidrar till ett robust totalförsvär.

Försvarsmakten ska samtidigt tillväxa med fokus på att öka den samlade förmågan att förebygga, möta och bestrida ett väpnat angrepp i enlighet med fastställda målsättningar för 2025 och 2030. Vi ska höja vår förmåga att genomföra gemensamma och uthålliga militära operationer såväl enskilt som i samverkan med övriga totalförsvaret och tillsammans med andra.

3.4.2 Ett aktivt försvar

Försvarsmakten tillämpar ett aktivt försvar som innebär att det bedrivs verksamhet dygnet runt och på årets alla dagar. Vi genomför operationer och insatser med de tillgängliga resurser vi har tillsammans med andra.

Under insatser det senaste året har behovet av snabbt tillgängliga förband blivit tydligt. Läget i omvärlden är osäkert och behovet av att använda de snabbt tillgängliga förbanden kan väntas vara stort också framöver.

Försvarsmakten har alltid förband i beredskap på marken, till sjöss, i luften och i cyberdomänen.

3.5 Försvarsmaktens ledning

3.5.1 Den centrala ledningen

Försvarsmakten leds på central nivå av överbefälhavaren (ÖB), generaldirektören (GD) och högkvarteret (HKV). Ett av regeringen beslutat insynsråd utövar insyn i myndighetens verksamhet och ger myndighetschefen råd.

Försvarsmaktens högkvarter finns i Stockholm, är indelad i en försvarsstab (Fst), en operationsledning (Opl), militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST) och särskilda enheter för granskning, kontroll och tillsyn.

Försvarsmaktens centrala ledning är organiserad för att omhänderta myndighetens samtliga uppdrag för en sammanhållen ledning av verksamhet och operationer. Lednings- och lydnadsförhållanden är i huvudsak desamma vid normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp. Decentralisering och delegering till framförallt försvarsgrenschefer eftersträvas.

Försvarsmakten utövar ledning av förmågenyttjande, förmågeskapande och förmågeutvecklande verksamhet. Ledning syftar till att inrikta och samordna verksamhet för att genomföra tilldelat uppdrag.

När mandat att leda genom befäl saknas är man hänvisad till att komma överens om inriktning och samordning genom samverkan. Då fördelas uppdrag genom dialog mellan självständiga och sidoordnade chefer. Detta förutsätter att de som samverkar har mandat att föra dialog och komma överens.

3.5.2 Militärstrategisk ledning

Militärstrategisk ledning avser inriktning och samordning av all förmågenyttjande, förmågeskapande och förmågeutvecklande verksamhet inom Försvarsmakten. Försvarsstaben i högkvarteret stödjer ÖB utövande av den militärstrategiska ledningen.

3.5.3 Operativ ledning

Operativ ledning avser inriktning och samordning av avdelade militära resurser för gemensamma och taktiska operationer. Operationsledningen i högkvarteret leder operationer och insatser.

Bild 3.3 Uppföljning av verksamhet i ledningscentral. Foto: Mats Carlsson/Försvarsmakten

3.5.4 Taktisk ledning

Taktisk ledning avser den inriktning och samordning av förband som respektive taktisk chef samt chefen för specialförbanden genomför.

Den taktiska ledningen av förbanden sker genom försvarsgrensstaberna, där det finns taktiska chefer.

Bild 3.4 Brigadlednings uppföljning av läget. Foto: Hampus Hagström/Försvarmakten

3.5.5 Regional ledning

Militärregioncheferna utövar territoriellt ansvar och leder territoriell verksamhet. Regional ledning beskrivs i kapitel 5, hemvärnet.

3.5.6 Förbandsledning

Förbandsledning avser inriktning och samordning av resurser inom ett förband på taktisk eller stridsteknisk nivå. För att nå bestämda syften med striden används metoder för eld och rörelse. Dessa metoder benämns stridsteknik och används främst vid lägre förband (grupp-pluton-kompani).

Bild 3.5 Skyddstjänst ombord. Foto: Melina Westerberg/Försvarmakten

3.6 Eld – rörelse – skydd

Stridens grundelement är eld (vapeninsats) rörelse och skydd. Eld utgörs av direkt eld, indirekt eld och minor. Snabb kraftsamling av elden till tid och rum eftersträvas när ett avgörande söks. Förmågan till ett effektivt utnyttjande av elden är avgörande för framgång i strid.

Med eld kan vi:

- tillfoga motståndaren avgörande förluster,
- möjliggöra egen rörelse,
- tvinga motståndaren att röra sig,
- hindra motståndaren att verka,
- hindra motståndaren att röra sig,
- förändra terräng- och siktförhållanden,
- påverka motståndaren på djupet och
- överraska motståndaren.

Rörelsen är den taktiska förflyttningen på stridsfältet. Tempot i rörelsen är avgörande för stridens utgång. I gynnsamma fall kan rörelsen leda till att motståndaren innesluts och inför hotet att bli nedkämpad ger upp utan strid.

Med rörelse kan vi:

- skapa förutsättningar för att avge eld i rätt tid mot rätt mål,
- undgå eller dra oss ur motståndarens eld,
- utnyttja luckor och föra in striden på djupet av motståndarens gruppering,
- ta och behålla initiativet,
- ta viktig terräng,
- utmanövrera motståndaren,
- överraska motståndaren.

Skydd är en förutsättning för att möjliggöra eld och rörelse samt för att bevara ett högt stridsvärde. Skydd ökar möjligheten till att kunna utnyttja elden. Chefen ska avväga behovet av skydd och risktagning mot behovet av verkan för att uppnå målet.

Skydd kan utgöras av:

- utspridning, maskerings- och skenåtgärder,
- utnyttjande av betäckt terräng, bebyggelse, mörker, dålig sikt och rök,
- vilseledning,
- splitterskyddade fordon, splitterskydd eller befästningar,
- eld och då även eld på djupet för att bestrida motståndarens handlingsfrihet,
- rörelse,
- luftförsvar,
- flankskydd samt skydd mot CBRN-stridsmedel.

3.7 Hållbart försvar

Försvarsmaktens arbete med hållbarhetsfrågor är en förutsättning för att behålla och utveckla den militära förmåga som regeringen har gett oss i uppdrag att klara. Det handlar om att säkerställa att de platser vi verkar på hanteras på ett ansvarsfullt sätt, att de materielsystem vi upphandlar kan användas och fungerar lång tid framöver och att vi har personal som mår bra och har rätt utbildning för att klara uppdraget. Detta kräver tydligt ställda krav och kontroller att vi efterlever dessa.

Försvarsmakten arbetar med att bidra till FN:s globala mål för hållbar utveckling och de nationella miljökvalitetsmålen som är fastställda av riksdagen. Mål 16 i de globala hållbarhetsmålen "Fredliga och inkluderande samhällen", har en väsentlig koppling till Försvarsmaktens huvuduppdrag. Målet innebär att "främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer". Detta gör vi även genom att internationellt samarbete, både genom övningar och internationella och nationella insatser.

I vår uppgift ingår också att stärka och skydda kritiska samhällsfunktioner och stå bättre rustade för att klara kriser och naturkatastrofer. I förlängningen innebär det att upprätthålla förutsättningar för en stabil vardag för alla som bor i Sverige. Tillsammans med andra bygger vi ett starkare försvar och en stabilare omvärld.

FN:s globala ramverk Agenda 2030 med 17 delmål för hållbar utveckling. Bild: Regeringskansliet/FN

En annan del i hållbarsarbetet är att vi systematiskt arbetar med miljöfrågor utifrån standard för miljöledningssystem, ISO 14001. För Försvarsmakten betyder det att vi aktivt tar miljöhänsyn och arbetar förebyggande i alla delar av vår verksamhet, samt att Försvars-

makten efterlever gällande lagar och andra krav. En årlig redovisning av hållbarhetsarbetet finns att läsa i Försvarmaktens hållbarhetsredovisning som finns att tillgå via Försvarmaktens hemsida, www.forsvarsmakten.se.

3.8 Vår militära profession

Vår militära profession utgår från den väpnade striden och det givna våldsmandatet för försvaret av Sverige. Mandatet ges inte till Försvarmaktens anställda utan till myndigheten som helhet. Vår militära profession omfattar därmed alla i Försvarmakten, oavsett om man bidrar direkt eller indirekt är alla en del av vårt expertområde – den väpnade striden.

Såväl civil som militär personal, kontinuerligt och tidvis tjänstgörande, pliktpersonal samt hemvärns- och frivilligpersonal är en del av vår militära profession. Det är viktigt att var och en förstår var man passar in i det stora och komplicerade sammanhang som Försvarmakten utgör. Den operativa effekten står och faller med det gemensamma agerandet. För att kunna fullgöra Försvarmaktens uppgifter är samarbetet mellan alla kompetensområden – ett starkt lag – avgörande.

Vår militära profession utgör en förklaringsmodell och grund att utgå ifrån, när vi tillsammans skapar gemenskap. De uttryck för vårt sätt att vara som stärker gemenskap, där individer och lagdelar syns, ska värnas. De uttryck som inte bidrar till ett starkare lag och en inkluderande kultur, har inte i vårt lagbygge att göra. Vår militära profession vilar på Försvarmaktens värdegrund och utgår ifrån vår uppförandekod. Dessa beskrivs i kapitel 9.

3.9 Militära begrepp

Den minsta militära enheten är stridsparet som består av två soldater. Flera stridspar utgör en grupp. Gruppen är en eldenhet och tilldelas stridsuppgift vanligen kompletterad med elduppgift.

Plutonen ingår normalt i ett kompani. Plutonen är en stridsenhet vilket innebär att den löser en stridsuppgift, vanligen inom ramen för kompaniets strid. Plutonens eldenheter samordnas för att medge samtidig eld och rörelse.

Plutonen strider i första hand inom kompaniets ram, men ska även kunna uppträda enskilt. När plutonen strider i kompaniets ram anpassar plutonen eget uppträdande till kompanichefens stridsplan avseende taktiska metoder och medel samt krigföringens grundprinciper.

Bataljoner utgörs normalt av flera kompanier. Skvadron motsvarar kompani.

Brigaden är den optimala organisationsformen för strid på marken. Därför är strävan att strida med brigad. En brigad är en allsidigt sammansatt styrka som under viss tid, självständigt kan lösa kvalificerade uppgifter. Brigaden omfattar vanligen tre till fyra manöverbataljoner samt understödsförband. Understödsförband kan utgöras av bataljoner eller delar därav.

Inom flygvapnet indelas flygförbanden i skvadroner (helikoptrar) och divisioner. I en division kan flera rotar ingå. En rote är normalt två flygplan.

Inom flottan indelas fartygsförbanden i flottiljer som består av flera divisioner eller enskilda fartyg. En division kan indelas i flera rotar. En rote är normalt två–tre fartyg.

Staber indelas normalt i avdelningar som består av flera sektioner.

Opl	Ast/ Ms/FS	Brigad/Sjöstridsflottilj/Flygflottilj	Ansvarar för
J1	G1/M1/A1	G1/N1/A1	Personal
J2	G2/M2/A2	G2/N2/A2	Underrättelse- och säkerhetstjänst
J3	G3/M3/A3	G3/N3/A3	Genomförande
J4	G4/M4/A4	G4/N4/A4	Logistik
J5	G5/M5/A5	G5/N5/A5	Planering
J6	G6/M6/A6	G6/N6/A6	Ledningssystem
J7	G7/M7/A7	G7/N7/A7	Analys/träning
J8	G8/M8/A8	G8/N8/A8	Ekonomi
J9	G9/M9/A9	G9/N9/A9	Samverkan

J=Joint, G=General, S=Special, A=Air, M=Maritime, N=Naval

Bild 4.1 Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

4 FÖRSVARSGRENAR

En försvarsgren är en underindelning av ett lands väpnade styrkor. Försvarsmaktens försvarsgrenar är Armén, Marinen och Flygvapnet.

Försvarsgrenarna indelas i sin tur i truppslag, vapenslag eller flygslag.

Försvarsgrenarnas organisationsenheter är utgångsgrupperade i garnisoner som var och en territoriellt tillhör en militärregion.

På kommande sidor beskrivs respektive försvarsgren.

Bild 4.2 Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

4.1 Gemensamt för alla försvarsgrenar

Försvarsgrenarna armén, marinen och flygvapnet leds av sina respektive försvarsgrenschefer.

Armé-, marin- och flygvapencheferna leder genomförandet av produktion och operationer inom beslutade produktionsuppdrag och operationsorder genom att ställa produktionsuppdrag och operationsorder till underställda organisationsenheter och krigsförband.

En försvarsgrenstab är generellt organiserad i

- ledning,
- stabsavdelning har som huvuduppgift att stödja försvarsgrenschefen i dennes ledning och samordning av försvarsgrenens verksamhet,
- genomförande/operationsavdelning, som utövar taktisk ledning, men även planerar, genomför och följer upp nationella operationer och insatser,
- Planeringsavdelning, som planerar förbandsproduktion, handlägger krigsförbandsärenden och utveckling,
- stödavdelning, hanterar och bereder ärenden inom ramen för försvarsgrenens myndighetsgemensamma ansvarsområden, logistik, teknik, sammanhållet vidmakthållande och tekniskt designansvar.

Försvarsgrenarna kan även ha ansvar för flygsäkerhet och exportåtaganden m.m.

4.1.1 Garnisoner

En garnison kan omfatta en eller flera organisationsenheter och leds av en garnisonschef. Garnisonerna lyder under respektive försvarsgrens- eller stridskraftschef.

Chefen för militärregionen reglerar vilka garnisonschefer som ansvarar för samverkan med kommunerna och myndigheter m.m. inom respektive militärregion (MR), exempelvis ansvarar en garnison för lokal samverkan med egen och angränsande kommuner.

En organisationsenhetschef som tillika är garnisonschef har ett särskilt ansvar gentemot förbanden i sin garnison. Garnisonschefen samordnar genom befäl:

- ordning- och säkerhetstjänst,
- vakt- och bevakning,
- logistikverksamhet för organisationsenheterna inom garnisonen, vilket inkluderar förrådsställd materiel,
- aktivering, mobiliseringsförberedelser och mobilisering,
- ceremoniell verksamhet,

- övnings-, skjutfält och lokalutnyttjande,
- transporter,
- miljöledning och elsäkerhet.

4.1.2 Depåer – militärbaser

Begreppet "garnison" förändras i samband med mobilisering. De organisationsenheter inom garnisonen som inte utgör krigsförband omorganiseras till militärbas som lyder under garnisonschefen. Garnisonschefen är i de flesta fall tillika chef för militärbasen.

Huvuduppgiften för militärbasen är att vara ett stöd för Försvarsmaktens förmåga till uthållighet. Militärbasen stödjer krigsförbanden med utbildning, logistik och personaltjänst samt kan ha ansvar för vårdlandstöd.

En annan viktig uppgift är att genomföra krigsproduktion genom utbildning av ersättningspersonal och ersättningsförband.

Militärbaserna kan vara olika uppbyggda beroende på lokala förutsättningar men består minst av stab, logistikenhet, utbildningsdel, försvarshälsa och bevakningsförband.

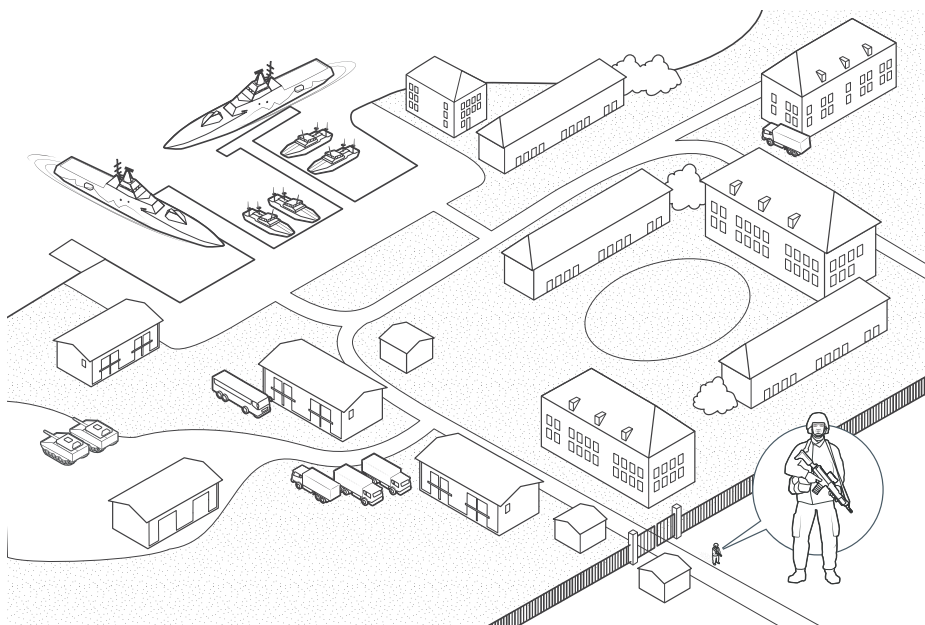

Bild 4.3 Exempel på garnisonsområde. Illustration: Anna-Karin Wezig/Försvarsmakten

Bild 4.4 Foto: Jimmy Croona/Försvarsmakten

4.2 Armén

Arméförbanden är allsidigt sammansatta efter principen om kombinerade vapen, där förband och funktioner i samverkan skapar synergi.

De slagkraftigaste arméförbanden är brigader där pansar-, mekaniserade- och skytteförband genomför strid samordnat med spanings-, artilleri-, ingenjör-, luftvärns-, lednings- och logistikförband. Taktisk chef samordnar även strid i mindre stridsgrupper som organiseras efter samma principer som brigader.

Brigadernas strid i arméns kraftsamlingsriktning kan samordnas av division. Funktionsförband stödjer armén eller andra stridskrafter med underrättelser, säkerhetstjänst, luftvärn, strid på djupet och CBRN-skyddsformåga. (skydd mot kemiska och biologiska stridsmedel, och kärnvapen).

Huvuduppgiften för arméns krigsförband är att genomföra operationer och stödja samhället på svenskt territorium. Krigsförbanden ska även efter riksdagsbeslut vara beredda att delta i militära insatser och operationer utanför Sveriges gränser. Armén bidrar då med både personal och materiel. Ett antal arméförband är anmälda till internationella styrkeregister. Delar av dessa förband är insatta inom ramen för fredsfrämjande insatser.

Arméförbanden genomför markoperationer med offensiv eller defensiv inriktning. En offensiv inriktning innebär att armén tar och behåller initiativet för att nå ett avgörande, eventuellt tillsammans med tredje part. En defensiv inriktning innebär att armén uthålligt försöker skapa bättre förutsättningar eller förhindra att situationen förvärras främst genom att bestrida motståndarens operationsfrihet.

Arméförbanden kan även genomföra markoperationer med stabiliserande inriktning, i syfte att ge andra aktörer möjlighet att verka samt med stöd när Försvarsmakten stödjer samhället vid kriser eller allvarliga händelser.

Arméförbandens förmåga att agera omedelbart, före mobilisering av återstående stridskrafter, är krigsavhållande. Våra arméförband är anpassade till vår terräng, klimat, väder och sikt.

Arméförbanden tar och håller terräng, neutraliserar angriparens styrkor och återtar förlorat markterritorium och infrastruktur. De kan genomföra olika typer av operationer samtidigt, med hjälp av eld, rörelse och skydd för att få verkan, uppnå avgörande resultat, skydda förbanden och underlätta framtida operationer.

Arméförbanden skyddar andra stridskrafter basering och samhällets funktionalitet. Vid ett väpnat angrepp försvårar arméförbanden för en motståndare att nå sina syften och

skapar förutsättningar för andra parter stridskrafter. I gemensamma operationer med andra stridskrafter eller med annan part återtar arméförbanden förlorad terräng och besegrar motståndaren.

Arméförbanden är allsidigt sammansatta efter principen om kombinerade vapen, där förband och funktioner i samverkan skapar synergi.

På divisions- och brigadnivå har arméförbanden förmåga att strida samordnat med förband från tredje part.

4.2.1 Arméns organisationsenheter

Arméchefen har följande underställda enheter:

- Arméstaben (AST) i Enköpings garnison.
- Livgardet (LG) i Kungsängen med garnisonschef för Upplands-Bro, Solna och Stockholms garnison.
- Dalregementet (I 13) med garnisonschef i Faluns garnison.
- Norrbottens regemente (I 19) med garnisonschef i Bodens garnison.
- Västernorrlands regemente (I 21) och med garnisonschef i Sollefteå garnison, samt med Jämtlands fältjägarbatal som detachement i Östersund.
- Livregementets husarer (K 3) med garnisonschef i Karlsborgs garnison.
- Norrlands dragonregemente (K 4) med garnisonschef i Arvidsjaur garnison.
- Skaraborgs regemente (P 4) med garnisonschef i Skövde och Motala/Kvarn garnison.
- Södra skånska regementet (P 7) med garnisonschef i Revingeheds garnison.
- Gotlands regemente (P 18) med garnisonschef i Visby garnison.
- Bodens artilleriregemente (A 8) i Bodens garnison.
- Bergslagens artilleriregemente (A 9) med garnisonschef i Kristinehamns garnison.
- Luftvärnsregementet (Lv 6) med garnisonschef i Halmstads garnison.
- Göta ingenjörregemente (Ing 2) med garnisonschef i Eksjö garnison.
- Göta trängregemente (T 2) i Skövde garnison.
- Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC) i Eksjö garnison.
- Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC) med garnisonschef i Umeå garnison.
- Markstridsskolan (MSS) i Skövde garnison.

Se karta i bilaga 3.1 som ger en överblick på geografisk information rörande svenskt land-territorium och baseringar av markförband och viktiga regioner och områden.

4.2.2 Arméns krigsförband

Arméns krigsförband består av:

- Arméstab.
- Brigadstab.
- Brigadledningskompani.
- Brigadsambandskompani.
- Brigadsplaningskompani.
- Mekaniserade bataljoner.
- Motoriserade skyttebataljoner.
- Artilleribataljon.
- Brigadluftvärnskompani.
- Ingenjörbataljon.
- Brigadunderhållsbataljon.
- Tungtransportkompani.

Armégemensamma förband:

- Jägarbataljon.
- Livbataljon.
- Lokalförsvarskyttebataljon.
- Luftvärnsbataljon.
- Lätt skyttebataljon.
- Militärpolisbataljon.
- Säkerhetsbataljon.
- Underrättelsebataljon.
- CBRN-kompani.
- Trafik- och transportledningskompani.
- Ammunitionsröjningskompani.

Militärbaser i respektive garnison.

Bild 4.5 Foto: Maja Hansson/Försvarsmakten

4.3 Marinen

Marinförbanden karaktäriseras av att de främst består av stående förband och har hög tillgänglighet. Marinförbanden består av ubåts-, ytstrids-, minröjnings-, amfibie-, bas- och underhållsförband. Dessa indelas normalt i stridsgrupp(-er) där de genom en kombination av vapensystem och sensorer löser uppgifter i flera marina stridsområden. De marina stridsområdena är: ytstrid/sjömålsbekämpning, ubåtsjakt, sjöminering, sjöminröjning, luftförsvar och amfibiestrid, som samtidigt och parallellt stöds av ledning, logistik och underrättelser. Stridsgrupperna leds normalt till sjöss av en utsedd stridsgruppschef under marintaktiskt chef.

För att lösa de uppgifter som getts av operativ chef genomför marinen i huvudsak tre typer av operationer:

- sjöövervakning,
- sjöfartsskyddsoperation,
- kustförsvarsoperation.

Marinförbanden genomför ständig sjöövervakning, med syfte att upprätthålla en maritim lägesuppfattning. Denna bidrar till försvarsmaktens gemensamma (operativa) lägesbild. I uppgiften ingår även hävdande av territoriell integritet, som vid behov förstärks med beredskapsanpassningar. Detta bidrar, tillsammans med nationella och multinationella övningar, till det gemensamma aktiva försvaret samt till att dämpa konflikter och förebygga väpnat angrepp.

Vid en sjöfartsskyddsoperation bidrar marinen inte bara till operativ uthållighet, utan oftast även till bredare strategisk och samhällelig uthållighet och nytta. Vidare kan en sjöfartsskyddsoperation bidra till operativ effekt genom att stödja annan parts etablering som del av värdlandsstöd.

Vid kustförsvarsoperation bidrar marinförbanden med att påverka angriparens förmåga att landstiga och försörja sina styrkor över hav. Vidare bestrider marinen angriparens yt-, luft- och undervattensstridsförmåga.

Om Sverige blir angripet strävar marinen mot att den huvudsakliga marina striden genomförs utanför svenskt territorium, vilket bidrar till ett operativt djup i striden. Det ger förvarning om angriparens anstående avsikter mot svenskt territorium samt möjligheter till verkan i angriparens baser och stöddepunkter. Förutom det operativa djupet i striden, styr marinen genom manöver, närvaro eller verkan angriparens resurser, så att dess möjlighet att påverka för oss viktiga operativa skyddsvärden minimeras.

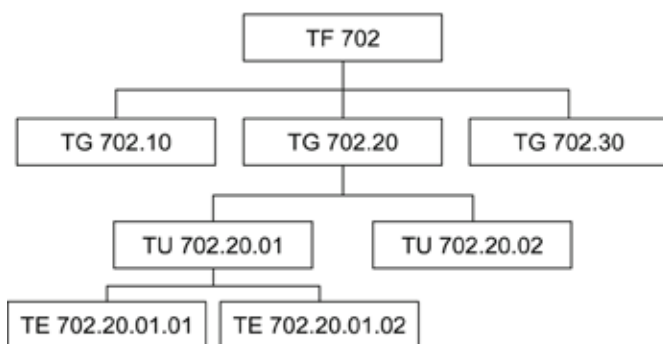
Marinen använder Nato-metoder och procedurer för ledning av operativ verksamhet såväl nationellt som vid deltagande i internationella operationer.

Vid utformningen av organisationen behöver man många gånger ta hänsyn till de olika förbandsdelarnas sensor- och verkansdelar så att dessa kompletterar varandra och den sammantagna effekten överstiger de enskilda delarna var för sig. Man skapar "ett system av system". Vid marina operationer och insatser, såväl nationellt som internationellt, organiseras deltagande enheter i ett eller flera tillfälligt sammansatta förband vilket benämns Task Organisation. Val av organisation är ett resultat av genomfört bedömandearbete och utgår bl.a. från vilka taktiska uppgifter som ska lösas, motståndaren, miljön samt vilka resurser som finns tillgängliga.

Task Organisation delas upp i fyra nivåer.

Förkortning	Natobegrepp	Nivå
TF	Task Force	Flotta/Kårnivå
TG	Task Group	Flottilj/Bataljonsnivå
TU	Task Unit	Division/Kompaninivå
TE	Task Element	Fartyg/Plutonnivå

Indelningen är flexibel och samtliga nivåer behöver inte användas.

Nationellt leder Marintaktisk chef (MTCH) de marina operationerna och underställda förband. I syfte att effektivt kunna styra och koordinera verksamheten i det sammansatta förbandet där taktiska uppgifter tilldelas underställda förbandsdelar behåller MTCH ledningen av det sammansatta förbandet och är Commander Task Force (CTF).

Marinförbanden bidrar i alla operationstyper med understöd och förstärkning till markförband i kust- och skärgårdsområden och skyddar operativa transporter samt bidrar till det gemensamma luftförsvaret i ett operativt sammanhang.

Marinförbanden genomför med stor uthållighet samtliga operationstyper nationellt eller tillsammans med andra, både nationellt och i multinationell kontext.

Bild 4.6 Beredskapskontroll. Foto: Bezav Mahmod/Försvarmakten

Grundläggande utbildning sker vid samtliga marina garnisoner. Utbildning av marinens personal genomförs även vid sjöstridsskolan, som även stödjer marinchefen i arbetet med de marina förbandens vidmakthållande och utveckling.

4.3.1 Marinens organisationsenheter

Marinchefen har följande underställda enheter:

- Marinstaben (MS) i Muskö ingående i Haninge garnison.
- Första ubåtsflottiljen (1.ubflj) i Karlskrona garnison.
- Tredje sjöstridsflottiljen (3.sjöstridsflj) i Karlskrona garnison.
- Fjärde sjöstridsflottiljen (4.sjöstridsflj) i Muskö resp i Berga i Haninge garnison.
- Stockholms amfibieregemente (Amf 1) i Muskö resp i Berga med garnisonschef i Haninge garnison.
- Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) med garnisonschef i Göteborgs garnison.
- Marinbasen (MarinB) med garnisonschef i Karlskrona garnison.
- Sjöstridsskolan (SSS) i Karlskrona garnison.

Se karta i bilaga 3.2 som ger en överblick på geografisk information rörande svenskt sjöterritorium och baseringar av marina förband samt viktiga gränser och zoner.

Bild 4.7 Förberedelser för bogsering av Visbykorvett. Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten

4.3.2 Marinens krigsförband

Marinens krigsförband består av:

- Marinstab.
- Flottiljledning.
- Korvettdivision.
- Minröjningsdivision.
- Röjdykardivision.
- Underhållsdivision.
- Ubåtsdivision.
- Signalspaningsfartyg.
- Ubåtsräddningsfartyg.
- Amfibiebataljon.
- Bevakningsbåtskompani.
- Marinbasen.
- Marin basbataljon.
- Militärbas i respektive garnison.

Sjöstridsflottiljer med korvetter, patrullfartyg, minröjningsfartyg, röjdykarfartyg, bojbåtar och underhållsfartyg har förmåga till insatser mot mål såväl på, över som under havsytan i kustnära farvatten och på öppet hav, förmåga till minröjning samt förmåga till kontroll av havsområde och skydd av sjöfart.

Ubåtsflottilj med ubåtar, ubåtsräddningsfartyg och signalspaningsfartyg har förmåga till insatser mot mål såväl på som under ytan, förmåga att dolt kontrollera havsområde samt att samla in underrättelser.

Amfibiebataljoner och bevakningsbåtskompaniet har förmåga till kontroll av kustområde och skärgård samt förmåga till insatser mot mål på land och såväl på som under havsytan.

Marina militärbaser och marina basbataljoners basskydds-, ekipage-, logistikkompanier har förmåga att understödja de marina förbanden med bland annat logistik och bevakning.

Marinstaben inklusive sjöinformationskompani leder marinens förband och bidrar till operativ sambandsledning och övervakning av svenskt territorialhav.

Bild 4.8 Ubåtsräddningsfarkosten. Foto: Andreas Sannerman/Försvarsmakten

Bild 4.9 Foto: Astrid Amtén Skage/Försvarsmakten

4.4 Flygvapnet

Flygvapenförbanden består av stridsflygdivisioner, transportflygskvadron, specialflygskvadron, statsflygskvadron, helikopterskvadroner flygflottiljer samt stridslednings- och luftbevakningsbataljon. Luftstriden genomförs av flygvapenförbanden och luftvärnet samt kvalificerade luftmålsbekämpande system ur andra stridskrafter.

Flygvapenförbanden verkar i huvudsak mot en motståndares flygande plattformar, men även från luften mot mål på ytan och marken. Flygvapenförbanden bidrar till gemensamma operationer med responsförmåga, rörlighet, flexibilitet och mångsidighet. Den snabba responsförmågan samt förmågan att lösa vissa uppgifter parallellt, i kombination med rörlighet över stora avstånd, ger operativ nivå möjligheter till flexibelt användande av flygvapenförbanden. Begränsning för flygvapenförbanden ligger i att de påverkas av väder och att de har relativt kort uthållighet samt är beroende av högteknologi och infrastruktur.

För att lösa högre chefs operativa uppdrag genomför flygvapenförbanden i huvudsak fem typer av luftoperationer:

- luftförsvar,
- attack,
- inhämtning,
- flygtransport,
- undsättning.

Luftförsvar är den viktigaste uppgiften. Luftförsvar utövar kontroll av luftrummet, vilket bidrar till att skapa förutsättningar för luft-, mark- och sjöoperationer inom ramen för en gemensam operation. Genom luftförsvar upprätthålls territoriell integritet samt skyddar befolkning, samhällsfunktioner och infrastruktur. Att behärska luften är inget självändamål. Syftet är att skapa handlingsfrihet för egna operationer, samtidigt som en motståndare förnekas detsamma.

Attack bidrar till gemensamma operationer genom att understödja eller genom samordnade insatser med armé- och marinförband, för att bekämpa mål på marken eller ytan. Offensiva insatser med stridsflyg ger även strategiska effekter beroende på val av mål. Förmåga att genomföra långräckviddiga offensiva insatser på djupet bidrar inom gemensamma operationer till att använda manövern och skapa komplexa problem för motståndaren.

Inhämtning upprätthåller en luftlägesbild, vilken bidrar till den operativa lägesbilden. Kunskapen om operationsmiljön, inklusive motståndaren och andra aktörer, möjliggör både verkan och skydd. Flygtransport bidrar till gemensamma operationer genom att möjliggöra förflyttning av materiel och personal mellan och inom operationsområden.

Förmåga att genomföra flygtransporter är central, då det ibland är det enda möjliga sättet att föra fram resurser i rätt tid till rätt plats. Lufttankning ökar förmågan för flygvapenförbanden genom att öka räckvidd, aktionstid och möjlig vapenlast.

Undsättning utgör summan av militära, diplomatiska och civila insatser för att undsätta personal i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp. Undsättningsoperationer, *personell recovery (PR)* bidrar i gemensamma operationer genom att samordna undsättning mellan lika stridskrafter.

Flygvapnet har förmåga att strida samordnat med förband från tredje part.

Dygnet runt, året om, övervakar flygvapnet Sveriges luftrum och det finns alltid förband i beredskap för att hävda Sveriges territoriella integritet. I krig används benämningen Luftstridskrafterna vilka består av flygvapnets förband samt luftvärnet.

Flygvapnet har både nationella och internationella uppgifter. Flygvapnet har luftterritoriellt ansvar och ger stöd till andra myndigheter, exempelvis polisen, samt till samhället vid stora skadeutfall och skogsbränder.

4.4.1 Flygvapnets organisationsenheter

Flygvapenchefen har följande underställda enheter:

- Flygstaben (FS) i Uppsala garnison.
- Skaraborgs flygflottilj (F 7) med garnisonchef i Såtenäs garnison.
- Upplands flygflottilj (F 16) med garnisonchef i Uppsala garnison.
- Blekinge flygflottilj (F 17) med garnisonchef i Ronneby garnison.
- Norrbottens flygflottilj (F 21) med garnisonchef i Luleå garnison.
- Helikopterflottiljen (Hkpflj) med garnisonchef i Linköpings garnison.
- Luftstridsskolan (LSS) i Uppsala garnison.

Se karta i bilaga 3.3 som ger en överblick på geografisk information rörande svenskt luftterritorium och baseringar av flygvapenförband med viktiga gränser och zoner.

Bild 4.10 Samverkan mellan korvettdivision och helikopterskvadron. Foto: Joel Thungren/
Försvarsmakten

4.4.2 Flygvapnets krigsförband

Flygvapnets krigsförband består av:

- Flygstab.
- Flygflottilj.
- Stridsflygdivision.
- Transportflygskvadron.
- Specialflygskvadron.
- Statsflygskvadron.
- Stridslednings- och luftbevakningsbataljon.
- Helikopterskvadron.
- Militärbas i respektive garnison.

Basförband vid (flygflottilj) upprättar och drifthåller flygplatser samt betjänar och stödjer flygförband. Flygflottiljerna har visst markterritoriellt ansvar och organiserar exempelvis jägarförband. Flottiljerna genomför underhåll av flygplan samt bedriver logistik och sambandstjänst.

Stridsflygdivisionen kan med stor precision, hög flexibilitet och slagkraft verka mot mål i luften, på havet eller på marken, samt utnyttjas för inhämtning av underrättelser/information.

Transportflygförband genomför flygtransporter av last och passagerare. De har förmåga att landa utanför permanenta flygplatser samt att fälla last i fallskärm. De innehar även förmåga att lufttanka stridsflygplan. Statsflyget genomför persontransporter av statschefen och den högsta civila och militära ledningen till destinationer över hela världen. Specialflygförband opererar flygplan med radar för att förbättra den lägesbild som skapas av markbundna och sjöburna sensorer. De kan även nyttjas för att leda och invisa stridsflygplan i luftförsvaret. Specialflyget opererar även flygplan för signalspaning.

Helikopterförband är organiserade i helikopterskvadroner med både mark- och sjöoperativ inriktning. Helikoptrar används primärt för luftburen transport, de samverkar även med marinstridskrafterna som en del av sjöstriden.

Stridsledningsförband har till uppgift att övervaka luftrummet och att producera och distribuera en auktoriserad luftlägesbild samt att stridsleda flygförbanden.

Bild 4.11 Klargöring av stridsflygplan. Foto: Astrid Amtén Skage

4.5 Operationsmiljön

Operationsmiljön är ett sammanhängande system av fysisk miljö, aktörer och informationsmiljö. Militära förband verkar i denna operationsmiljö och vi behöver därför ta hänsyn till miljöns krav vid förberedelse inför och under genomförande av operationer.

Den fysiska miljön består av fem domäner; mark, sjö, luft, cyber och rymd. Våra förband, oberoende av försvarsgren, stridskraft verkar samordnat i flera domäner. Från den domän som en militär enhet verkar i, kan den bidra till att stödja insatser i andra domäner för att påverka en motståndare.

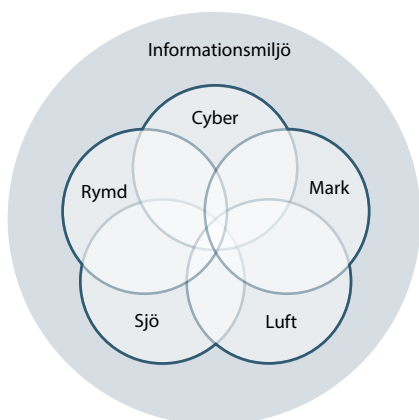

Bild 4.12 Bild ur Doktrin för gemensamma operationer, kapitel 2. Illustration: Anna-Karin Wetzig/
Försvarsmakten

Bild 5.1 Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

5 HEMVÄRNET

Hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna är en del i Försvarsmaktens insatsorganisation utgör för närmare hälften av Försvarsmaktens personal.

Hemvärnet är en del i Försvarsmaktens krigsorganisation och består av cirka 25 000 män och kvinnor. Hemvärnets personal har avtal som reglerar beredskap och övningstid under året. Hemvärnsförbanden har hög beredskap. Vid beslut om hemvärnsberedskap ska förbanden kunna genomföra skarpa insatser inom Sverige med delar inom sex timmar och med huvuddelen inom 24 timmar.

Bild 5.2 Planering av verksamheten kommande dygn. Foto: Hampus Hagstedt/Försvarsmakten

5.1 HEMVÄRNET – EN NATIONELL RESURS

Hemvärnet har uppgifter i fred, kris och krig vilka bland annat omfattar:

- bevaka objekt och verksamheter,
- skydda objekt och verksamheter,
- genomföra ytövervakning,
- störa en motståndare under lång tid,
- skydda transporter och genomföra eskort,
- skydda militära basområden,
- stödja samhället och andra myndigheter.

Uppgifterna ska kunna utföras i minst 90 dygn.

Hemvärnsförbanden är moderna krigsförband med ändamålsenlig materiel och utrustning. Utbildning och övning genomförs regelbundet mot aktuella huvuduppgifter. Hemvärnsförbanden tillsammans med militärregionernas övriga förband utgör på flera sätt en nationell grund för det territoriella försvaret och skyddet av Sverige.

Bild 5.3 Hemvärnsman bevakar verksamhet vid objekt. Foto: Försvarsmakten

5.2 MILITÄRTERRITORIELL INDELNING OCH REGIONAL LEDNING

Militärregioncheferna utövar territoriellt ansvar och leder territoriell verksamhet. De tillgodoser behovet av samordning mellan militär operativ verksamhet och samhällets övriga förmågor på regional nivå. Militärregionernas staber har denna uppgift i grundberedskap, d.v.s. i fredstid, kris och krig.

Territoriellt ansvar syftar till att möjliggöra egen kontroll över ett definierat område och inom det området skapa förutsättningar för att genomföra och stödja militära operationer. Territoriellt ansvar innebär samordning av civila och militära resurser för skydd av exempelvis viktig infrastruktur, befolkning samt att möjliggöra samhällsvitala funktioners fortsatta drift.

Inom ramen för territoriell verksamhet leder chef för militärregion följande verksamhet:

- regionala transporter och transiteringar,
- territoriella mobiliseringsförberedelser och upprätthåller regional mobiliseringsledning,
- regional underrättelse- och säkerhetstjänst,
- skydd och bevakning av Försvarsmaktens skyddsvärden inom militärregion,
- regional och lokal totalförvarssamverkan inkluderande samordning av planer för civilt stöd,
- insatser med grundtilldelade förband samt är beredd att leda även andra förband,
- militär insats för stöd till samhället.

Utöver ovanstående har chef för militärregion följande uppgifter:

- stödjer taktiska chefers verksamhet inom egen militärregion,
- beslutar om militära skyddsobjekt,
- genomför försvarsplanering,
- samordnar regional kommunikationstjänst,
- upprätthåller en territoriell lägesbild,
- beredd skydda samhällsviktiga funktioner och skyddsvärden,
- beredd leda och skydda andra verksamheter (exempelvis vårdlandsstöd),
- beredd leda utbildning av krigsfrivilliga.

Chefen för P 18 har uppgifter som motsvarar en chef för militärregion. C P 18 ansvarsområde omfattar Gotland, Fårö och Gotska sandön.

5.2.1 Militärregioner med territoriella förband och hemvärnsförband

Militärregionens förband består av stående och mobiliserande territoriella förband samt hemvärnsförband, vilka leds av chefen för respektive militärregion. Territoriella förband består av lokalförsvarfsförband, vilka bland annat inkluderar artilleri-, fältarbets- och logistikförband samt säkerhetsförband. Militärregionerna kan för avgränsad tid och specifik uppgift även tilldelas andra förband.

Hemvärnsförbanden leds av chefen för respektive militärregion. Hemvärnsförband består i huvudsak av bataljoner med insats- och bevakningskompanier, som har uppgifter på land och är anpassade efter terräng och klimat. Ett mindre antal bataljoner har marina eller kustnära uppgifter. Därutöver finns det ett antal funktionsförband, som underrättelsekompanier och lednings-, granatkastar-, pionjär-, trafik- och CBRN-plutonier samt s.k. TOLO-grupper (drivmedels- och ammunitionsgrupper).

Hemvärnet organiserar även 25 musikkårer vilka finns över hela landet och är en del av respektive hemvärnsbataljon.

Hemvärnsförbanden är med sin numerär, geografiska spridning, höga beredskap och lokala förankring en förutsättning för försvaret av Sverige. De har även viktiga uppgifter vid hanteringen av kriser i normalläge. Förbanden har en central roll i att skydda mobilisering av övriga krigsförband samt för att skydda och bevaka viktiga skyddsobjekt och anläggningar. De skapar därmed förutsättningar för att övriga Försvarsmakten kan verka. Hemvärnsförbanden löser även, efter utbildning och materielltillförsel, uppgifterna stora och försvara.

Militärregioner och hemvärnsförband får en allt viktigare roll inom ramen för uppgifter kopplade till värdlandsstöd.

5.2.2 Hemvärnets organisationsenheter

Rikshemvärnschefen har följande underställda enheter:

- Rikshemvärnsstaben (RHS) i Stockholm.
- Hemvärnets stridsskola (HvSS) i Vällinge.
- Södra militärregionstaben (MR Syd) i Revingehed.
- Västra militärregionstaben (MR Väst) i Skövde.
- Mellersta militärregionstaben (MR Mitt) i Kungsängen.
- Norra militärregionstaben (MR Norr) i Boden.

Inom MR Norr ingår följande grupper:

- Lapplandsjägargruppen (10. och 11. hemvärnsbataljonen) i Kiruna.
- Norrbottensgruppen (12. hemvärnsbataljonen) i Boden.

- Västerbottengruppen (13. hemvärnsbataljonen) i Umeå.
- Fältjägargruppen (14. hemvärnsbataljonen) i Östersund.
- Västernorrlandsgruppen (15. och 16. hemvärnsbataljonen) i Härnösand.

Inom MR Mitt ingår följande grupper:

- Gävleborgsgruppen (18. hemvärnsbataljonen) i Gävle.
- Upplands- och Västmanlandsgruppen (21. och 22. hemvärnsbataljonen) i Enköping.
- Livgardesgruppen (23., 24., 25. och 26. hemvärnsbataljonen) i Kungsängen.
- Södermanlandsgruppen (27. hemvärnsbataljonen) i Strängnäs.
- Södertörnsgruppen (28. och 29. hemvärnsbataljonen) i Berga.
- Dalregementsgruppen (17. hemvärnsbataljonen) i Falun.

Inom P 18 ingår Gotlandsgruppen:

- Gotlandsgruppen (32. hemvärnsbataljonen) i Visby¹.

Inom MR Syd ingår följande grupper:

- Norra Smålandsgruppen (33. hemvärnsbataljonen) i Eksjö.
- Kalmar- och Kronobergsgruppen (34. och 35. hemvärnsbataljonen) i Växjö.
- Blekingegruppen (36. och 37. hemvärnsbataljonen) i Karlskrona.
- Livgrenadjärgruppen (30. och 31. hemvärnsbataljonen) i Linköping.
- Skånska gruppen (46., 47., 48. och 49. hemvärnsbataljonen) i Revingehed.

Inom MR Väst ingår följande grupper:

- Skaraborgsgruppen (38. och 39. hemvärnsbataljonen) i Skövde.
- Bohus-Dalsgruppen (40. hemvärnsbataljonen) i Skredsvik.
- Elfsborgsgruppen (41., 42., 43. och 44. hemvärnsbataljonen) i Göteborg.
- Örebro- och Värmlandsgruppen (19. och 20. hemvärnsbataljonen) i Villingsberg.
- Hallandsgruppen (45. hemvärnsbataljonen) i Halmstad.

Vid varje MR finns militärregiongrupper (MR-grupper) med fast anställd personal som stödjer hemvärnsförbanden med övnings- och utbildningsplanering, administration och logistik. MR-grupperna ger även visst stöd till frivilligutbildning och ungdomsverksamhet. En MR-grupp stödjer en till fyra hemvärnsbataljoner.

Se karta i bilaga 3.4 som ger en överblick på geografisk information rörande territoriellt försvar och baseringar av hemvärnsförband samt militärregionernas gränser.

¹ Särskilda lydnadsförhållanden

5.2.3 Militärregionerna och hemvärnets krigsförband

Militärregionernas och hemvärnets krigsförband består av:

- Regional stab.
- Hemvärnsbataljoner med fristående lednings-, granatkastar-, pionjär-, trafik- och CBRN-plutoner samt s.k. TOLO-grupper.
- MR-säkförband.
- Lokalförsvarsskyttbataljoner (utbildas vid I 13 och I 21).
- Förhörstroppar.
- MR-grupper samt andra underhålls- och logistikenheter.

5.2.3.1 Hemvärnsbataljon

En hemvärnsbataljon består i regel av bataljonsstab samt tre till fem hemvärnsbevakningskompanier och hemvärnsinsatskompanier. Vid vissa hemvärnsbataljoner ingår fristående hemvärnsflyggrupper och båtkompanier. Plutonen är hemvärnets normala stridsenhet vilken verkar inom kompaniets ram. Hemvärnsbataljon med kustnära uppgifter har båtpluton.

Ett hemvärnsbevakningskompani bevakar eller skyddar ett till flera objekt eller knutpunkter inom avdelat område under 90 dygn.

Ett hemvärnsinsatskompani har samma uppgifter som ett bevakningskompani och ska dessutom kunna skydda transporter. Förbandet har en taktisk rörlighet och ska kunna uppträda i hela landet.

Ett hemvärnsbåtkompani har en särskild marin förmåga att bidra till skydd av ett marint bastjänstområde. De tillför förmåga för ytövervakning av farleder och/eller kustområden, sjötransporter och sjötransportledning, båtburen skyddsvakt samt eskort till sjöss.

Ett hemvärnunderrättelsekompani ytövervakar ett område genom patrullering och fasta observationsplatser. Kompaniet består av tre underrättelseplutoner samt en flygtropp.

5.3 HEMVÄRNSAVTAL ISTÄLLET FÖR ANSTÄLLNING I FÖRSVARSMAKTEN

Hemvärnsförbandens personal är inte anställd utan består av frivilliga med avtal som reglerar krigsplacering, tjänstgöringens omfattning och beredskapskrav. Avtalet innebär krigsplacering i ett hemvärnsförband, med en tjänstgöringsskyldighet från fyra till femton dygn per år, beroende på befattning.

Alla som tecknar avtal genomför krigsförbandsövning (KFÖ) årligen och vissa genomför dessutom särskild förbandsövning (SÖF). Därutöver är det möjligt att delta i kompletterande utbildningar (KU) och befattningsutbildningar mot den egna befattningen, vilka genomförs löpande. Inom hemvärnet ges goda möjligheter för vidareutveckling och kompetensutvecklande åtgärder samt vid bedömd lämplighet även fortsatt befälsutbildning.

Ett avtal med hemvärnet ger dig möjligheten till en civil karriär samtidigt som du har kvar ditt engagemang i Försvarsmakten. Du placeras i ett hemvärnsförband i närheten av eller på den ort där du är verksam.

När du tjänstgör i hemvärnsförband får du en daglig ersättning samt en premie vid fullgjort kontrakt. Därutöver får du under övning fri mat och logi, ersättning för resa till och från övning samt fri sjukvård och viss tandvård. Du får även ersättning för förlorad arbetsinkomst vid avtalsenlig tjänstgöring och vid viss vidareutbildning (kurser).

I hemvärnet finns soldater med olika bakgrund: fullgjord värnplikt, grundläggande militär utbildning (GMU) och grundläggande soldatutbildning för frivilliga (GU-F, tidigare totalförsvarsutbildning grunder, TFU-G). Vissa s.k. specialister, exempelvis sjukvårdare, mc-ordonnanser och hundförare rekryteras och utbildas av de frivilliga försvarsorganisationerna.

Bild 5.4 Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten

5.3.1 Frivilliga försvarsorganisationer

Tolv av de frivilliga försvarsorganisationerna har till största delen sina uppdrag avseende rekrytering och utbildning kopplade mot hemvärnsförbanden. Läs mer i bilaga 5.

5.3.2 Krav för antagning

För att få gå med i hemvärnet måste du vara svensk medborgare och minst 18 år.

Innan du kan placeras i hemvärnet krävs godkänd intervju av utsedd ansvarig person inom den bataljon du placeras i. Dessutom måste du bli godkänd i säkerhetsprövning innan placering kan möjliggöras. Säkerhetsprövning mot placering i hemvärnsförband innebär, kontroll mot socialkontoret och registerkontroll mot misstanke- och belastningsregistret. Dom eller misstanke om vissa brott är grund för att inte bli antagen till hemvärnet.

Bild 5.5 Inskrivning av hemvärnspersonal. Foto: Bezav Mahmod/Försvarsmakten

Bild 6.1 Återhämtning i basområde. Foto: Maja Hansson/Försvarmakten

6 STRIDSKRAFTER

Försvarmaktens stridskrafter omfattar förband som ingår i försvarsgrenarna, hemvärnet och stridskrafter som leds direkt från högkvarteret.

6.1 Försvarmaktens stridskrafter

I Försvarmaktens Militärstrategiska doktrin (MSD) inriktar ÖB Försvarmaktens användning av stridskrafter tillsammans med operativ planläggning i fred, kris och krig.

Begreppet strategi är kopplat till insikt och förståelse, list och listig användning av makt och stridskrafter i relation till politik. Försvarmaktens stridskrafter och personal ska därför i principiell mening förstås som nationella sändebud.

Den militärstrategiska doktrinen beskriver utgångspunkterna för hur stridskrafterna ska kunna användas, och därmed även utgångspunkterna för all verksamhet som syftar till att skapa tillgängliga stridskrafter.

I tidsperioden fram till 2030 utvecklar Försvarmakten förmågan till integration mellan försvarsgrenar och stridskrafterna samt samordnad med partners. Detta är en grundförutsättning för gemensamma operationer.

6.1.1 Försvarmaktens stridskrafter omfattar:

- Stridskrafter – förband som inte ingår i försvarsgrenarna eller hemvärnet.
- Försvarsgrenarna.
- Hemvärnet.

6.2 Organisationsenheter

Nedanstående organisationsenheter ingår inte i försvarsgrenarna eller hemvärnet, utan är underställda försvarsstaben:

- Militärhögskolan Karlberg (MHS K) i Stockholms garnison.
- Militärhögskolan Halmstad (MHS H) i Halmstads garnison.
- Försvarsmaktens HR centrum (FM HRC) i Stockholms garnison.
- Försvarsmedicincentrum (FömedC) i Göteborgs garnison.
- Försvarsmaktens logistik (FMLÖG) i Stockholms garnison (även verksamhet på andra orter).
- Försvarsmaktens tekniska skola (FMTS) i Halmstads garnison (även verksamhet på andra orter).
- Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum (FMUndSäkC) i Uppsala garnison.
- Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS) i Örebro garnison, (även verksamhet på andra orter).
- Ledningsregementet (LedR) med garnisonschef i Enköpings garnison.

6.3 Krigsförband

Följande krigsförband ingår inte i försvarsgrenarna eller hemvärnet:

- Högkvarteret.
- Specialförbanden.
- FMLÖG.
- FMTIS.
- It-försvarsförband.
- Ledningsbataljon.
- Operativ sambandsbataljon.
- Telekrigsbataljon.
- Operativ logistikbataljon.
- Operativa kommunikationsförbandet.
- TKSE (Telekrigsstödenhet).
- METOCC (Meteorologiskt och oceanografiskt centrum).
- Sjukhuskompani.
- Vissa militärbaser.

6.4 Försvarsmaktsgemensamma förband

6.4.1 Ledningsförband

Ledningsförbandens uppgift är att skapa förutsättningar för Försvarsmaktens förmåga för att upprätthålla beredskap och stödja gemensamma operationer. I förmågan ingår uppgiften att ansvara för Försvarsmaktens ledningssystem vilka stödjer ledning och kommunikation på strategisk, operativ och taktisk nivå. Ledningsförbanden stödjer militära insatser till sjöss, på land och i luften.

I Försvarsmaktens ledningssystem ingår personal, metoder och tekniska system. De tekniska systemen, ledningsstödsystemen, benämns informationssystem, sambands-system och ledningsplatsernas övriga tekniska system. Personalen upprättar och drifthåller system som kan bestå av kabel, fiber, radio, radiolänk eller satellitsamband. Ledningsförbanden upprättar också stabs- och ledningsplatser som skapar förutsättningar för att leda militära operationer på alla nivåer i Försvarsmakten. I ledningsförmågan ingår också uppgiften att utbilda, utveckla och skapa unika förmågor inom bland annat telekrig, psykologiska operationer, meteorologi och oceanografi.

Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband, FMTIS, säkerställer vår förmåga att kommunicera och leda – dygnet runt, året om – i Sverige och utomlands. FMTIS är också Försvarsmaktens nätoperatör med ansvar för försvarets eget nät för tele- och datatrafik.

De operativa sambandsbataljonerna är operativ chefs rörliga resurs för att vidmakthålla samband för gemensamma operationer. Sambandsbataljonerna har förmågan att, i samverkan med FMTIS, upprätthålla samband på operativ och taktisk nivå samt till högre chef under lång tid.

Telekrigsförbanden inhämtar underrättelser genom specifika tekniska system och har också förmågan att störa ut fiendens kommunikationssystem.

Operativa kommunikationsförbandet genomför psykologiska operationer och inhämtar underrättelser genom öppna källor som nyhetssändningar, tidningar och internet. För att påverka motståndaren genomförs påverkanskampanjer, via exempelvis sociala medier.

Meteorologiskt och oceanografiskt centrum (METOCC) är ett försvarsmaktsgemensamt förband som bland annat upprätthåller Försvarsmaktens vädertjänst och som skapar beslutsunderlag som ligger till grund för planeringen av vår operativa förmåga.

Stabsförband används för att upprätta stabsplatser både i bebyggelse och i terräng. Stabsförband betjänar stab med arbetsplatser, skydd, förläggning och kost.

Sambandsförband används för att upprätta förbindelser inom och mellan förband, till andra kommunikationsnät på strategisk, operativ och taktisk nivå.

Telekrigsförband inhämtar underrättelser och har kapacitet att störa motståndarens förbindelser.

Operativa kommunikationsförbandet inhämtar underrättelser i öppna källor och påverkar motståndaren främst genom påverkanskampanjer via exempelvis radio, sociala medier.

Bild 6.2 Fjärrsambandstropp övar med nyanställda. Foto: Daniel Sanchez/Försvarsmakten

6.4.2 Telekrigsförband

Telekrigsförbandens utformning och tekniska design bygger på avancerade tele- och datatekniska system, som används för att upptäcka, identifiera och lägesbestämma motståndare, producera underrättelser och störa ut kommunikation. Telekrigsförbandens förmåga bidrar därigenom till att stödja operativ chef och staber med att skapa informationsöverläge, operationssäkerhet och högt tempo i planering och genomförande av operationer. Som telekrigsförband räknas också Telekrigstödenheten, TKSE som analyserar sensordata från både telekrigssystem, radar och sonarsystem. Detta ligger till grund för programmering av datasatser till dessa system samt underlag till underrättelsetjänsten och operativ lägesbild.

Bild 6.3 Upprättande av telekrigsenhet. Foto: Martin Larsson/Försvarmakten

6.4.3 Operativt kommunikationsförband

Påverkans- och kommunikationsförband för påverkan och kommunikation stödjer chefer och staber på operativ nivå, genom att påverka uppfattningar, inställningar och uppträdande hos godkända målgrupper för att uppnå egna politiska och militära mål. Operativa förband för påverkan och kommunikation, har som mål att påverka motståndarens krigföringsförmåga avseende kognitiva aspekter. Genom inhämtning och analys av informationsmiljön bidrar förbanden till gemensam lägesbild. Detta ger även möjlighet att identifiera, analysera och motverka motståndarens påverkansoperationer.

6.4.4 METOCC

Försvarmaktens vädertjänst är en försvarmaktsgemensam resurs som bidrar till Försvarmaktens operativa förmåga genom att öka och förbättra:

- verksamhetssäkerheten,
- resursutnyttjandet,
- operativ effekt.

De meteorologiska och oceanografiska (METOC) förhållandena påverkar de olika domänerna och möjliggör, och motverkar, verkan, skydd, uthållighet och rörlighet i domänerna på kort och lång tidsskala.

METOC-förhållandena möjliggör och skapar asymmetrier mellan förmågor, bland egna eller mot motståndarens. Att därför utnyttja kunskapen om METOC-förhållandens

påverkan för sin och sin motståndares verksamhet blir viktigt för att nå största möjliga egna effekt. Detta är vädrets inverkan på militära operationer, VIMO.

Försvarsmaktens vädertjänst tillhandahåller meteorologiskt och oceanografiskt underlag som prognoser, observationer, statistik som beslutsunderlag. Verksamheten bedrivs på en central produktionsplats, krigsförbandet METOCC (Meteorologiskt och Oceanografiskt Centrum), och vid ett antal lokala väderproduktionsplatser vid flottiljer och högre staber.

Bild 6.4 Prognosarbete. Foto: Martin Larsson/Försvarsmakten

6.4.5 Logistikförband

Försvarsmaktsgemensamma logistikförbands resurser fördelas och prioriteras på operativ nivå. En operativ logistikledning bygger på att den operativa nivån inriktar och prioriterar samt att stridskrafterna därefter leder genomförandet av stödet enligt fastställda prioriteringar.

De operativa logistikförbanden fyller flera funktioner:

- De utgör en förutsättning för att en obruten logistikkedja kan upprätthållas till och från logistikförbanden inom respektive stridskraft och den bakre logistiknivån upprätthålls,
- de kan förstärka stridskrafter vid behov, detta uppnås genom att krigsförbanden till sin karaktär i de flesta fallen är organiserade så att de kan delas och att delar kan underställas eller stödja stridskraft,
- samt löser uppgifter som till sin karaktär är stridskraftsöverskridande, till exempel transportledning.

Operativt logistikförband stödjer arméns-, marinens- och flygvapnets krigsförband inom funktionerna förnödenhetsförsörjning, teknisk tjänst och transporter.

Sjukhusförband stödjer arméns-, marinens- och flygvapnets krigsförband inom funktionen försvarsmedicin.

Försvarsmaktens logistik (FMLOG) stödjer arméns-, marinens- och flygvapnets krigsförband inom funktionerna förnödenhetsförsörjning, övrig logistik och transporter.

Vidare finns det på den bakre nivån markverkstadsenheten (med utspridd verksamhet över hela landet) som genomför materielunderhåll på främst markmateriel för alla försvarsgrenar. De utför även viss tillverkning.

Besiktningsenheten (med utspridd verksamhet över hela landet) finns på den bakre nivån. De kontrollbesiktigar alla Försvarsmaktens markgående fordon enligt samma krav som Transportstyrelsen.

6.4.6 It-försvarsförband

Försvarsmaktens it-försvarsförband är en förbandstyp designad och resurssatt för att genomföra cyberoperationer. It-försvarsförbanden utgör några av cyberförsvarets mest kvalificerade resurser och tillför handlingsalternativ för den strategiska, militär-strategiska och operativa nivån, vilka ligger utanför de reguljära förbandens förmågor. It-försvarsförbanden består av stående krigsförband med hög tillgänglighet och genomför såväl defensiva som offensiva operationer.

För att kunna möta de mest kvalificerade motståndarna utvecklas it-försvarsförbandens teknik och metoder kontinuerligt för att förmågan ska befinna sig i teknikens och forskningens framkant. Förbandens verksamhet bedrivs internt och i samarbete med andra, både nationellt och internationellt.

Bild 6.5 Foto: Daniel Sanchez/Försvarmakten

6.4.6.1 *Cyberoperationer*

Cyberförsvaret och dess förmåga att genom exempelvis it-försvarsförband och ledningsförband verkar i cyberdomänen är en integrerad del av det militära försvaret och en naturlig del i den modern krigföringen.

Cyberoperationer är militära insatser med militärstrategiska eller operativa målsättningar, vilka genomförs med resurser och/eller metoder som normalt inte är tillgängliga genom de konventionella stridskrafterna. Cyberoperationer genomförs som autonoma operationer, eller som delmängd av en gemensam operation. Beroende på målsättning och förutsättning kan en cyberoperation vara understödjande eller understödd.

Cyberoperationer utgör ett militärt maktmedel som kan användas i samtliga konflikt-nivåer, såväl nationellt som internationellt, mot en kvalificerad motståndare och mot andra aktörer som hotar svenska intressen och målsättningar. Cyberoperationer leds av chef på militärstrategisk nivå eller operativ chef.

Cyberoperationer leds med särskilda ledningsförhållanden och med en tydlig närhet till den högsta militärstrategiska ledningsnivån. Dessa ledningsförhållanden skapar förutsättningar för att tidigt i planeringen, vid framtagande av militärstrategiska optioner inom ramen för en nationell eller multinationell strategi, överväga möjligheter att genomföra cyberoperationer. Ledningsförhållandet möjliggör viktiga och nödvändiga framgångsfaktorer, som operationssekretess, möjlighet till okonventionellt uppträdande, tempo och flexibilitet. Det bidrar till att strategisk inriktning direkt omsätts i operativ effekt.

Defensiva cyberoperationer syftar till att försvara informationssystem inklusive elektroniska kommunikationsnät för att på så sätt förhindra motståndare att påverka information, informationssystem, datorer eller nätverk. Offensiva cyberoperationer syftar till att försvåra eller förhindra motståndaren att använda sina system eller att skydda egen verksamhet genom att tvinga motståndaren att avbryta angrepp mot svenska system.

6.5 Försvarsmaktens specialförband

Specialförbanden har hög insatsberedskap för försvaret av Sverige, för stöd till polisen mot storskalig terrorism och för Sveriges säkerhetspolitik genom att delta i internationella operationer.

Specialförbanden leds från Specialförbandsledningen (SFL) som är organiserad i Försvarsmaktens högkvarter. Specialförbanden består av särskild rekryterad, tränad och utrustad personal.

Specialförbanden är designade och resurssatta för att genomföra specialoperationer. De tillför handlingsalternativ för den politiska och militärstrategiska nivån, vilka ligger utanför de reguljära förbandens förmågor. Specialförbanden består av stående krigsförband med hög tillgänglighet.

Beroende på uppgiftens art och operationsområde skapas sammansatta styrkor för ändamålet. Genom att vara särskilt uttagna, tränade, organiserade och utrustade används specialförbanden då det föreligger hög politisk känslighet, stora risker och komplexa operationsmiljöer. Specialförbanden genomför kvalificerade stridsinsatser, kvalificerade inhämtningsinsatser samt kvalificerade stöd- och kapacitetsbyggnadsinsatser. Uppgifterna löses i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, såväl nationellt som internationellt, mot en kvalificerad motståndare och mot andra aktörer som hotar svenska intressen och målsättningar.

Bild 6.6 Fotocollage: Jimmy Croona/Försvarsmakten

Specialförbanden är:

- *Specialförbandsledningen* (SFL) är organiserad för att kunna leda specialoperationer, produktionsleda specialförbandsverksamheten samt utveckla förband, förmågor och materiel inom specialförbanden.
- *Särskilda operationsgruppen* (SOG) är kärnförbandet inom specialförbanden. Särskilda operationsgruppens primära uppgifter är strid, underrättelseinhämtning och militärt stöd.
- *Sektionen för operativ teknik* (SOT) är en stödjande enhet vars huvuduppgift är att, inför och under specialoperationer, tillhandahålla kvalificerat tekniskt stöd och kompetens.
- *Sjötransportenheten* (STE) har som huvuduppgift att stödja specialförbanden med taktiska sjötransporter, understödande eld och evakuering av skadade.
- *Särskilda helikoptergruppen* (SHG) stödjer specialförbanden med transport, understöd, spaning samt underrättelseinhämtning med hjälp av helikopter 15 och 16.
- *Särskilda sambandsenheten* (SSE) har som huvuduppgift att förse specialförbanden med ledningssystemstödkompetens inom områdena informations- och sambandssystem.

- *Specialförbandens fallskärmsskola* (SFS) har som huvuduppgift att stödja specialförbanden med utbildning i fallskärmstjänst, luftburen försörjning samt upprättande av temporära landningszoner.
- *Särskilda logistikgruppen* (SLG) har som huvuduppgift att stödja med förnödenhetsförsörjning och transporttjänst inom specialförbanden.
- I övrigt avropas resurser ur Försvarsmakten för att vid behov stödja specialförbanden och specialoperationer.

6.6 Specialoperationer

Specialoperationer är militära insatser med målsättningar på militärstrategisk eller operativ nivå, vilka genomförs med resurser eller metoder som normalt inte är tillgängliga hos de konventionella stridskrafterna.

Specialoperationer genomförs som fristående specialoperationer eller som en del av gemensamma operationer. Specialoperationer leds med särskilda ledningsförhållanden med tydlig närhet till den militärstrategiska ledningsnivån. Dessa ledningsförhållanden skapar förutsättningar för att tidigt i planeringen, vid framtagande av militärstrategiska optioner, överväga möjligheter att genomföra specialoperationer inom ramen för en nationell eller multinationell strategi. Ledningsförhållandet möjliggör viktiga och nödvändiga framgångsfaktorer, såsom operationssäkerhet, möjlighet till okonventionellt uppträdande, tempo och flexibilitet, varvid strategisk inriktning direkt omsätts i operativ effekt.

Bild 6.7 Specialförbandsoperatörer i väntan inför övning. Foto: Försvarsmakten, Stridsfoto

Bild 7.1 Marschträning. Foto: Ditte Boysen Ruge/Försvarsmakten

7 GRUNDUTBILDNING

Grundutbildning med värnplikten är en huvudkomponent i att försörja våra krigsförband med kompetent personal.

Genom grundutbildningen får värnpliktiga soldater och sjömän en förmåga att lösa uppgifter i krigsförband. Förmågan att lösa uppgifter innebär bland annat att kunna samarbeta, leda, ta initiativ och ansvar, klara av fysiska och psykiska påfrestningar samt göra medvetna etiska val.

Denna förmåga bibehålls sedan under olika former av repetitionsutbildning så att krigsförbanden över tid är personellt uppfyllda och med rätt förmåga.

HELA FOLKETS ANGELÄGENHET

Försvaret av vårt land är svenska folkets angelägenhet. Vi försvarar våra liv, vår frihet och självständighet, vår miljö, vårt kulturarv och vårt öppna och demokratiska samhälle. Även vid internationella insatser bidrar vårt försvar när dessa grundläggande mänskliga värden är hotade.

Grundutbildning med värnplikt är för de flesta totalförsvarspliktiga den första handgripliga kontakten med Försvarsmaktens verksamhet och det kan vara många nya ord att lära sig. För många är detta den tid då grunden för en kommande yrkesidentitet skapas.

Inryckningen är ett annat ord för att påbörja en utbildning eller tjänstgöring. Utryckning är motsatsen, dvs att avsluta en tjänstgöring eller utbildning. Mest känd kanske förkortningen MUCK är. Det står för Militär Utryckning i Civila Kläder. Ordet muck kommer från romani och betyder lös/frisläppt.

Grundutbildning ska ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.¹

¹ Lagen om totalförsvarsplikt

7.1 Stridens krav på grundutbildningen

Den väpnade striden och andra extrema situationer ligger till grund för utformningen av ledarskap, organisation, utrustning och utbildning.

Under strid ställs det höga krav på befäl, soldater, sjömän och andra kombattanter. Rutinmässigt och med stor säkerhet måste du bland annat kunna hantera ditt vapen och annan materiel. Samtidigt krävs att du är uppfinningsrik, vill och är beredd att lösa oväntade problem – många gånger utan order från högre chef.

Under utbildning ska du utveckla din förmåga att uppfylla dessa krav. Det ska vara lika naturligt att snabbt och rutinmässigt utföra givna order som att själv ta initiativ och handla utan order när så krävs.

Den förmåga som utvecklas under utbildningen kan beskrivas i fyra delar. En soldat och sjöman ska:

- Förstå betydelsen av sin egen insats i ett större sammanhang, utveckla uppgiften och kunna använda din kreativitet för att vid behov lösa uppgiften på ett nytt sätt.
- Veta hur man gör, det vill säga kunna tänka och handla med avsikt och ta hänsyn till andra. De ska också kunna göra saker rätt utan att behöva tänka efter, till exempel byta magasin på sitt vapen.
- Vara engagerad och kunna lösa uppgiften med kvalitet.
- Stimuleras till hög motivation, ett stort engagemang och en positiv attityd som ger vilja och beredskap att lösa problem enskilt och i samverkan med andra.

Vid all utbildning ska förmågan att anpassa sig till och handla i oväntade situationer övas. Egenskaper som mod, viljestyrka, förmåga att ta initiativ och våga se saker med andra ögon ska stimuleras. Helhetssynen ska också säkerställas. Varje enskilt moment ska kunna ses i sitt sammanhang, jämför med metaforen – ”hugga i sten eller bygger jag katedraler”.

*Bild 7.2 Bild – Hugga sten vs Bygga katedraler. Illustration: Anna-Karin Wetzig/
Försvarsmakten*

Utbildningen blir effektiv om de utbildade genom delaktighet kan ta ansvar för att lära sig så mycket som möjligt. Därför är det bra om alla utgår från och arbetar efter följande riktlinjer:

Alla ska få en rimlig chans att förstå vad målet med utbildningen är. Det kan till exempel vara bra att börja med att få se någon annan göra det som ska kunna utföras när utbildningen är klar (helheten före detaljerna). Utbildningen är uppbyggd av teman som innehåller flera ämnen samtidigt.

- Planeringen undviker enskilda lektioner som är lösryckta ur sitt sammanhang.
- Var och en upplever att det man håller på med är viktigt och nyttigt.
- Värnpliktiga är med att planera och utvärdera utbildningen.
- Var och en känner sig lugn, trygg och är fri från stress när hon eller han förväntas lära sig något.
- Värnpliktiga tycker att det som övas är lagom svårt. Det får inte vara så svårt att det är omöjligt, men inte heller så lätt att det upplevs som meningslöst.

Både befäl och värnpliktiga uppmanas att ta ansvar och initiativ, både i ord och i handling.

7.2 Nya erfarenheter

De flesta som gjort en grundutbildning med värnplikt inom Försvarsmakten är överens om att de utvecklats positivt som människa. För de flesta innebär den här tiden möten med många nya människor med olika bakgrunder och från skilda delar av landet. Dessa möten innebär att soldaten och sjömannen utvecklat sin förmåga att lyssna och förstå andra, och dessutom samarbeta med dem.

7.3 Inför grundutbildningen

7.3.1 Mönstring eller egen ansökan om prövning

De flesta som fyller 18 år ska under året svara på ett antal frågor i det så kallade mönstringsunderlaget (MU). Frågorna ska klarlägga individens förutsättningar och motivation för grundutbildning.

Med svaren som underlag kallar Plikt- och prövningsverket till mönstring. Vid mönstringen provas dina fysiska och psykologiska förutsättningar för att göra grundutbildning med värnplikt. Om du klarar mönstringen avslutas mönstringen med ett möte med inskrivningshandläggaren som meddelar en preliminär inskrivning.

Den som inte kallas till mönstring eller blir inskriven till grundutbildning med värnplikt kan senare i livet göra en egen ansökan till grundutbildning med värnplikt. Processen för dessa är likartad och inleds med att den sökande fyller i det så kallade prövningsunderlaget (PU). Med svaren som underlag kan den sökande boka tid för prövning. Prövningen avslutas med ett möte med inskrivningshandläggare som utifrån den prövades resultat berättar vilken befattning som den prövande erbjuds. Tackar den frivilligt sökande ja till detta erbjudande skrivs individen in för grundutbildning enligt lagen om totalförsvarspunkt.

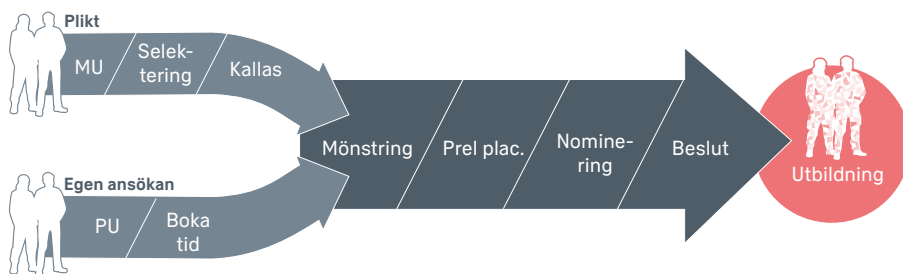

Bild 7.3 Illustration: Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

7.3.2 Informationsträff innan inryckning

Innan du rycker in kommer du erbjudas möjlighet att besöka ditt blivande utbildningsförband. Detta sker normalt ca två månader innan inryck och du får möjlighet att träffa några av dina befäl, några av dina blivande kamrater, du informeras om utbildningen övergripande upplägget, om planerade övningsuppehåll och större övningar och om olika befattningsinriktningar och till detta kopplade befattningsutbildningar. Du visas runt på förbandet, till matsal, förråd, kaserner, soldathem, m.m.

Du får också tips om hur du kan träna upp dig för att vara i god trim då utbildningen börjar. Möjligtvis delas också kängorna ut för att du ska kunna gå in dessa och därmed ytterligare underlätta den inledande tiden. Avslutningsvis brukar många förband informera om dina möjligheter till ett engagemang i Försvarsmaktens efter genomförd grundutbildning.

Har du möjlighet att delta i informationsträffen är det värdefullt investerad tid, ta vara på den chansen!

Bild 7.4 Uthämtning av personlig utrustning på serviceförrådet vid inryckning. Foto: Carl Sjöstrand/Försvarsmakten

7.4 Hur genomför du grundutbildningen?

Grundutbildningen innehåller både teori och praktik. Den börjar med att du får lära dig ta hand om dig själv och din personliga utrustning, hantera ditt vapen, strida som enskild soldat, lösa uppgift som post, lära dig rutiner och ta hand om en skadad.

När du övats som enskild soldat eller sjöman, utvecklar du dig vidare mot din specifika befattning. Det kan till exempel handla om fordons- och körutbildning, om att använda eller underhålla komplexa vapensystem, ytterligare utbildning i strid, sambandssystem, försvarsmedicin eller sprängtjänst. Slutligen övas du tillsammans med andra för att fungera i en större enhet.

Viss befattningsutbildning samordnas lokalt, regionalt eller centralt för hela landet. Efter sådan utbildning kan du återgå till ditt förband för fortsatt samövning.

7.4.1 Hur du kan bidra till Försvarsmaktens utveckling

Försvarsmaktens förmåga byggs upp av alla soldaters och sjömäns yrkesskicklighet, det vill säga din yrkesskicklighet. Krigföring har i alla tider ställt stora krav på anpassning, variation och utveckling allt eftersom striden bytt karaktär. Det betyder att din kunskap och färdighet hela tiden behöver utvecklas för att kunna möta stridens krav.

Vår förmåga att utvecklas tillsammans och förändra våra metoder, till exempel i stridsteknik och taktik, bygger på att vi har ett öppet klimat för att diskutera både vad som gått bra och vad som gått dåligt. I varje övning och insats ska det finnas utrymme att diskutera genomförd verksamhet så att viktiga lärdomar kan tas tillvara, och det är viktigt att du känner ansvar för att tala om när något behöver förbättras eller förändras.

Det är lika viktigt att du kan lära dig av andras erfarenheter – då kan du undvika att göra om misstag som andra kanske redan gjort. Det kräver förstås att du är öppen för vad andra har att säga och att du kan och vill ändra hur du själv agerar.

Din förmåga att göra bedömningar, fatta beslut och agera växer med ökande kunskaper, färdigheter och den erfarenhet som du bygger upp i ditt dagliga arbete. Dina erfarenheter är viktiga – om du gör en iakttagelse eller får en idé som du tror är viktig att sprida till andra ska du rapportera till din chef som får besluta om den ska föras vidare. Omvänt kan din chef tala om för dig ifall det finns något område eller någon detalj som du ska vara särskilt uppmärksam på.

7.4.2 Tjänstgöringstid m.m.

Tjänstgöringstid, resor m.m. bör planeras i god tid och förändringar med kort framhållning ska undvikas.

En utbildningsvecka utan fältdygn eller helgtjänst ska normalt inte omfatta mer än två kvällstjänster. Medelövningstiden för en sådan vecka bör inte överstiga 48 timmar. Ett skäl för detta är att individen ska erbjudas möjlighet till fritid och återhämtning.

Du ska ha tillgång till information om planerade helgtjänster, större övningar, befattningsutbildningar som bedrivs på andra orter än den ordinarie utbildningsorten och planerade övningsuppehåll.

7.4.3 Ekonomiska förmåner som värnpliktig

Du får dagersättning under din grundutbildning i enlighet med förordning om förmåner till totalförsvarspliktiga. Dagersättning är din lön under grundutbildningen. Denna och andra ersättningar fastställs av regeringen.

Du får förplägnadsersättning med ett belopp per dag när du inte befinner dig vid tjänstgöringsplatsen på grund av tjänstledighet, sjukdom eller har tjänstgöringsfri dag.

Om fri måltid inte kan erbjudas under tid som du tjänstgör eller befinner dig på tjänstgöringsplatsen, får du måltidsersättning.

Du får fri in- och utryckningsresa. Du får även fri hemresa varje tjänstgöringsfri helg till och från den plats inom landet där du är folkbokförd eller bor. Du kan också beviljas resa till en nära anhörig inom landet. Om du beviljas tjänstledighet erbjuds du också fri resa.

I samband med inryckningen ska du ges fördjupad information om ersättningar och de exakta beloppen.

7.4.3.1 Familjebidrag

Du som genomför värnplikt och har behov kan ansöka om familjebidrag.

De olika familjebidragen är familjepenning som ska täcka nödvändiga utgifter för uppehälle åt familjemedlemmar eller andra mot vilka du är försörjningspliktig.

Bostadsbidrag som ska täcka den hyra du betalar, men högst en så kallad normalhyra. Även om du är ensamboende kan du få bostadsbidrag. Näringsbidrag kan i vissa fall betalas ut om du är egen företagare. Begravningsbidrag betalas ut om någon av dina familjemedlemmar avlider.

Du ansöker om familjebidrag hos Försäkringskassan. Familjebidraget är behovsprövat. Alla familjebidrag, utom näringsbidrag, är skattefria.

7.4.3.2 Ersättning vid skada och sjukdom

Alla värnpliktiga är försäkrade för statligt personskadeskydd och riskgaranti. Om du skadas eller får en sjukdom orsakad av tjänstgöringen betalas ersättning ut enligt socialförsäkringsbalken och lag om statlig ersättning vid ideell skada med mera.

Du omfattas också av en grupplivförsäkring.

7.4.4 Boende under grundutbildning

De som genomför grund- eller repetitionsutbildning har generellt sitt huvudsakliga boende i logement eller motsvarande. I ett logement bor det normalt sett flera personer, dina närmaste kamrater. Respektive förband ska, utifrån de lokala förutsättningarna, skapa en god boendesituation. Säker förvaring av privata ägodelar, t.ex. kläder och datorer ska kunna ske.

Bild 7.5 Boende på logement på en kasern. Foto: Torbjörn F Gustafsson/Försvarsmakten

Hygienutrymmen ska vara separerade mellan män och kvinnor. Separering kan ske i tid och/eller rum, exempelvis genom duschdraperier.

Vid förband där kvinnor är i minoritet ska förbandet sträva efter att dela in i grupper och fördela på logement så att kvinnor placeras tillsammans med andra kvinnor. För att möta utmaningar i utbildningen vilket t.ex. kan handla om att hantera hygien i fält, dusch och ombyte i kasern, menstruation eller att ordna den personliga utrustningen så är det lättare att hantera dessa utmaningar tillsammans med andra i motsvarande situation.

Det övergripande syftet är således att stärka minoritetsgruppen och möta minoritetsgruppens eventuella andra behov än de behov förbandet har förutsett och tillgodosett. Dessa behov kan se olika ut över utbildningstiden och mellan olika individer. En nära dialog med minoritetsgruppen är därför nödvändig. Hjälptill genom att föra fram dina egna behov!

I fält eller ombord på fartyg kan det vara andra förutsättningar som styr. Detta kan kräva andra lösningar vilka bör kommuniceras med de individer som berörs, så att de har möjlighet att påverka.

7.4.5 Personlig puts

Du ska hålla dig ren och välvårdad. Långt hår som når över uniformskragen kan innebära en säkerhetsrisk och håret ska samlas ihop i lågt ansatt fläta, hästsvans eller hårknut och fästas med diskret hårsnodd. Vid behov bärs även hårnät. Vid parad ställs särskilda krav.

Det är inte tillåtet att anlägga frisyr som hindrar korrekt bärande av uniformsmössa eller att färga hår i stark kontrast till vad som kan betraktas som naturlig hårfärg.

Den som bär skägg och/eller mustasch ska hålla detta så välansat att en skyddsmask sluter tätt.

Lokal arbetsordning kan reglera att personal ska hålla ansiktet slätrakat när höga krav på likformighet ställs (till exempel vid statsceremoniell verksamhet).

7.4.5.1 Armbandsur och smycken

Till uniform får klocka och diskreta smycken bäras:

- armbandsur,
- vigsel- och förlovningsring samt ytterligare en fingerring,
- ett par örhängen (utan hänge),
- ett armband/länk (utan berlocker).

Piercingsmycken avsedda för bärande i ansiktet (eller genom tungan) får inte bäras till uniform. Smycken inklusive halskedja och smycken för kroppspiercingar som normalt döljs av uniformen ska tas av när tjänsten ställer krav på enhetlighet eller om risk för skada föreligger.

Tilldelad ID-bricka i halskedja ska bäras enligt förbandschefs bestämmelser.

VAR VÄLTRÄNAD!

För att undvika skador och bättre orka med tjänsten bör du löp- och styrketräna allsidigt och regelbundet.

7.4.6 Fysisk träning

Du ska hålla dig i en sådan fysisk och psykisk kondition att du kan genomföra din grundutbildning utan belastningsskador. En regelbunden fysisk träning håller prestationsförmågan på en hög nivå. Detta är viktigt för att du ska kunna tjänstgöra i Försvarsmakten med dess speciella krav på styrka och uthållighet under lång tid. Förhoppningsvis får du en positiv attityd till fysisk träning och ditt intresse att träna blir bestående.

Den fysiska träningen kan omfatta:

- styrketräning och arbetsteknik,
- konditionsträning och uthållighetsträning,
- orientering och simning,
- rörlighetsträning,
- övrig idrott och friskvård.

Bild 7.6 Fysisk träning under grundutbildningen. Foto: Camilla Ednersson, P 4

7.4.7 Fritidsverksamhet

Du har fritid från tjänstens slut till den börjar igen nästa tjänstgöringsdag. Fritiden kan utökas för att säkerställa att du får tillräcklig vila, till exempel före och under ansträngande övningar eller före vakttjänst. Den militära verksamheten kräver att personalen även tjänstgör på "udda" tider, på samma sätt som för en del civila anställningar, därför kan du inte alltid räkna med att få en regelbunden fritid.

Förbundet ansvarar för att utbildningen planeras så att det blir möjligt för individer att utöva fritidsintressen.

Ditt förband ska tillhandahålla möjlighet både till enskild träning och lagsport under fritiden. I anslutning till det huvudsakliga boendet ska du ha tillgång till gemensamhetsutrymme (dagrum) och TV.

Utöver detta ska förbundet, utgående från lokala förutsättningar, informera om fritidsaktiviteter som erbjuds på orten. Detta kan ske i samarbete med lokala intressenter som t.ex. soldat- och örlogshem, kommuner, föreningar eller näringsliv.

Fritidsverksamheten ska skapa en positiv och meningsfull fritid för dig på förbundet och på förläggningssorten. Vid varje förband finns lokaler och anordningar för fritidsaktiviteter, till exempel gymnastikhall, gym och på flera platsen även studielokaler. Ditt förband ska ge dig möjlighet att påverka fritidsverksamheten och övrig kulturverksamhet. Om möjligt, ska du också kunna påverka och ansvara för dess innehåll, utformning och genomförande.

Bild 7.7 Exempel på verksamhet vid soldathem. Foto: Svenska Soldathemsförbundet

7.4.8 Ledigheter

Ledigheter delas in i *permission* eller *tjänstledighet*. Permission omfattar del av utbildningsdag, tjänstledighet omfattar hel utbildningsdag eller mer.

Du ska skriftligt och i förväg ansöka om ledighet. Permissioner beslutas av din närmaste chef, lägst plutonchef. Förbandschef beslutar om vem som får besluta om tjänstledigheter. Denne ska ha lägst graden överstelöjtnant/kommendörkapten.

Om du behöver tjänstledighet för särskilda ändamål kan du få detta efter ansökan. Det kan gälla till exempel:

- Offentliga uppdrag och visst fackligt arbete,
- enskilda angelägenheter,
- deltagande i idrottstävlingar, m.m.,
- hemresor,
- uppdrag av synnerlig vikt för näringslivet,
- väl utförda prestationer.

Om du fått ett offentligt uppdrag ska du anmäla det till din närmaste chef.

7.4.9 Övningsuppehåll

Värnpliktiga vilka genomför grundutbildning erhåller övningsuppehåll baserat på sin tjänstgöringstid.

Tjänstgöringstid	Övningsuppehåll, längd
Mindre än 8 månader	Inget övningsuppehåll
8–12 månader	Tre veckors övningsuppehåll
Mer än 12 månader	Fyra veckors övningsuppehåll

7.4.10 Förväntningar på en soldat och sjöman

I början av din utbildning får du utbildning om innebörden av dina rättigheter och skyldigheter. Några av dem finns i den soldaterinran som meddelas dig under högtidliga former. Se insida av bakre bokomslaget.

Tänk på att:

- Det är viktigt att du själv följer regler och bestämmelser.
- Du ska föra korrekt information vidare både uppåt och nedåt i organisationen och därigenom bidra till att förhindra ryktesspridning.
- Ett problem i gruppen eller plutonen kan ses från olika perspektiv och det är viktigt att försöka förstå alla inblandades perspektiv innan du agerar.

Varför är regler viktiga?

Vårt samhälles demokratiska värden återspeglas i de värderingar, regler, normer och den anda som finns inom Försvarsmakten. Något annat är varken möjligt eller önskvärt i en försvarsmakt som har att försvara just dessa värderingar.

Reglerna bidrar till att:

- alla uppträder korrekt, både enskilt och i förband,
- tillgodose de krav på hänsyn och hygien, som är viktigt när flera människor lever nära inpå varandra,
- säkerställa att vapen, fordon, farkoster och utrustning fungerar och därmed förhindra olycksfall,
- begränsa förslitning och förluster av materiel,
- skapa gynnsamma villkor i utbildningssituationen, vilket ytterst syftar till effektivitet under svåra förhållanden.

Reglerna bidrar också till att skapa förtroende och respekt för Försvarsmakten både inom landet och internationellt. Reglerna består bland annat av:

- allmänna regler,
- ordningsregler och dagrutiner,
- uniformsbestämmelser,
- bestämmelser för hantering och vård av utrustning och materiel.

7.4.11 Allmänna regler

Lös uppgiften

Din insats har betydelse för ditt förbands möjligheter att lösa sin uppgift. Dina kamrater måste kunna lita på att du kan det du ska kunna och att du inte sviker i det avgörande ögonblicket.

Handla självständigt – ta initiativ

Var och en ska alltid – oberoende av sin ordinarie uppgift – handla självständigt, när läget kräver detta.

Håll reda på uppgiften och läget

För att kunna handla självständigt måste du veta vilken uppgift du och ditt förband har. Det är också viktigt att du känner till läget för våra förbands tillstånd och verksamhet samt vad vi vet om motståndaren och terrängen.

Passa anbefallda tider och ha rätt utrustning

Du ska vara punktlig och noggrann – rätt tid, rätt plats, rätt utrustning. På så sätt skapar du förutsättningar för att ditt förband kan lösa sina uppgifter.

Hjälp till att skapa ett gott kamratskap och en god laganda

Kamratskap byggs upp genom att alla visar hänsyn mot och känner ansvar för varandra. Uppträd alltid så att ditt eget, ditt förbands och Försvarsmaktens anseende stärks.

7.5 Värnpliktskonsulent

Under en grundutbildning utmanas du som värnpliktig såväl fysiskt som psykiskt. Att dagligen tänja på sina gränser samtidigt som man befinner sig i en – för de flesta – ny utbildningssituation med nya kamrater, nya befäl och nya uppgifter är utmanande. Utöver detta kan det ske saker i privatlivet som påverkar dig under utbildningen. Känner du att utmaningarna är för stora ska du vända dig till ditt närmaste befäl eller din förtroendeorganisation och behöver du ytterligare stöd kan du vända dig till förbandets värnpliktskonsulent för samtal och rådgivning. Värnpliktskonsulentens arbetsuppgifter kan skilja sig något åt mellan olika förband men dessa kan ge stöd kopplat till rättigheter, skyldigheter och förmåner men även samtalsstöd likt en kurator. Värnpliktskonsulenten har tystnadsplikt.

Bild 7.8 Grupp värnpliktiga vid P 18 september 2022. Foto: Stefan Nilsson/Försvarsmakten

7.6 Sjukvård

Hög stridsduglighet innebär att du håller dig frisk, skadefri, vältränad och mentalt förberedd för de uppgifter du som soldat eller sjöman kommer att ställas inför.

Under tjänstgöring som värnpliktig har du kostnadsfri sjukvård och läkemedel. Detta tillhandahålls i de flesta fall av Försvarshälsan vid förbandet. Vid enklare sjukdomar eller skador bedömer du själv och tar ansvar för vilken egenvård du behöver. Om du eller ditt befäl anser att det är nödvändigt att besöka sjukvården är den första kontakten Försvarshälsan vid förbandet där du tjänstgör.

På Försvarshälsan finns bland annat läkare, sjuksköterskor, fysioterapeuter och psykologer att få hjälp av. Där finns även vissa läkemedel och förbandsartiklar som du kan behöva. Försvarshälsan avgör om du behöver hänvisas vidare till den civila hälso- och sjukvården eller om du behöver läkemedel på recept. Försvarshälsans personal omfattas av tystnadsplikt.

Tjänstbarhet

Om du är tillräckligt frisk eller inte (det vill säga din tjänstbarhet) bedöms i första hand av dig själv i samråd med ditt befäl. Ni kommer tillsammans överens om vilka utbildningsmoment som kan eller inte kan genomföras eller om du bör vila i förläggning, sjukkvarter eller i hemmet. Detta bygger på ett ömsesidigt förtroende.

Om du inte vill uppge dina skäl till varför du anser dig ha nedsatt tjänstbarhet hänvisas du till Försvarshälsan. När Försvarshälsan konsulteras fastställer de tjänstbarheten.

Ditt befäl kan anvisa dig till en annan lämplig sysselsättning eller utbildning om du på grund av nedsatt tjänstbarhet inte kan delta i de planerade aktiviteterna.

Sjukdom eller skada utanför förbandet

Vid behov av akut sjukvård utanför ditt förband får du söka dig till civil sjukvårdsinrättning för vård. I de fall patientavgift tas ut för sådant besök ersätts detta i efterhand av Försvarsmakten mot uppvisande av kvitto.

Om du insjuknat eller skadats på annan plats än vid förbandet och har förhinder till inställelse efter ledighet ska du anmäla detta till ditt förband. Rutiner för detta regleras i lokala bestämmelser vid respektive förband.

Tandvård

Under tjänstgöringstiden har du rätt till kostnadsfri tandvård vid olycksfall eller akuta besvär. Detta sker då i första hand hos den tandläkare som Försvarshälsan anvisar.

7.7 Militär själavård

Vid varje garnison finns en militärpastor som du kan vända dig till för personliga samtal. Militärpastor har tystnadsplikt. Varje chef/ förbandspräst ska dock se till att du vid behov och när det är möjligt får stöd av företrädare för ditt eget samfund. Militärpastor deltar i ordinarie verksamhet, vid övningar, och erbjuder då även korum som är en enklare andakt. Det är alltid frivilligt för dig att delta.

Försvarsmakten har sedan länge en djup insikt om att människan behöver mer än bara fysisk träning för att framgångsrikt kunna försvara vår nation och våra värderingar. För soldater och sjömän, som bär vapen i fredens tjänst, är en stark etisk värdegrund absolut nödvändig för att under hård press ändå kunna agera och ta beslut med etik och moral som grund.

Militär själavård har som uppgift att stärka detta och samt bidra till KASAM (känslan av sammanhang) och därmed höja individens stridsvärde, syfte, mentala robusthet och moraliska motståndskraft och resiliens. (Resiliens betyder återhämningsförmåga).

Den syftar till att sörja för andlig balans och existentiell hälsa, öka individens kris och krigstålighet vilket är en viktig del i det psykologiska försvaret och försvarsviljan samt bidrar till att höja den totala krigsföringsförmågan. Den militära själavården är inkluderande och själavården genomförs förutsättningslöst oavsett samfundstillhörighet eller tro. Den militära själavården främjar medmänsklighet, jämlikhet och Försvarsmaktens värdegrund, trots våra olikheter.

Bild 7.9 Fältpräst håller korum i fält. Foto: Jimmy Croona/Försvarsmakten

Bild 7.10 Uppställning. Foto: Försvarmakten

7.8 Ordningsregler och dagrutiner

Under grundutbildningen lever människor med olika vanor och intressen tillsammans i kaserner och logement, i befästningar eller ombord på fartyg. Genom ordningsreglerna skapas möjligheter för att alla ska trivas, må bra och att olyckshändelser kan undvikas.

Att alla följer ordningsreglerna är en av grunderna för ett gott kamratskap och en god disciplin. Vid varje förband och fartyg utfärdas lokala ordningsregler. Du ska följa både de allmänna ordningsregler som beskrivs här och de lokala.

Innan din första natt i förläggningen hålls utbildning kring åtgärder vid olyckor och utrymning.

På förbanden finns ett vakthavande befäl (VB) som upprätthåller beredskap och bland annat leder vakt- och ordningstjänsten. Du kan vända dig till VB eller vaktbefälet med frågor och problem när ditt befäl inte är i tjänst.

Du väcks vid revej eller utpurning. Före uppställningen ska du bland annat sköta din personliga hygien, bädda din säng (koj), städa, äta frukost och förbereda dagens verksamhet. Utrustning, klädsel, tid och plats för uppställningen kommer att regleras av din närmaste chef.

Förläggningsschefen bor i förläggningen och ansvarar för ordningen. Om inte annan chef finns utsedd så svarar förläggningsschefen för att lämna av personalen vid visitationer och uppställningar. Inredning och möbler ska behandlas varsamt.

Utrustning du fått låna ska förvaras i förläggningen på föreskrivet sätt. Klädesplagg ska torkas på anvisade platser. Födoämnen som kan orsaka lukt eller dra till sig ohyra får inte förvaras i förläggningen. Vapen och ammunition förvaras enligt särskilda bestämmelser.

Du ska hålla tilldelade skåp, lådor, fack rena och god ordning. Det ska vara låst när du lämnar förläggningen. Rökning är endast tillåten på särskilda platser.

Om du passerar in mellan tapto och revelj ska du gå direkt till din förläggning. Mellan tystnad och revelj (utpurrning) ska det vara tyst i förläggningen och i korridorer/gångar. All belysning utom nattbelysningen ska vara släckt.

Tänk alltid på säkerheten

En bra arbetsmiljö är viktig för att Försvarsmakten ska kunna verka effektivt och förhindra att du utsätts för onödiga risker och faror. Du får under grundutbildningen utbildning i arbetsmiljö- och utbildningssäkerhetsfrågor som är viktiga för just din befattning.

Alla är skyldiga att delta i säkerhetsarbetet och ska kunna ta ansvar för sin egen och omgivningens säkerhet och hälsa.

Alla ska följa lagar och bestämmelser så att ohälsa och olyckor undviks.

I starkt pressade situationer är det särskilt viktigt att följa gällande säkerhetsbestämmelser, så att du och andra inte utsätts för onödiga risker. Stress är ofta orsaken till att många små och viktiga rutinåtgärder inte görs.

Det är viktigt att du alltid genomför en noggrann kontroll av din utrustning, ditt vapen och det du gör.

Nej till alkohol, droger och dopingmedel

Alkohol, droger och dopingmedel hör inte ihop med en god och säker arbetsmiljö. Du har ett ansvar för att följa de bestämmelser som gäller och vara uppmärksam på tecken på om andra är påverkade av alkohol, droger eller dopingmedel. Prata med din chef om du misstänker att någon är påverkad eller har missbruksproblem. Under värnplikten kan drogtesterna genomföras.

7.8.1 Ansvar för utrustning och materiel

Under grundutbildningen kommer du att lära dig hur du ska hantera tilldelad utrustning och materiel. Till varje materielsystem finns särskilda publikationer för handhavande, vård och underhåll.

Genom noggrann kontroll och vård upptäcker du tidigt småskador. Du är personligen ansvarig för din egen kontroll, vården och förvaringen av din materiel, bland annat för att förebygga skador. Du ska göra en daglig tillsyn (DT) själv utan särskild order före, under och efter användning.

Särskild tillsyn (ST) sker på order, på avdelad tid. Den leds och kontrolleras av ansvarigt befäl och vid behov med stöd av tekniker.

Din personliga utrustning ska du vårda så snart tillfälle ges. Du ska bära eller medföra utrustningen på det sätt som du fått order om. Då är det lättare för dig att kontrollera att allt är med. Vid omgrupperingar ska du alltid kontrollera att din egen och gruppens/enhetens materiel förs med.

Du får inte hantera vapen eller utrustning om du inte har tillräcklig kompetens.

Varje år skadas människor under utbildning och på övningar. Skadorna beror oftast på bristande kunskap om, eller slarv med materielen, eller att skadad eller felaktig materiel används. Alla personskador eller tillbud som uppkommer ska avvikelserapporteras. Anmäl till ditt befäl som ger dig vidare instruktioner för avvikelserapportering.

Du kan få disciplinpåföljd om du på grund av inte obetydligt slarv förlorar eller skadar materiel. Detta gäller även annan materiel som inte utlämnats för personligt bruk.

Om du orsakat en skada på materiel genom fel eller genom försummelse kan du bli skadeståndsskyldig. En förutsättning för att du ska bli skadeståndsskyldig är att det föreligger "synnerliga skäl". Exempel på "synnerliga skäl" är om du med vilja orsakat skadan eller om du varit anmärkningsvärt vårdslös.

7.8.2 Rättstjänst

Disciplinansvar

Under tjänstgöringstid som totalförsvarspliktig i Försvarsmakten gäller olika lagar och förordningar, bland annat lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret med mera. Du ska under utbildningen få kunskap om både de rättigheter och skyldigheter som gäller.

- lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.
- förordningen (1995:241) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Disciplinansvaret innebär att om du med uppsåt (vilja) eller av oaktsamhet inte gör det som du enligt reglementen, instruktioner eller chefers order ska göra i tjänsten, kan du ges påföljd för disciplinförseelse. Några exempel på disciplinförseelser är vådaskott eller annan oaktsam vapenhantering, trafikförseelser, alkoholintag, att somna under vakt-tjänst eller olovlig frånvaro. Rent bagatellartade förseelser medför generellt ingen disciplinpåföljd, men kan resultera i ett samtal med chefen.

Disciplinansvarig

Den personal som omfattas av LDT är till exempel totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt och anställda som tjänstgör i en internationell militär insats.

Disciplinpåföljd

Den påföljd du kan få för att ha begått en disciplinförseelse är varning eller löneavdrag.

Några andra former av bestraffning får inte förekomma.

Bara den som gjort sig skyldig till förseelsen kan få en påföljd. Att ge en grupp "kollektiv bestraffning" är inte tillåtet. Likaså är andra former av bestraffningar, t.ex. armhävningar vid för sen ankomst inte tillåtet. Detta kallas för "grå bestraffning". Läs mer i kapitel 9.

Lydnadsplikt

Du ansvarar själv för att passa tider, följa ordningsregler och vara aktsam om den materiel som du kommer i kontakt med.

I tjänsten måste du lyda din chefs order så länge det handlar om tjänsten/utbildningen. När du är chef ska dina underlydande lyda dig. Det finns flera orsaker till detta.

Liksom vid vissa tillfällen i fred – till exempel operationskirurgi, brandsläckning eller trafikdirigering – måste uppgifter under svåra förhållanden göras snabbt. Oftast måste de också göras gemensamt och samtidigt av många grupper och enskilda. När vapen används måste alla hålla en hög säkerhet. Omedelbar lydnad krävs för att samarbetet ska bli effektivt i sådana lägen och för att olyckor ska kunna undvikas.

Lydnad innebär att du utför givna order även i de situationer där du själv kanske tycker att man borde göra på ett annat sätt. Du gör det bland annat för att du litar på din chefs förmåga och avsikter samt för att du annars kan äventyra dina kamraters liv.

Det innebär bland annat att du inte får invända mot din chefs rätt att ge order eller ifrågasätta om ordern är riktig. Lydnadsplikten brukar därför sägas vara ovillkorlig.

Den som inte rättar sig efter lydnadsplikten, utan vägrar att följa en order kan göra sig skyldig till en disciplinförseelse. Påföljden kan bli varning eller löneavdrag.

Men den ovillkorliga lydnaden handlar inte om så kallad blind lydnad. Lydnadsplikten är huvudsakligen begränsad till order rörande tjänsten. Om det är uppenbart att en order inte alls rör tjänsten, kan det inte bli fråga om en disciplinförseelse för den som vägrar att lyda. Du ska inte lyda en order som uppenbart strider mot folkrätten.

Viktiga begrepp vid handläggning av disciplinärenden för de som genomgår grundutbildning.

Befälsrätt – Förman – Underlydande

Förman

En militär chef som har befälsrätt över viss personal är deras förman. Om verksamheten eller någon annan anledning kräver det, får och ska militär personal ta befäl även över annan militär personal. Befälsrätten innebär både rättigheter och skyldigheter.

Befälsrätt över en chef medför också befälsrätt över den personal som står under chefens befäl. Det innebär till exempel att kompanichefen är förman för all personal på kompaniet, plutonchefen för all personal på plutonen och gruppchefen för gruppens personal.

Varning

En varning innebär en erinran om att du i framtiden ska fullgöra dina skyldigheter i tjänsten. Varningen ska vara skriftlig för att på så sätt skilja den från vanliga tillsägelser och påpekanden.

Löneavdrag

Löneavdrag innebär avdrag på din dagersättning (eller motsvarande) utan tillägg under högst 30 dagar. Om ett sådant avdrag inte kan göras, ska du betala ett belopp som motsvarar avdraget.

Anmälan

Vanligast är att en plutonchef eller annan förman anmäler en händelse som hon eller han bedömer vara en disciplinförseelse. Anmälan görs till förbandets kompanichef eller rättsbefäl.

Anmälan kan vara muntlig eller skriftlig. Det är dock viktigt att den som tar emot anmälan antecknar de uppgifter som anmälaren lämnar. Det kan ha betydelse om ärendet överklagas längre fram samt för spårbarheten generellt sett.

Om kompanichefen bedömer att den anmälda disciplinförseelsen är allvarlig och inte kan handläggas på kompaniet, bör hon eller han se till att anmälaren skriftligen beskriver den påstådda händelsen. Sedan lämnas anmälan över till rättsbefälet eller motsvarande och ingen ytterligare åtgärd behövs från kompanichefens sida.

7.8.3 Tvångsmedel

Kroppsvsitation och annan undersökning

Kroppsvsitation innebär undersökning av kläder och annat som någon bär på sig eller har med sig, till exempel väskor, paket och andra föremål.

Omhändertagande

En disciplinansvarig får omhändertags om denne vistas inom ett område eller utrymme som används av Försvarsmakten, eller är klädd i militär uniform på allmän plats. Omhändertagandet får ske om den disciplinansvarige är berusad eller stör den allmänna ordningen (se 41 § LDT).

Särskilt straffansvar

I fredstid finns ett fåtal särskilda straffrättsliga bestämmelser, som bara gäller för totalförsvarspliktiga. Den viktigaste av dessa är regeln om skyldighet att inställa sig enligt lagen om totalförsvarsplikt. Om den totalförsvarspliktige avviker eller uteblir från tjänstgöring ska hon eller han anmälas till åtal för brott mot totalförsvarsplikten.

7.9 Medinflytande för värnpliktiga

7.9.1 Formellt medinflytande

Det formella medinflytandet är reglerat i förordningen om medinflytande för totalförsvarspliktiga, Försvarsmaktens föreskrifter (FFS) och reglemente grund och repetitionsutbildning. Det formella systemet är en grund som måste anpassas till lokala förhållanden och fyllas med innehåll.

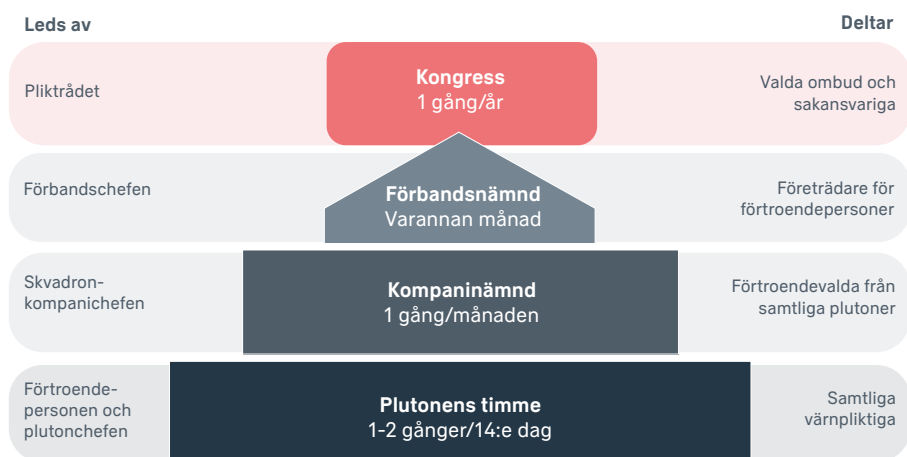

Bild 7.11 Illustration: Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

Medinflytande för värnpliktiga syftar till att utveckla verksamheten i enlighet med utbildningens mål och främja goda utbildningsförhållanden.

7.9.1.1 *Plutonens timme*

Varje pluton väljer en förtroendevald och en ersättare till denna. Dessa ska företräda sin pluton och genomföra plutonens timme. Vid plutonens timme ska plutonen bl. a. överlägga om verksamhetssäkerhet och arbetsmiljö, vilket också omfattar t.ex. jargong och bemötande samt utvärdera den senaste utbildningsperioden. Plutonens timme genomförs varje eller varannan vecka ("varje vecka innan tjänstgöringsfri period").

7.9.1.2 *Kompaninämnd*

Varje månad genomförs kompaninämnd och varje kompani ska välja en kompaniförtroendevald med ersättare. Vid kompaninämnd lyfts frågor som inte kunnat lösas på plutonsnivå. Kompaniets förtroendevalda ska ha möjlighet att förbereda kompaninämnden.

7.9.1.3 *Förbandsnämnd*

Varannan månad genomförs förbandsnämnd och vid förbandet ska en förbandsförtroendevald med ersättare väljas. Vid förbandsnämnd lyfts frågor som inte kunnat lösas på kompaninivå. De värnpliktigas förtroendevalda vid förbandet ska ha möjlighet att förbereda förbandsnämnden.

7.9.1.4 *Central nivå för medinflytande*

På central nivå finns ett Pliktråd för medinflytande för totalförsvarspliktiga. Rådet kan bestå av både civilförsvarspliktiga och värnpliktiga. Dessa har nyligen själva gjort totalförsvarsplikt. Rådet har ett kansli och genomför årligen en kongress för totalförsvarspliktiga. Till Pliktrådet kan man vända sig som totalförsvarspliktig om man t.ex. inte får gehör för sina åsikter på lokal nivå eller på annat sätt vill få stöd i medinflytandefrågor.

7.9.1.5 *Värnpliktskongress*

Varje år anordnas en värnpliktskongress, vilket är det högsta beslutande medinflytandeorganet för värnpliktiga. Här samlas representanter från alla Sveriges förband för att diskutera det gånga utbildningsåret, diskutera vad Sveriges värnpliktiga tycker samt välja ett nytt Pliktråd. Det nya Pliktrådet kommer bestå av fem ledamöter som väljs på ett år. Inför kongressen kan samtliga Sveriges värnpliktiga skriva motioner och yrka på förändringar och förbättringar. Alla värnpliktiga under grundutbildning är valbara och har rätt att föreslå en representant till kongressen. Alla värnpliktiga kan skriva motioner och yrka på förändringar och förbättringar.

7.9.1.6 Nätverk Värnpliktiga Kvinnor

Särskild uppmärksamhet ska fästas vid att kvinnor – vilka oftast är i minoritet – tydligt inkluderas i gemenskapen under grundutbildningen. Därför finns på alla förband ett nätverk värnpliktiga kvinnor (NVK).

Syftet med nätverksmötet är att skapa ett forum för erfarenhetsutbyte och gemenskap. Erfarenheter och synpunkter från nätverket rapporteras till kompanichef som vidtar adekvata åtgärder.

Förtroendevalda och skyddsassistenter

De förtroendevalda representerar sina kamrater på respektive pluton, kompani eller vid sitt förband. Utöver dessa finns också förtroendevalda skyddsassistenter, vilka företräder sina kamrater i arbetsmiljöfrågor. Även skyddsassistenter väljs på plutons-, kompani- och förbandsnivå.

Val sker genom:

- information om uppdraget ges till samtliga värnpliktiga,
- intresserade, och frivilliga kandidater tas fram,
- slutan omröstning sker.

Varje förtroendevald ska ha en ersättare om ordinarie inte kan medverka.

Som förtroendevald får du dina kamraters förtroende och du måste fundera över din roll och vad du vill uppnå med ditt arbete. Det finns ingen mall för hur du som förtroendevald bör uppträda. Det är du, tillsammans med din omgivning, som tillsammans skapar den ram av krav och förväntningar som arbetet ska handla om.

Därför kan det vara bra om alla tillsammans inom enheten kommer fram till vad den förtroendevalde ska arbeta med och vilka frågor som ska prioriteras. Man kan ta fram en lista med "ledstjärnor" som är ett sätt att bryta ned ett lokalt program för förtroendevalda.

Kunskap är en av de faktorer som ger förtroende. Som förtroendevald är det viktigt att skaffa sig stor kunskap om de rättigheter och skyldigheter som du har som värnpliktig och de regler som styr. Kunskap om det egna förbandet är viktigt och att du har god kontakt med förbandets kontaktpersoner, förbandets försvarshälsa, utbildningsledaren med flera. Kunskap om systemet för medinflytande, disciplinlagstiftningen och bidragsbestämmelser är viktiga att känna till. Detta får du i utbildningen för förtroendevalda.

Det är också viktigt att känna till vilka rutiner som finns vid förbandet avseende rapportering av personskador och avvikelser, stöd och samarbete med skyddsombud och

skyddsassistenter samt rutinerna för hur man ska hantera mobbning eller andra former av icke önskvärt beteende. Detta får du i utbildningen för skyddsassistenter.

Konfliktlösning

I alla organiserade grupper uppstår konflikter. Om konflikterna inte diskuteras och löses så fort som möjligt, förvärras de troligen så att samarbetet och effektiviteten äventyras. Istället för att tänka på det gemensamma målet och sträva mot det går energin åt till prat bakom ryggen, ryktesspridning, ilska och splittring av gruppen. Detta är inte bra för någon. Här har du som förtroendevald en viktig uppgift; att försöka se konflikter eller början till konflikter och på ett bra sätt försöka lösa dem. Detta kräver ofta både mod och vilja.

Samverkan

Skyddsassistenten ska ha möjlighet att få ta del av planerad övning och eventuellt anmäla ytterligare utbildningsbehov för de värnpliktiga eller anmäla begränsning eller risker. Skyddsassistenten har då möjlighet att meddela övningsledningen om det finns utbildningsbehov för särskilda övningsmoment eller om hon eller han uppfattar risker som inte finns med i analysen. Skyddsassistenten har dock inte något formellt ansvar för säkerheten. Det formella ansvaret har förbandschefen och befälen.

Rapportera tillbud och skador

En viktig del i arbetet med att skapa en god och säker arbetsmiljö är att alla tillbud och personskador rapporteras. Tillbud är en olycka som kunde ha lett till person- eller materielskada. Genom att sammanställa statistik över tillbud och skador kan åtgärder vidtas lokalt eller centralt innan allvarliga olyckor inträffar. Med fördel samverkar skyddsassistent och befäl vid tillbudsrapporteringen enligt de tydliga lokala rutiner som varje förband ska ha.

Hjälpa varandra

Att du som förtroendevald för dina kamraters talan innebär inte att du ensam ska göra allt arbete. Enhetens medlemmar och andra förtroendevalda på förbandet har också en skyldighet att hjälpa dig.

Förutsättningen för ett gott resultat är att alla är motiverade för sin uppgift.

Du som värnpliktig kan med hjälp av de förtroendevalda lyfta eventuella frågor, tankar och idéer mot kompani- och förbandsnämnd som tar förslaget i beaktande. Förslaget behandlas och kan bli verklighet om det anses genomförbart.

De förtroendevalda ska föra de värnpliktigas talan på utbildningsplatsen och medverka i att utveckla verksamheten i enlighet med utbildningens mål och att i övrigt främja goda utbildningsförhållanden.

Din närmaste chef ska orientera dig om bestämmelserna kring värnpliktigas medinflytande och syftet med dem. Du ska under din utbildning ges möjligheter till medinflytande så att du känner att du kan påverka din utbildningssituation och arbetsmiljö. På det sättet kan du bättre ta ansvar, ta initiativ, ge och ta emot förtroende och fatta självständiga beslut.

Det är viktigt att samla erfarenheter och fakta om de frågor ni arbetar med som kan föras över till framtida förtroendevalda.

7.9.2 Informellt medinflytande

I varje utbildningssituation ska det finnas ett informellt, verkligt och naturligt medinflytande. Det informella medinflytandet bygger på god kontakt mellan chefer och värnpliktiga. Det kräver ett bra ledarskap i form av informationsutbyte, samarbete och förtroende mellan förbandsledning, befäl och värnpliktiga. Samarbetet ska bland annat bygga på information, öppna diskussioner och ömsesidig respekt för varandras arbetsuppgifter och uppfattningar.

7.10 Efter grundutbildningen

I slutet av grundutbildningen sammanfattas hur väl soldaten och sjömannen har tillgodgjort sig utbildningen i ett militärbetyg.

Militärbetyget består av tre delar:

- uppgift om den utbildade kan rekommenderas för anställning i Försvarsmakten/avtalsskrivning med hemvärnet,
- förmåga att lösa uppgifter enligt målkatalog för aktuell befattning,
- lämplighet för aktuell befattning.

7.10.1 Civilt meritvärde

Då du avslutar din grundutbildning får du ett utbildningsbevis. Av detta framgår en översiktlig beskrivning av genomförd utbildning där bl. a. ditt militärbetyg framgår. Alla som klarat utbildningen och är krigsplaceringsbara tilldelas Försvarsmaktens grundutbildningsmedalj.

Har du genomfört delar under grundutbildningen som kan vara av meritvärde, t.ex. skyddsvaktsutbildning ska du tilldelas intyg för detta.

7.10.2 Utbildningspremie

Du får en utbildningspremie när du har genomfört utbildningen. Premiens storlek motsvarar den sammanlagda dagessättning som du fått under utbildningen.

7.10.3 Krigsplacering

Försvarsmaktens personal – GSS, yrkes- och reservofficerare, värnpliktiga och civilanställda är krigsplacerade i ett krigsförband eller i personalreserven.

Plikt- och prövningsverket ansvarar för krigsplacering och sänder ut beslut där det framgår att du är krigsplacerad. Är du placerad på ett krigsförband får du dessutom en krigsplaceringsorder med ytterligare information. Försvarsmakten lämnar underlag för krigsplacering till Plikt- och prövningsverket.

I kapitel 11 finns mer information om beredskapssystemet, krigsplacering, mobilisering m.m.

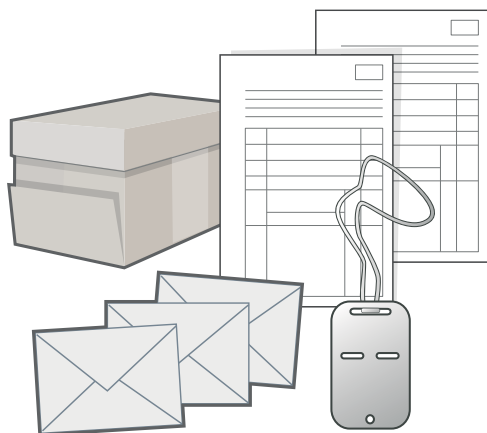

Bild 7.12 Illustration Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

Bild 8.1 Foto: Thorsten Flood/Försvarmakten

8 KOMBATTANTUTBILDNING

För att öka den militära förmågan behövs kompetent personal, militär som civil, med god förståelse för uppgiften i krigsförbanden.

Det innebär att civil personal i Försvarsmakten, som saknar militär bakgrund ska genomföra kombattantutbildning.

8.1 Vad är en kombattant?

En kombattant är en person som tillhör ett lands väpnade (reguljära) styrkor och därmed har rätt att aktivt delta i fientligheterna. Om halvmilitära organisationer eller beväpnade polisstyrkor införlivas med de reguljära styrkorna räknas också medlemmarna i dessa som kombattanter. Som kombattanter betraktas även milistrupper och frivilligkårer som lyder under en krigförande part (irreguljära styrkor).

Kombattanter ska stå under befäl av en person som är ansvarig för sina underlydande och vara underkastade ett internt disciplinärt system, som bland annat ska säkerställa att kombattanterna följer krigets lagar. Kombattanter ska i regel också särskilja sig från civilbefolkningen under sina operationer (exempelvis genom att bära uniform).

I Sverige är följande personalkategorier kombattanter då riket är i krig:

- Personal som tjänstgör i Försvarsmaktens krigsorganisation, om den inte tillhör sjukvårds- eller själavårdspersonal.
- Poliser som enligt lagen om polisens ställning under krig deltar i rikets försvar.
- Personal som tjänstgör som skyddsvakter enligt skyddslagen.
- Personal ur Tullverket som tjänstgör som gränsövervakningspersonal enligt lagen om gränsövervakning i krig med mera.
- Medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen.

Reguljära styrkor och andra kombattanter ur totalförsvaret ska bära uniform och särskilt ID-kort som visar personens folkrättsliga ställning.

Som kombattant har man rättigheter och skyldigheter, vilka är reglerade i olika konventioner och deklarationer.

8.2 Mål med kombattantutbildning

Försvarsmakten har en skyldighet att tillse att personalen är utbildad och informerad i folkrättens regler i krig och neutralitet. Denna skyldighet omhändertas för t.ex. värnpliktiga i grundutbildningen, för frivilligpersonal som bestrider vissa befattningar i hemvärnets organisation i den s.k. Grundutbildning för frivilligpersonal (GU-F) och för Försvarsmaktens civila personal genom Kombattantutbildning för obehäpnad personal (KombU).

Som namnet anger handlar det alltså om en soldatutbildning utan vapentjänst, för de befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation som inte kräver detta.

Du får kunskap om folkrätt och krigets lagar samt Försvarsmaktens uppgifter och värdegrund. Du får även lära sig om uniformsbestämmelser och gradbeteckningar, exercis, sjukvård samt tillpassning av skyddsmask.

Syftet med exercisen är att man ska lära sig agera reflexmässigt på kommando, inte minst för att man i en krigssituation ska agera på exempelvis kommandot "skydd" och inte börja tänka och analysera.

Utöver mer förståelse för den militära professionen och verksamheten upplever många en ökad känsla av tillhörighet och att gränsen mellan militär och civil personal suddas ut.

Bild 8.2 Foto: Hampus Hagstedt/Försvarsmakten

8.3 Genomförande av kombattantutbildning

Den teoretiska folkrättsutbildningen är samma i alla tre exempel ovan medan den praktiska tillämpningen ser olika ut, beroende på vilken förbandstyp och vilka uppgifter man utbildas mot. Utbildas man mot befälsbefattningar ställs det ytterligare högre krav på folkrättsutbildning.

Förutom en gedigen genomgång av folkrättens krav på skyldigheter och rättigheter som kombattant innehåller KombU även utbildning i att kunna använda din personliga utrustning, t.ex. fältuniform, förstärkningsplagg och skyddsmask.

Vidare ingår bl. a. försvarsupplysning, värdegrundsutbildning, sjukvårdsutbildning så som hjärt-lung-räddning (HLR) samt enklare exercis. Utbildningen är en knapp vecka lång.

8.3.1 Egna förberedelser för kombattantutbildning

Dina förberedelser bör omfatta:

- Prata med din chef om du avses krigsplaceras i Försvarsmakten och därför ska gå denna utbildning. Om din anställning eventuellt fortfarande är en provanställning kanske ett senare utbildningstillfälle är mer aktuellt.
- Fästingvaccinera dig eller komplettera din vaccination.
- Uthämtning av materiel (Grundutrustning och Tilläggsutrustning).
- Inläsning av kurslitteratur.

Inför utbildning genomförs oftast informationsmöten som inkluderar den obligatoriska folkrättsutbildningen.

Bild 9.1 Foto: Jonas Helmersson/Försvarmakten

9. HUR VI FÖRHÅLLER OSS TILL VARANDRA

Militär verksamhet syftar till att kunna verka i extrema kontexter. Stridsfältet kommer att medföra inslag av friktion, osäkerhet och risk som inte finns i vardagliga situationer.

Soldater och sjömän måste kunna hantera dessa faktorer och fungera väl även när de är kalla, blöta, trötta och hungriga. Men de måste framförallt även kunna möta en fiende och verka i väpnad strid. Att göra detta är en av de största påfrestningarna en människa kan utsättas för och något som ingen klarar av att möta ensam. För att kunna göra detta blir därför kamraterna och hur vi förhåller oss till varandra avgörande.

En vanlig missuppfattning hos utomstående är att det bästa sättet att utbilda soldater är att vara "hemsk" mot dem eftersom hemska saker händer i krig. Men ingenting kunde vara mer felaktigt. Den militära utbildningen innehåller förvisso många påfrestande moment. Men det är utbildningens krav som ska vara påfrestande, inte behandlingen från människorna omkring en.

Precis som påfrestande övningsmoment förbereder en för striden måste relationerna med andra utvecklas och vårdas i den dagliga verksamheten för att skapa kamratskap, förtroende, lojalitet, förbandsanda och gott ledarskap. Faktorer som är avgörande för att samarbete mellan individer ska fungera på bästa möjliga sätt och att våra förband ska kunna verka effektivt i strid.

Jämställdhet och jämlikhet är en del av de demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter som Försvarmakten – genom sina uppgifter – ska försvara.

Genom Försvarmaktens utbildning ska soldater och sjömän utvecklas genom de värden som uttrycks i vår värdegrund och de beteenden som beskrivs i vår uppförandekod. Det är av yttersta vikt för Försvarmaktens trovärdighet att all utbildningsverksamhet sker i enlighet med dessa.

I detta kapitel kommer vi att gå igenom de faktorer som är viktiga för hur vi förhåller oss till varandra. Vi kommer även att gå igenom de oönskade beteenden som inte är acceptabla och som ska motverkas. Avslutningsvis beskrivs Försvarmaktens uppförandekod och värdegrund.

9.1 Samarbete, kamratskap och disciplin

9.1.1 Samarbete

Militära enheter finns till för att lösa uppgifter – ytterst i strid eller under andra påfresande förhållanden.

Den enhet (fortsättningsvis grupp) du tillhör ska utveckla och behålla en tillräcklig förmåga för att kunna lösa de uppgifter ni tillsammans kommer att ställas inför.

Du som individ ingår i gruppen för att bidra till gruppens förmåga!

För Försvarsmakten innebär det att synen på samarbete är något mer än en allmän förmåga – det är ett ansvar som *var och en* har för att bidra till gruppens samlade förmåga.

Samarbete är därför inget som du kan välja bort. Redan tidigt i den militära utbildningen grundläggs vikten av samarbete genom att vi hjälper varandra i vardagliga rutiner som exempelvis att hålla ordning på logement, vårda och ta hand om gemensam utrustning och lösa utbildningsuppgifter tillsammans.

Samarbetet kan vara påtagligt och konkret, som exempelvis att resa en förläggning där alla bidrar med olika uppgifter. Samarbetet kan också ske mer dolt, exempelvis genom att materiel som använts lämnas tillbaka hel, ren och funktionsduglig till nästa som ska använda den. Då samarbetar du genom att underlätta för andra.

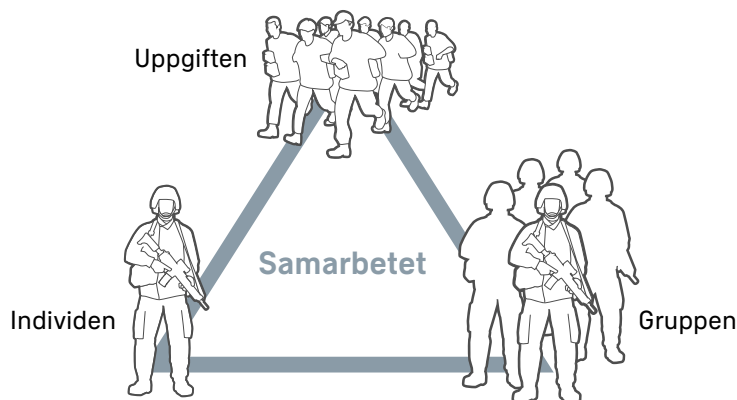

Bild 9.2 Illustration: Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

För att bidra och samarbeta i gruppen är det viktigt att du förstår vad den tilldelade uppgiften innebär och vad som ska åstadkommas av dig. Därför behöver du vara aktiv och delaktig vid orienteringar, ordergivningar och i gruppens resonemang samt ställa frågor

kring det du inte förstår. Först då kan du avgöra vilka kunskaper du kan bidra med – eller saknar och behöver lära dig.

Men för att kunna bidra i samarbetet på ett bra sätt i gruppen krävs också att den utvecklas till en trygg plats. En stödjande samvaro som tar fram det bästa hos varje individ och där alla värderas lika mycket som människa.

Ett väl fungerande samarbete i din grupp kännetecknas bland annat av:

- fokus på den gemensamma uppgiften och hur alla kan bidra,
- att medlemmarna stödjer och tar hand om varandra,
- att man tillåts kritiskt värdera och ifrågasätta sådant som upplevs tveksamt – sakligt eller är ett omoraliskt beteende,
- man tillåts att misslyckas i sin strävan att lösa en uppgift,
- att man behandlar varandra schysst.

Var och en har ansvar att bidra till att den gemensamma uppgiften kan lösas!

9.2 Kamratskap

I en pressad situation är det förtroendet, sammanhållningen och kamratskapet i den lilla gruppen som gör att du och dina kamrater, vare sig du är chef eller inte, har goda förutsättningar att lösa era uppgifter.

Det som gör situationer extrema för oss är bland annat att vi upplever risk för att bli dödade eller allvarligt skadade, vi kan själva behöva använda dödligt våld och vi lever under stor ovisshet om vad som kan hända. Att känna rädsla är naturligt, däribland rädslan att förlora gruppens skydd. Vår vilja och förmåga att lösa uppgifter under sådana förhållanden påverkas i hög grad av de förtroenderelationer som finns i gruppen och till omgivningen.

I gruppen skapas förtroende genom att du och dina kamrater möter utmaningar, löser krävande uppgifter tillsammans och därigenom lär er lita på varandra. Du behöver också känna förtroende för din chef. Chefer som visar att uppgiften är viktig genom att ge dig och gruppen bästa möjliga förutsättningar att lösa denna bidrar till att utveckla förtroendet för ledningen.

Sammanhållningen i gruppen är viktig – inte bara i strid. Ofta gäller det att under stor fysisk och psykisk trötthet kunna hjälpa och lita på varandra när ni ska ordna förläggning och mat, bevaka, bära ammunition, sköta gemensam materiel och andra gemensamma uppgifter. Glöm inte att stödja den som är chef, som också behöver ventiler sina upplevelser och funderingar.

I de vardagliga och mer odramatiska situationerna finns det också gott om tillfällen att visa betydelsen av kamratskap. Vid inryckning på förbandet upplever många värnpliktiga ofta den första tiden som en omvälvande händelse. Då behöver ni stötta och hjälpa varandra med det ni kan. Det kan vara små saker som hur man ordnar sin utrustning, var man hittar information, hur man ska uppträda på kasernområdet etc.

Kom ihåg att i regel vill alla göra sitt bästa!

Bild 9.3 I väntan på nästa övningsmoment kan det vara skönt med lite "fältchill". Foto: Stefan Nilsson/Försvarsmakten

9.3 Disciplin

När individer ska samverka och samarbeta för att nå ett gemensamt mål styrs de ofta av normer och regler. Dessa styrningar ska ge stöd så att den enskildes insats på bästa sätt leder till att målet nås.

Disciplin är den individuella förmågan att inordna sig under det gemensamma ansvarets krav. Det innebär att du ska följa de regler som är nödvändiga för att alla ska kunna samarbeta effektivt och leva nära varandra även under svåra förhållanden.

Disciplinen bör främst handla om din självdisciplin, ett uttryck för att samhörighet och solidaritet går före egenintressen.

Det mest avgörande för vår acceptans att underkasta oss disciplinen är att vi förstår syftet med den – den ska vara funktionell. För att vara funktionell måste disciplin inte bara vara relevant för en uppgift, den måste också uppfattas som funktionell av dig som löser uppgiften.

Exempelvis om kontroll av ordningen i ditt logementsskåp handlar om att du ska ha ordning på din utrustning saknas koppling till en uppgift. Men kontrollen blir meningsfull om du förstått att ordningen i skåpet syftar till att din utrustning ska vara packad i fält så att du hittar det du behöver när det är mörkt, stressigt och du är trött.

Situationer kan uppstå då självdisciplin inte är tillräcklig. Detta gäller särskilt under svåra förhållanden där påfrestningarna är stora. Därför måste disciplinen grundas på plikten att lyda givna order och bestämmelser.

9.3.1 Lydnad

Liksom vid vissa andra tillfällen, till exempel kirurgi, brandsläckning eller trafikdirigering, måste uppgifter under svåra förhållanden göras snabbt.

I strid kommer vissa situationer kräva att du agerar omedelbart på givna order utan att dessa motiveras eller förklaras. Det kommer finnas tillfällen när din chef varken har tid, möjlighet eller på grund av sekretess kan berätta hela bakgrunden till sin order. Men enheten är fortfarande beroende av att du lyder denna och löser din uppgift. Detta underlättas om det finns starka förtroenderelationer inom gruppen, där dess medlemmar litar på att chefens order är nödvändig.

9.3.2 Kontroll

Disciplin under en gemensam uppgift innebär också att utsättas för kontroller. Genom att kontrollera så att din utrustning är ordnad på rätt sätt, hur du förstått en order eller att du utfört en uppgift visar vi omvårdnad om varandra. Men också att vi tar ansvar för den gemensamma uppgiften. Under påfrestande förhållanden kommer alla att drabbas av rädslor, trötthet och förvirring. Även om du vill handla rätt är omständigheterna sådana att det finns en ökad risk för att det blir fel. Den egna kontrollen behöver kompletteras med en kontroll utförd av chefer och kamrater.

Klara regler för verksamheten samt uppföljning och kontroll av att bestämmelser följs, syftar till att stödja dig att lösa dina uppgifter.

9.4 Att föra befäl

Lösandet av Försvarsmaktens uppgifter innebär att förband och enheter måste samverka med varandra – från stridskrafterna ner till grupper och individer i det egna förbandet eller på fartyget. På samtliga nivåer finns chefer med ansvar för att inrikta och samordna verksamheten så att uppgifterna kan lösas framgångsrikt.

Cheferna leder genom att utöva befäl – det kallas befälsföreling och utgår från befälsrätten. Befälsrätten gäller för all militär personal.

Befälsföreling utövas i såväl den vardagliga verksamheten, med utbildning och förberedelser för insats, som i genomförandet av skarpa insatser.

Befäl utövas av chefer men även du som menig kan få i uppdrag att föra befäl över dina kamrater. Du har då ansvaret för den verksamhet som du fått i uppgift att leda.

Som chef innebär det att du leder andra och är underställd en högre chef. Dina uppgifter gentemot högre chef innebär bland annat att du ska sätta dig in i den uppgift du fått så att du förstår vad som förväntas av dig. Du ska rapportera enligt vad som bestämts samt – inte minst viktigt – underrätta din chef om något händer som innebär en risk att den uppgift du fått inte kan lösas. Annars har din chef ingen möjlighet att vidta nödvändiga åtgärder på sin nivå eller stöda dig med din uppgift.

Bild 9.4 Foto: Astrid Amtén Skage/Försvarsmakten

9.4.1 Vad krävs av en chef?

När det gäller att vara chef och utöva befäl över andra kan det vara bra att tänka på:

Den chef som soldater och sjömän känner förtroende för kan bidra till gruppens engagemang att lösa uppgiften. Förtroende får den chef som själv är övertygad om att uppgiften är värd att lösas och har förmågan att leda gruppen för att lösa uppgiften med så bra resultat som möjligt.

Det är sådana chefer som kan förmedla en känsla av skydd inom gruppen i en utsatt situation, som med ett lugn kan samtala kring de tankar man har i gruppen. Men också ge användbar information på ett trovärdigt sätt. De blir på det sättet ett stöd som minskar rädslan, osäkerheten och stressen.

Som chef ska du föregå med gott exempel och vara ett föredöme, framför allt när uppgiften är svår och farlig. Du ska visa mod, men inte agera dumdristigt eller ta onödiga och omotiverade risker. Det är genom din kunnighet och dina handlingar du skapar förtroende hos dina kamrater och chefer.

När du som chef utövar befäl har du formell makt – rätten att ge order som andra ska följa – men också uppgiften att företräda din enhet. För dig som chef innebär det en särskilt viktig roll som förebild när det gäller att forma de normer som ska gälla. Det betyder att du som chef förväntas, genom ditt sätt att handla, medverka till att exempelvis trakasserier, diskriminering, kränkande behandling eller liknande inte ska förekomma.

De underställda förväntar sig att du kan ditt jobb och att du agerar professionellt. Det innebär att du ska ta ansvar, vara rättvis och ta hand om din grupp. Du ska berömma, kräva ansvar och framföra kritik på ett konstruktivt sätt.

Du ska också eftersträva tydlighet i dina order om vad som ska göras och vid behov motiven till varför. När du gett en order ingår det att kontrollera att denna uppfattas så som du avsåg och att den utförs.

Vid övning och insats delar du som chef det mesta av soldaternas eller sjömännens bördor, oberoende om du är chef för en grupp, en bataljon eller på ett fartyg. Påfrestningarna är lika stora. När du leder verksamhet är det viktigt att du känner dina underställdas styrkor och begränsningar. Men också dina egna.

Avslutningsvis handlar det om att du som chef behöver ta beslut, även om de är svåra och ibland obehagliga. Du ska genom dina beslut och ditt agerande visa att du litar på och tror på dina underställda.

9.5 Tillämpning av våra professionella värden

Det som hittills tagits upp i detta kapitel beskriver ett antal viktiga områden om hur vi förhåller oss till våra gemensamma uppgifter och till varandra. Oavsett om du är soldat, sjöman, frivillig, civil eller militär, instruktör eller elev, medarbetare eller chef.

Det förhållningssätt vi har påverkar ytterst vår förmåga att lösa uppgifter i påfrestande situationer. Men det handlar lika mycket om att leva upp till de demokratiska och humanistiska värden Försvarsmakten – genom sin uppgift – ska skydda. Vi grundlägger och utvecklar vårt förhållningssätt i den vardagliga verksamheten.

Vi ska därför handla gentemot varandra, och andra, på ett sätt som leder oss till att framgångsrikt lösa vår uppgift utan att skada det förtroende som vi vill vårda.

Din professionalism uttrycks genom valet av handlingar!

9.5.1 Att vara professionell

Professionalism är inget vi erövrar en gång för alla – den måste erövras av oss varje dag. I våra minsta enheter formas den gemenskap där individens professionalism utvecklas och vårdas. Här skapas också nödvändig tilltro till den egna och kamraternas professionalism.

Att vara professionell betyder att du följer regler, anvisningar och instruktioner som finns för att utbildning och annan verksamhet ska nå avsett resultat. Den militära verksamheten ställer också krav på att du ska kunna ta initiativ, samarbeta och lösa problem.

Men om vi som individer ställer oss över det gemensamma genom att göra undantag för oss själva, som att ta genvägar i rutiner och därmed i handling går emot vad som uttrycks i våra styrdokument: då brister vi i professionalism och disciplin samt att moralen bryts ner.

9.5.2 Föredömet betydelse

En del av att vara professionell innebär att du ska utveckla ett gott omdöme och genom dina handlingar vara ett föredöme för andra.

För dig betyder det att i handling leva de värderingar som Försvarsmakten står för, men också att ingripa där dessa äventyras.

Den värdegrund, attityd, hållning och vilja som krävs av oss i insatser och under andra svåra påfrestningar ska grundläggas i Försvarsmaktens dagliga verksamhet.

Det innebär utöver att vi inte tillåter, också agerar mot exempelvis följande:

- förnedrande kommentarer eller förolämpande uttryck,
- rasistiska skämt och kommentarer,
- nakenbilder, porrfilmer eller liknande,
- sexuella anspelningar såsom ovälkommen kroppsberöring, blickar, gester och sexistiska skämt,
- förslag eller krav på sexuella "tjänster",
- integritetskränkande filmande (med mobilen),
- kränka/hänga ut andra på sociala medier.

Förtroende känner inga gränser. Det du gör på din fritid kan påverka förtroendet och möjligheten för dig att utöva din tjänst. Men också skada förtroendet för såväl dig som för Försvarsmakten.

Att vara ett föredöme innebär förstås också att vara mänsklig. Precis som i denna bok finns det gott om regler, instruktioner och anvisningar som beskriver hur du ska vara och agera. Men ingen förväntar sig att du är felfri, vilket inte du heller kan förvänta dig av din omgivning. För att svara upp till yrkets och samhällets krav förväntas du kontinuerligt utveckla ditt kunnande, din förmåga till ansvarstagande och ditt omdöme.

Grundutbildningen är utformad så att du, din grupp och instruktörer kan utveckla förtroende för varandra. Det stärker viljan och förmågan att fungera tillsammans i påfrestande situationer. Lika viktigt är det att identifiera och agera mot ovälkomna beteenden som kan försvaga detta förtroende.

9.5.3 Ovälkommet beteende

Ovälkommet beteende är alla beteenden och handlingar som är destruktiva och underminerar den moraliska aspekten av förbandens krigföringsförmåga. Det innebär sådant som är juridiskt felaktigt men även sådant som bara är dåligt.

När instruktörer, chefer eller kamrater tangerar eller går över gränsen för vad som är acceptabelt har det sällan onda uppsåt. Tvärtom finns ofta goda men ogenomtänkta syften. I utbildningen kan det vara en instruktör som tillför moment utan funktionella kopplingar för att göra utbildningen "hårdare". I andra situationer kan det handla om en mindre erfaren chef som härmar eller imiterar beteendet hos en mer erfaren kollega.

För kamrater kan det handla om en ogenomtänkt jargong eller en kultur där alla inte vågar säga sin mening.

Försvarsmaktens verksamhet bygger på allmänhetens förtroende vilket gör att även betraktare måste känna förtroende för hur denna genomförs. Vi har vid alla tillfällen en särskild skyldighet att kunna förklara vår verksamhet för allmänheten.

9.5.4 Kollektiv bestraffning

Kollektiv bestraffning innebär att utsätta personer för ett straff för något som en annan individ gjort. All form av kollektiv bestraffning är förbjudet, det frångår principen att var och en ska bedömas efter sina egna handlingar och saknar lagligt stöd. Det är även uttryckligen förbjudet i bland annat FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och fjärde Genèvekonventionen.

Militära förband är dock en kollektiv organisation och alla uppgifter löses gemensamt. Det betyder att du kan komma att påverkas av konsekvenserna av andras felaktiga beslut även om du inte varit aktivt delaktig.

Om fordonsföraren glömt kontrollera slirskyddet och gruppen får skotta fram fordonet ur leran är det en kollektiv konsekvens. Detta är en naturlig del av verksamheten. Men om någon glömt vattenflaskan och övriga tvingas göra armhävningar medan denne hämtar flaskan är det kollektiv bestraffning. Detta är något som inte får förekomma.

Bild 9.5 Foto: Bezav Mahmood/Försvarsmakten

9.5.5 Tystnadskultur

Med tystnadskultur menas att individer inte upplever att de får eller vågar yttra åsikter som är relevanta för verksamheten. Det kan innefatta rädsla att föra fram information om missförhållanden eller en ovilja att agera eller konfrontera andra när vi observerar oegentligheter. En organisation som hämmar medarbetare att uttrycka sin åsikt och kräver lojalitet mot den officiella uppfattningen föder ja-sägare och bäddar för grupptänkande.

En tystnadskultur kommer direkt påverka våra förbands krigföringsförmåga. En organisations sämre beslut tenderar ofta att vara de som fattades för snabbt utan att alla aspekter beaktades. Men även beslut där det fanns kloka röster i opposition som ignorerades eller var oönskade och aldrig blev hörda.

Förmågan till kritiskt tänkande och färdigheten att kunna formulera och framföra sina tankar och åsikter är en förutsättning för professionalism.

En tystnadskultur skadar verksamheten då det medför att missförhållanden inte blir lösta, vilket gör att små frågor kan gro och med tiden bli stora problem. Problem som göms i tystnad blir sällan lösta. Om ingen för fram kritik i organisationen är det oftast inte för att allt är bra, utan för att kritiken inte får möjlighet att komma fram.

"Vi har ingen tystnadskultur. Det är det ingen som sagt något om."

En tystnadskultur uppstår ofta av rädsla för konsekvenser. Det kan handla om rädsla för utfrysning eller att inte bli accepterad av gruppen. Den motverkas enklast genom god kamratskap, sund förbandsanda och ett aktivt uppmuntrande av diskussion och skilda synpunkter.

Vi har alla ansvar för att agera professionellt och vad som förväntas av dig och din grupp anges genom Försvarsmaktens uppförandekod.

9.6 Försvarsmaktens uppförandekod

I Försvarsmakten är uppgifter och aktiviteter kollektiva. Det du gör och säger påverkar andra i din omgivning och därmed hela gruppen.

För att förtydliga individens ansvar för att skapa den kollektiva värdegrunden finns Försvarsmaktens uppförandekod. Uppförandekoden beskriver inte ett disciplinärt regelverk, utan en uppsättning attityder.

Den som agerar i enlighet med uppförandekoden minimerar risken att skada förtroendet för sig själv, gruppen eller Försvarsmakten. Uppförandekoden är också ett stöd för individen att göra det som anses vara rätt.

Du förväntas följa uppförandekoden, oavsett om du är anställd, värnpliktig, hemvärnssoldat eller frivillig. Det är därför viktigt att du tar del av uppförandekoden och funderar på vad den innebär för dig under din tjänstgöring i Försvarsmakten.

Jag vårdar det förtroende min befattning innebär

Jag förstår vad som förväntas av mig, och jag utnyttjar inte min ställning eller låter mig utnyttjas av andra. Jag ser till att förtroendet för mig i rollen som företrädare för Försvarsmakten samt hur jag löser mina uppgifter är stort, och jag är medveten om att mina relationer, i eller utanför tjänsten, kan riskera att påverka det.

Jag visar respekt mot alla i min omgivning

Som representant för Försvarsmakten lever jag de värden vi försvarar: rättvisa, jämlikhet, jämställdhet och alla människors lika värde. Detta ska återspeglas i mitt uppträdande och vår verksamhet. Jag kan därmed agera respektfullt i olika kulturella och sociala situationer.

Jag bidrar positivt till gruppens förmåga och resultat

Jag bidrar aktivt till att gruppen löser sina uppgifter. Jag delar med mig av mina egna, och tar själv del av andras erfarenheter och kunskaper. Jag visar personlig omtanke och stödjer mina kollegor samt bidrar till att skapa trygghet och förtroende i gruppen genom att vara öppen och ärlig.

Jag tar ansvar för mina handlingar

Jag känner till de lagar och regler som gäller för min verksamhet och är utbildad, övad och tränad inför uppgiften. Därmed kan jag ta ansvar för mina handlingar, samt bättre se konsekvenserna av mina beslut och handlingar, vilket ökar mina förutsättningar att i varje situation uppnå eftersträvat resultat.

Jag har ett ansvar för min egen fysiska och psykiska hälsa

Genom att ta ett ansvar för mitt välbefinnande, fysiskt som mentalt, förbättrar jag gruppens förutsättningar att lösa sina uppgifter. Jag värnar även om mina kollegors hälsa och talar om när jag upptäcker att mitt eller någon annans hälsotillstånd kan ha en negativ inverkan på vårt arbete.

Jag agerar när någon i min omgivning bryter mot uppförandekoden.

9.7 Försvarsmaktens värdegrund

Försvarsmaktens värdegrund är ett uttryck för vad vi som organisation står för när vi löser våra uppgifter, men också vilka värden som är viktiga att förstå för hur vi löser dem.

Värdegrunden är skriven utifrån Försvarsmaktens uppdrag. Som enda verksamhet med tillstånd att använda militärt våld och som försvarare av den svenska demokratin, är det en självklarhet att vi själva lever efter de demokratiska värden vi försvarar.

Försvarsmaktens kultur och värderingar måste därför ständigt utvecklas för att gå i linje med vad som är accepterat utanför Försvarsmakten.

VÄRDEGRUNDENS CENTRALA BEGREPP

Bild 9.6 Illustration: Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

9.7.1 ÖRA, vår värdegrund

ÖRA, vilket står för Öppenhet, Resultat och Ansvar, är en passande benämning på något som är viktigt för vår värdegrund – förmågan att kunna lyssna på varandra. Värdegrund är alltid något en grupp är överens om. Därför är det viktigt att från dag ett i Försvarsmakten kunna föra diskussioner så att värnpliktiga och befäl kan förstå varandra bättre.

Öppenhet – vi är kompetenta och uppriktiga lagsspelare

Med öppenhet betonas särskilt förmågan att samarbeta. Det är oundgängligt för lösandet av militära uppgifter. Samarbete i gruppen, mellan grupper, mellan förband och förmågor och med andra försvarsmakter.

Den som uppfyller kraven på tjänstgöring i Försvarsmakten och gör sitt bästa för gruppens räkning ska mötas av ett inkluderande förhållningssätt. Vi ska utbilda oss tillsammans för att klara de utbildningskrav som ställs.

Resultat – vi är handlingskraftiga och löser våra uppgifter

Försvarsmaktens verksamhet är beroende av att grupper kan och vill agera när det behövs. Vid en insats kan gruppens uppgifter snabbt skifta från vardagliga rutinuppgifter till att agera i en stridssituation. En del av denna handlingskraft ligger i gruppens och individernas initiativförmåga, vilja och mod.

Vilja och handlingskraft måste balanseras med omdömesförmåga. Militär verksamhet kan få enorma konsekvenser när något går fel. Som enskild soldat och sjöman måste du exempelvis känna till folkrätten så att du inte utför, eller ger en order som uppenbart bryter mot denna.

Ansvar – vi är pålitliga och omtänksamma

I situationer med stora påfrestningar, osäkerhet och allvarliga risker krävs det att vi kan lita på varandra. Stridsparet, gruppen, fartygsbesättningen, piloten och stridscentrallen, alla måste kunna lita på att var och en gör sitt bästa för att lösa den gemensamma uppgiften. Det bygger på förtroenden mellan befäl, soldater och sjömän. Detta kräver en grundläggande omtanke gentemot varandra. I Försvarsmakten är vi alla individer samtidigt som vi måste sätta gruppens och kamraternas gemensamma intressen och bekvämligheter före de egna.

Bild 10.1 Foto: Axel Öberg/Försvarsmakten

10. TJÄNSTGÖRING

Oavsett om du är nyanställd, utbildas inom ramen för värnplikt, annan utbildning eller redan har ett engagemang i Försvarsmakten så ska detta kapitel ge dig information om vad tjänstgöring i Försvarsmakten innebär.

10.1 Tjänstgöring i grundorganisationen (GR0)

Efter genomförd grundutbildning finns många olika möjligheter till engagemang i Försvarsmakten, allt efter egen ambition. En värnpliktig som väljer att inte fortsätta sitt engagemang inom Försvarsmakten, kan komma att krigsplaceras som totalförsvarspliktig enligt lagen om totalförsvarsplikt. Den som är krigsplacerad kallas in för repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänst.

10.1.1 Gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS)

Som GSS tjänstgör du på heltid i Försvarsmakten (GSS/K). Du kan arbeta som kontinuerligt tjänstgörande GSS i maximalt 12 år.

Anställning som GSS kan innebära att man tjänstgör tidvis (GSS/T) i Försvarsmakten, med en huvudsaklig sysselsättning utanför Försvarsmakten och tjänstgör några dagar om året. Med några års mellanrum genomförs krigsförbandsövning under ett par veckor, då tjänstgör du enligt den plan som finns för din anställning. Som tidvis tjänstgörande GSS kan du tjänstgöra i omgångar upp till 16 år.

10.1.2 Hemvärnssoldat

Efter grundutbildningen kan du söka till hemvärnet. Hemvärnet är en del av Försvarsmaktens krigsorganisation.

Medlemmar i de frivilliga försvarsorganisationerna, som inte har en (aktuell) grundläggande soldatutbildning, kan genomföra grundläggande soldatutbildning för frivilliga (GU-F) och befattningsutbildning för att kunna krigsplaceras som frivillig i hemvärnet eller i övriga delar av Försvarsmaktens krigsorganisation.

10.1.3 Beredskapskontrakt

Syftet med beredskapskontrakten är att vid grundberedskap tillgodose särskilda behov av personal för beredskapsändamål med stöd av förordning (FFS 1987:8) om frivillig tjänstgöring vid Försvarsmakten.

Beredskapskontrakten skapar möjligheter att tidigt kunna disponera personalgrupper utöver de som är kontinuerligt tjänstgörande.

Beredskapskontraktet utgör en frivillig överenskommelse mellan myndigheten och den enskilde. Den som fullgör tjänstgöring enligt beredskapskontrakt omfattas av disciplinansvar då denne åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i en befattning i Försvarsmaktens krigsorganisation.

För att kunna teckna beredskapskontrakt ska du ha en godkänd säkerhetsprövning samt skrivit under ett sekretessbevis innan kontraktet tecknas.

10.1.4 Yrkes- eller reservofficer

Den som uppfyller de medicinska, fysiska och psykologiska kraven samt kraven på gymnasiebetyg med mera kan söka yrkes- eller reservofficersutbildning. Utbildningen till yrkesofficer sker vid Försvarshögskolans officersprogram eller som en utbildning inom Försvarsmakten beroende på om man ska bli officer eller specialistofficer. Utbildningen till officer är en treårig högskoleutbildning som leder till en officersexamen. Utbildningen mot specialistofficer sker vid Försvarsmaktens skolor och genomförs under tre terminer.

Reservofficersutbildningen genomförs under ett år och leder till att du anställs som officer i reserven. Den anpassade reservofficersutbildningen genomförs under en termin alternativt under två somrar och leder till en befattning som specialistofficer i reserven.

Yrkesofficerare tjänstgör på heltid, leder och utför Försvarsmaktens dagliga verksamhet till exempel grundutbildning, utbildning/övning av förband samt är beredda att verka vid nationella och internationella insatser.

Reservofficerare tjänstgör på tidvis, främst vid krigsförbanden, men även i grundorganisationen, kan även tjänstgöra vid insatser utomlands. Reservofficerare fyller Försvarsmaktens ökade behov av officerare och specialistofficerare i krigsorganisationen.

Både officerare och specialistofficerare kan vara yrkes- eller reservofficerare.

10.1.5 Civilanställda

Civila arbetstagare finns i stora delar av Försvarsmaktens organisation och utgör en stor del av personalen i Försvarsmakten och kan vara tillsvidareanställda eller tidsbegränsat anställda. Anställningen sker antingen med stöd av lagen (1982:80) om anställningskydd (LAS) eller med stöd av anställningsförordningen (1994:373).

Civila arbetstagare som tjänstgör i Försvarsmaktens krigsorganisation under höjd beredskap har i regel kombattantstatus och inräknas i personalgrupp 10 (tjänstepliktig personal) och utgör därmed militär personal.

En civil arbetstagare kan vara krigsplacerad utifrån ett annat engagemang än sin anställning i Försvarsmakten:

- som reservofficer,
- tidvis tjänstgörande anställt gruppbefäl,
- soldat eller sjöman, hemvärnssoldat, frivillig personal,
- som totalförsvarspliktig personal (värnpliktig).

Civilanställda som inte har grundläggande militär utbildning ska genomföra kombattantutbildning. Den beskrivs i kapitel 8.

Civilanställda bär civila kläder i den dagliga tjänsten men uniform vid tjänst som militär personal vid krigsförband under övning eller som inkallad.

Bild 10.2 Civilanställda som tjänstgör internationellt. Foto: Johannes Tolf/Försvarsmakten

10.2 Tjänstgöringsskyldighet innan höjd beredskap

Vid normalläge och kris styrs personalens tillgänglighet dels genom överenskommen arbetsskyldighet och arbetsrättsliga föreskrifter, dels genom tjänstgöringsplikt varvid tjänstgöringsplikten är reglerad i lag om totalförsvarsplikt.

Personalgrupp	Kategorier eller förtydliganden	Normalläge	Kris
1. Yrkesofficer	En YO är antingen officer (OFF/K) eller specialist-officer (SO/K).	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.
2. Reservofficer	En reservofficer är antingen officer i reserven (OFF/T) eller specialist-officer i reserven (SO/T).	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.
3. GSS/K	Tidsbegränsat anställd som militär tjänsteman och som tjänstgör kontinuerligt och som inte är officerare.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.
3. GSS/T	Tidsbegränsat anställd eller som militär tjänsteman och som tjänstgör tidvis och som inte är officerare.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.
4. Officers-aspiranter	Antagen till eller genomgår grundläggande officers-utbildning eller utbildning som leder till officersexamen vid Försvarshögskolan.	Genomgår utbildning med stöd av officers-förordningen.	Genomgår utbildning med stöd av officers-förordningen.
5. Totalförsvarspliktig personal (värnpliktiga)	Totalförsvarspliktiga som har skrivits in eller krigs-placerats för tjänstgöring i Försvarsmakten.	Utbildas och övas med värnplikt.	Utbildas och övas med värnplikt. Kan därutöver inkallas till beredskaps-tjänstgöring med värnplikt om regeringen beslutar det.
6. Krigsfrivilliga	Personal som med stöd av särskilda föreskrifter har antagits som krigsfrivilliga.	Ej applicerbar.	Kan enligt sitt avtal inkallas till tjänstgöring om regeringen fattat beslut om att värnpliktiga ska genomföra beredskapstjänstgöring.
7. Hemvärns-soldater	Personal som ingått hemvärnsavtal.	Avtal om att tjänstgöra x antal övningsdygn per år. Kan därutöver anställas för uppgifter inom LSO, IKFN, skyddslagen eller när Försvarsmakten lämnar stöd till civil myndighet.	Skyldighet att tjänstgöra under hemvärnsberedskap. Får ej säga upp avtalet under sådan beredskap.
8. Frivilligpersonal	Personal som ingått avtal om frivillig försvarsverksamhet.	Tecknar avtal med hemvärdet eller annat krigsförband och har tjänstgöringsskyldighet utifrån sitt avtal.	Tecknar avtal med hemvärdet eller annat krigsförband och har tjänstgöringsskyldighet utifrån sitt avtal.
9. Tjänstepliktig personal	Personal som antingen som civila tjänstemän i Försvarsmakten.	Ej applicerbar.	Ej applicerbar.

Personalgrupp	Kategorier eller förtydliganden	Normalläge	Kris
10. Personal i Försvarsmakten internationella insatser	För de som inte redan är anställda i Försvarsmakten och genomför tjänstgöring i internationell insats.	Ej applicerbar.	Om önskvärt, hemställa till regeringen om att ta hem personal i internationella insatser.
11. CVAT	Civil tjänsteman i Försvarsmakten	Arbetsskyldighet utifrån anställningen.	Arbetsskyldighet utifrån anställningen

Bild 10.3 Foto: Bezav Mahmod/Försvarsmakten

10.3 Tjänstgöringsplikt efter höjd beredskap

När regeringen fattat beslut om allmän tjänsteplikt omfattas flertalet av Försvarsmaktens personalgrupper men det förekommer även andra överenskommer om arbetsskyldighet och grundade på arbetsrättsliga föreskrifter.

Personalgrupp	Kategorier eller förtydliganden	Höjd beredskap
1. Yrkesofficer	En Y0 är antingen officer (OFF/K) eller specialistofficer (SO/K).	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta.
2. Reservofficer	En reservofficer är antingen officer i reserven (OFF/T) eller specialistofficer i reserven (SO/T).	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta.
3. GSS/K	Tidsbegränsat anställd som militär tjänsteman och som tjänstgör kontinuerligt och som inte är officerare.	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta.
3. GSS/T	Tidsbegränsat anställd eller som militär tjänsteman och som tjänstgör tidvis och som inte är officerare.	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta.
4. Officersaspiranter	Antagen till eller genomgår grundläggande officersutbildning eller utbildning som leder till officersexamen vid Försvarshögskolan.	Ej applicerbar.
5. Totalförsvarspliktig personal (värnpliktiga)	Totalförsvarspliktiga som har skrivits in eller krigsplacerats för tjänstgöring i Försvarsmakten.	Krigstjänstgöring med värnplikt om regeringen beslutar det.
6. Krigsfrivilliga	Personal som med stöd av särskilda föreskrifter har antagits som krigsfrivilliga.	Tjänstgör enligt sitt avtal.
7. Hemvärnssoldater	Personal som ingått hemvärnsavtal.	Ordinarie hemvärnssoldater omfattas av allmän tjänsteplikt. Extra hemvärnssoldater tjänstgör istället i sin ordinarie krigsbefattning.
8. Frivilligpersonal	Personal som ingått avtal om frivillig försvarsverksamhet.	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta.
9. Tjänstepliktig personal	Personal som är civila tjänstemän i Försvarsmakten.	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta. Civila som tjänstgör i krigsförband övergår till den militära personalgruppen tjänstepliktig personal.
10. Personal i Försvarsmakten internationella insatser	För de som inte redan är anställda i Försvarsmakten och genomför tjänstgöring i internationell insats.	Om önskvärt, hemställa till regeringen om att ta hem personal i internationella insatser.
11. CVAT	Civilt anställda i Försvarsmakten	Kan omfattas av allmän tjänsteplikt om regeringen beslutar om detta. Civila som tjänstgör i krigsförband övergår till den militära personalgruppen tjänstepliktig personal.

10.3.1 Föräldraledighet och andra tjänstledigheter vid höjd beredskap

En totalförvarspliktig kan under sin tjänstgöring ansöka om ledighet. Det kan beviljas om verksamheten medger detta. Om beredskapslag (1987:1262), är gällande så har en arbetstagare i Försvarsmakten rätt till tio dagars semester per år. Rätten till tjänstledighet för utbildning, för vissa föreningsuppdrag eller för utbildning i svenska för invandrare upphör.

Rätt till föräldraledighet gäller som vanligt om inte regeringen genom särskilt beslut inskränkt denna rättighet.

10.3.2 Ersättning, lön och arbetstid m.m. vid höjd beredskap

Lön och ersättning

Anställd personal som tjänstgör under höjd beredskap får sin normala lön utbetald av Försvarsmakten enligt individuellt anställningsavtal.

Värnpliktiga får under beredskaps- eller krigstjänstgöring dagpenning enligt Förordning (1995:239) om förmåner till totalförvarspliktiga. Dagpenning motsvarar 90 % av sjukpenninggrundande inkomst delat med 365, dock lägst 130 kr. Beloppet betalas ut av Försäkringskassan. Värnpliktiga har under beredskaps- eller krigstjänstgöring även rätt till ett fälttraktamente och befattningspeng som beslutas av Försvarsmakten.

Arbetstid

Vid höjd beredskap börjar Försvarsmaktens avtal om arbetstid och arbetstidsberoende ersättning att gälla. Det innebär att Försvarsmakten inte har några arbetstidsbegränsningar och att anställd personal är skyldiga att arbeta den tid som tjänsten kräver.

Värnpliktiga är inte arbetstidsreglerade, varken under grund- eller höjd beredskap.

Eftersom det inte finns några begränsningar i den arbetstid och arbete som Försvarsmakten kan kräva av anställd och värnpliktig personal, är det viktigt att det sker kontinuerliga stridsvärdesbedömningar och anpassningar som möjliggör återhämtning därefter.

10.4 Arbetsmiljö och medinflytande

Arbetsmiljölagen är grunden för Försvarmaktens arbetsmiljöarbete. Arbetsmiljölagen kompletteras av föreskrifter som Arbetsmiljöverket utfärdar. Sådana föreskrifter kan innehålla särskilda bestämmelser för olika typer av verksamheter. Till följd av att Försvarmakten bedriver verksamhet som inte är reglerad av andra myndigheter har Försvarmakten många egna regler och säkerhetsbestämmelser för viss riskfylld verksamheten, detta för att inte personal eller materiel ska skadas. De reglerna återfinner du främst inom verksamheter som kan kopplas till den markbundna striden med tillhörande utbildning samt till sjö- och flygverksamhet.

Vid varje förband och skola finns särskilda personer som arbetar helt eller delvis med arbetsmiljö. Några av dessa är lokalt medinflytandeansvarig, utbildningssäkerhetsofficer, sjösäkerhetsofficer, flygsäkerhetsofficer, arbetsmiljöhandläggare, trafiksäkerhetschef och elsäkerhetsansvarig.

Förtroendepersoner arbetar med arbetsmiljö i dess vidaste bemärkelse. Förbandschefen är ansvarig för en säker och god arbetsmiljö. Du ska omedelbart ingripa om du upptäcker att någon bryter mot säkerhetsbestämmelser eller uppfattar annan fara.

Under utbildningen finns förtroendevalda som ska företräda de värnpliktiga främst i ärenden som gäller arbetsmiljö, till exempel säkerhet vid utbildning och övningar.

Diskrimineringslagen utgör grunden för Försvarmaktens likabehandlingsarbete. Alla som verkar i Försvarmakten ska ha likvärdiga möjligheter och rättigheter att utvecklas inom organisationen. Trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande särbehandling får inte förekomma.

Aktiva åtgärder är verksamhetens förebyggande arbete för att motverka diskriminering samt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Om du upplever dig utsatt ska du i första hand kontakta din närmaste chef, som har ansvar att skyndsamt och noggrant utreda händelsen. Du kan även kontakta förbandets personalavdelning, telefonlinjen (08-514 392 72) på FM HRC, skyddsombud, fackligt ombud, Försvarshälsan, eller medinflytandeansvarig.

10.5 Jämställdhet i militära operationer

Försvarsmakten använder ett jämställdhetsperspektiv i planering, utbildning och genomförande av verksamhet. Det innebär att ta hänsyn till hur militära aktiviteter påverkar samhället och hur samhället påverkar de militära aktiviteterna i händelse av väpnad konflikt. Perspektivet bidrar till en fördjupad civillägesbedömning.

Försvarsmaktens interna arbete med jämställdhet kompletterar det utåtriktade jämställdhetsperspektivet i militära operationer, om hur kvinnor, män, flickor och pojkar påverkas olika i väpnade konflikter.

En militär verksamhet som upprätthåller mänskliga rättigheter och grundläggande värden i vårt samhälle bidrar till stabilitet efter att konflikten upphört. Det är därför som ett aktivt jämställdhetsarbete och implementeringen av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 och de efterföljande resolutionerna om kvinnor, fred och säkerhet är viktigt. Säkerhetsrådsresolutionerna är en av flera styrningar från FN som Sverige och rikets myndigheter behöver följa i arbetet för fred och säkerhet.

RESOLUTION 1325

1325 om kvinnor fred och säkerhet antogs av FN:s säkerhetsråd i oktober 2000.

Resolutionen bygger på fyra hörnstenar:

- *konfliktförebyggande arbete (inkluderar bland annat att motverka konfliktrelaterat sexuellt våld),*
- *kvinnors rätt till deltagande i fredsprocesser,*
- *skydd av kvinnor och flickor,*
- *jämställdhetsperspektiv under hjälpinsatser och vid återhämtning efter konflikt.*

Resolutionen 1325 syftar till att stärka kvinnors skydd i väpnade konflikter samt öka deras deltagande i hanteringen av konflikter och i det förebyggande arbetet. Försvarsmakten är skyldig att följa resolutionen även om Sverige inte befinner sig i en väpnad konflikt.

I praktiken innebär detta att Försvarsmakten strävar efter att i attityd, beteende och aktiviteter skapa förutsättningar för att ha med ett jämställdhetsperspektiv i planering, genomförande och uppföljning av operationer och övningar.

10.6 Säkerhetstjänst

10.6.1 Säkerhetshotande verksamhet

Du ska snarast rapportera till din närmsta chef, arbetsledare, säkerhetsmannen eller säkerhetschefen om du upptäcker säkerhetshotande verksamhet eller misstänker sådan. Detsamma gäller om du träffar på ett misstänkt föremål eller materiel som kan antas vara utländsk eller i övrigt av militärt intresse.

Kontakta din chef eller säkerhetschef om du eller dina anhöriga blir utsatta för hot eller kontakttagning kopplat till ditt engagemang i Försvarsmakten. Du ska därför veta vem som är säkerhetsman vid ditt förband och vem som är säkerhetschef.

10.7 Skydda säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter

En aktör kan vara intresserad av information om vårt militära försvar som sedan kan användas på ett oönskat sätt, till exempel för att förstöra våra IT-system.

Den militära säkerhetstjänsten ska klarlägga och skydda oss mot den säkerhetshotande verksamhet som berör Försvarsmakten. Men under din utbildning är det viktigt att du är medveten om vissa regler som gäller alla och ytterst ska skydda vårt land.

Om du är osäker på rätten att lämna upplysningar till någon, ska du fråga din chef.

Bild 10.4 Foto: Jimmy Croona/Försvarsmakten

10.8 Tystnadsplikt

För dig som deltar i Försvarsmaktens verksamhet finns en skyldighet att iaktta tystnadsplikt för sekretessbelagda uppgifter enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen.

Denna innebär att det är förbjudet att muntligt, skriftligt eller på annat sätt lämna uppgifter som omfattas av sekretess till någon som inte behöver uppgifterna för sin tjänst. Det kan bl.a. gälla Försvarsmaktens organisation, beväpning, övningar, mobilisering, gruppering och övriga stridsförberedelser samt försvarsindustrin och civila försvarsåtgärder.

Den som röjer uppgifter som omfattas av sekretess kan dömas för brott mot tystnadsplikten. Detta gäller oavsett om uppgiften röjs muntligen eller via sociala medier. Tystnadsplikten gäller även sedan tjänstgöringen avslutats.

Detta innebär att du inte får publicera information som omfattas av sekretess. Det kan exempelvis vara uppgifter som rör tid och plats för en operation eller övning, uppgifter om beväpning, stridsteknik och skydd, uppgifter om försvarsmaktsanställda med skyddsvärd befattning eller som deltar i insats med konstaterad hotbild. Även uppgifter om Försvarsmaktens förmåga, eller begränsningar i Försvarsmaktens förmåga, kan omfattas av sekretess.

Det är också viktigt att tänka på att det är fotoförbud vid många av Försvarsmaktens skyddsobjekt och att en överträdelse mot förbudet utgör brott. Dessutom är det på vissa platser och i vissa lokaler förbjudet att ta med och använda sin mobiltelefon eller annan elektronisk utrustning.

10.9 Meddelarfrihet

I tryckfrihetsförordningen finns den viktiga lagen om meddelarfrihet. Meddelarfrihet är rätten att lämna information i vilket ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift (och vissa andra medier), eller till ett företag som yrkesmässigt förmedlar nyheter.

Det är dock aldrig tillåtet att överlämna en handling eller uppgift som rör rikets säkerhet. Meddelarfriheten är således starkt begränsad när det gäller sådana uppgifter som rör Försvarsmakten och totalförsvaret i övrigt.

10.10 Övningar – bygger kompetens

Under din utbildningstid kommer du att delta i många olika typer av övningar. Inledningsvis har övningarna fokus på dina egna färdigheter där du lär dig hantera din utrustning på rätt sätt. Därefter övas du tillsammans med andra personer, för att i funktioner, system och stridskrafter utveckla Försvarmaktens förmåga till effektiva gemensamma operationer.

Din utbildning avslutas oftast med någon form av slutövning. Värnpliktsutbildningen innehåller ofta en slutövning där flera försvarsgrenar och stridskrafter samövar. Övningarna ger möjlighet att verifiera förbandsmålsättningar och att målsättningar för enskilda befattningsutbildningar har uppnåtts.

Krigsplacerade personer kan kallas in till repetitionsutbildning, som exempelvis kan genomföras i form av en övning. Den som är krigsplacerad kan också gå krigsförbandskurser på frivillig basis.

Övningsverksamheten är en grundsten i Försvarmaktens förmågeuppbyggnad och utformas efter en tydlig och samordnad styrning mot hot över hela konfliktskalan. Övningar sammanför utbildning, träning, metoder och system som leder till ökad förmåga.

För att förband och staber ska nå sina förmågemål genomförs årligen en stor mängd övningar av olika format som funktions-, förbands- och stabsövningar från pluton- till försvarmaktsgemensam nivå.

Beroende på nivå och målsättning av övningsverksamheten så kan den genomföras nationellt eller för ökad interoperabilitet tillsammans med andra. Regelbundna nationella samövningar mellan civila och militära aktörer är viktiga för att stärka ledning och samordning av totalförsvaret. Övningarna ökar även kunskapen hos övriga medborgare om vår verksamhet, förmågor och uppgift.

Försvarmakten bedriver inom ramen för sitt uppdrag en omfattande värderingsverksamhet med målsättningen att bland annat bedöma krigsförbandens förmåga innefattande materiel, system eller funktioner och interoperabilitet. Värdering används i detta sammanhang som ett samlingsbegrepp för ett antal metoder: certifiering, verifiering, utvärdering, evaluering och validering. Tillsammans skapar dessa metoder en övergripande helhetsbild avseende Försvarmaktens förmågor och resurser.

10.11 Kommunikation och information

Kommunikation är en stor del i all verksamhet inom Försvarsmakten. Det är genom att kommunicera och föra dialog med medarbetare och omvärld som chefer i Försvarsmakten formar och leder sina förband och sin verksamhet. Kommunikation är det viktigaste medlet för ett bra ledarskap, inte minst vid förändringar.

Det är genom att kommunicera med varandra och dem vi möter i vardagen som vi – tillsammans – formar bilden av Försvarsmakten hos våra blivande medarbetare och svenska folket.

Att Försvarsmakten upplevs som relevant i samhället och att medborgare, uppdragsgivare och medarbetare har förtroende för oss och vår verksamhet är avgörande för att vi ska kunna genomföra vårt uppdrag med framgång.

Många i samhället har ingen direkt kontakt med Försvarsmakten och skapar därför sin bild av oss utifrån media och sociala medier. I och med den ökade osäkerheten i närområdet har medvetenheten om olika risker och militära hot blivit mer påtaglig för många. Försvarsfrågan har flyttats högre upp på samhällsagendan och Försvarsmakten har kommit i blickfånget på ett helt annat sätt än tidigare. Efter en längre nedåtgående trend visar nu undersökningar på en ökning både vad gäller den upplevda relevansen för Försvarsmakten och andelen som är positiva till att Sverige har ett väpnat försvar.

Att över tiden öka och behålla relevans och förtroende, såväl internt som externt, bygger dock inte enbart på aktuellt omvärldsläge utan innebär ett ständigt utvecklingsarbete i takt med en föränderlig omvärld.

Försvarsmaktens operationer, övningar och annan verksamhet ska därför inte bara planeras och genomföras utifrån de militärstrategiska målen utan även aktivt kommuniceras där det är möjligt, så att medborgarnas kunskap om försvarets uppdrag och verksamhet ökar. En bred samhällsförankring är en viktig förutsättning för allmänhetens förtroende.

10.11.1 Försvarsmaktens webbplats

Forsvarsmakten.se är Försvarsmaktens officiella webbplats för kommunikation med externa målgrupper. Webbplatsen används för att informera om Försvarsmaktens verksamhet, exempelvis övningar, pågående insatser, evenemang och uppvisningar.

På webbplatsen samlas också rekryteringsinformation. Här finns information om en mängd befattningar, fakta om grundutbildningen samt tidpunkter för utbildningsstarter. Här publiceras även alla lediga jobb som annonseras ut inom myndigheten, både interna och externa jobb.

10.12 Ditt digitala liv

Du lever i många fall även ditt liv digitalt på nätet. Den information du själv eller andra delar om vad du gör, var du är med mera kan ge vår motståndare information som kan påverka din, vår och Sveriges säkerhet och integritet.

10.12.1 Sociala medier

Försvarsmakten ser positivt på de möjligheter som sociala medier för med sig. Försvarsmakten har konton på flera olika sociala medier, bland annat Facebook, Instagram, Twitter, Youtube, och en egen bloggportal med bloggar som drivs av våra egna medarbetare.

Yttrandefrihet, kunskap och debatt stöds av kommunikation och är centrala delar i den demokrati som vi har i uppgift att försvara. Möjligheterna med sociala medier ger också förutsättningar för Försvarsmakten att komma den svenska allmänheten närmare. Men en större öppenhet kan också innebära risker.

Rätten till yttrande- och meddelarfrihet är grundlagsfäst. Dessa rättigheter gäller självklart även Försvarsmaktens medarbetare, frivilliga och värnpliktiga som får beskriva sin tjänst och verklighet. Den kunskap och erfarenhet som du har kan betyda mycket för någon annan och dina berättelser kan bidra till en bredare bild av Försvarsmakten. Men det finns begränsningar som följer av bestämmelser om sekretess och ibland kan även öppen information vara olämplig att dela.

Om du väljer att använda sociala medier är helt och hållet upp till dig. Men genom att vara medveten om vilka fallgropar som finns kan du undvika att utsätta dig själv och Försvarsmakten för onödiga risker och förhindra att värdefull information kommer i orätta händer.

Sociala medier är användbara på många sätt, men i princip alla de stora tjänsterna är också mål för attacker av olika slag. Under senare år har attackerna mot sociala medier ökat kraftigt. Att vi ägnar mer tid åt våra liv på nätet, och använder oss av inloggningar och lösenord på allt fler sajter, gör det troligt att trenden kommer att hålla i sig.

Flera typer av skadliga koder är specialskrivna för sociala medier som till exempel Facebook, Instagram eller Twitter. Sociala medier används även av olika aktörer för underrättelseinhämtning och kriminalitet. Det har exempelvis förekommit att personal i internationell tjänst och deras närstående har utsatts för hot. Sårbarheten är främst kopplad till den enskildes användning av privata kommunikationsmedel, exempelvis mobiltelefoner och sociala medier.

Medarbetare har kontaktats av okända personer på sociala medier och inledningsvis har frågorna varit av mer vardaglig karaktär för att sedan övergå till att specifikt handla om Försvarsmaktens verksamhet. Sådana försök till kontakt kan syfta till att inhämta aktuell

information, men det kan också vara ett led i en underrättelseaktörs långsiktiga arbete riktat mot en specifik person.

Tänk också på att välja rätt formulering. Var försiktig med att avslöja detaljerad information när du skriver på sociala medier. Här är några exempel på hur du kan formulera dig på ett säkrare sätt:

Riskfyllt	Säkrare
Materieltransporterna inför "Trident Juncture" går genom Värmland och Dalarna. Punktering i Borlänge, väntar på reparation i åtta timmar.	Materielen till "Trident Juncture" går genom Sverige. Vi fick punktering längs vägen, men inget stoppar Försvarmakten.
Min fru är på Camp Nobel utanför Timbuktu i Mali. Träffade ÖB idag.	Min fru är utomlands och jobbar för en säkrare värld.
Förbandet landar på Arlanda 12 juli klockan 16.00. Vi ses väl där?	Förbandet kommer hem i sommar. Ska bli skönt med ledighet.
Min familj bor i Rosenkälla i Nyköping.	Jag är från Nyköping.

Tänk alltid efter före du delar eller publicerar någonting i sociala medier. Genom att vara medveten om risker kan du förhindra att värdefull information kommer i orätta händer.

Det är säkrare att börja restriktivt och successivt utöka informationen än tvärtom. Var medveten om risken med att publicera kontaktinformation eller andra uppgifter som kan identifiera dig. Den som vill och kan, tar sig enkelt in i så kallade slutna grupper. Tänk på det när du delar information i grupperna.

Fundera på om du har en nära relation med alla dina vänner i sociala medier. Acceptera inte vänförfrågningar från personer du inte känner eller har träffat. Det är inte säkert att personer är de som de utger sig för att vara. Ta för vana att alltid titta igenom vänlistan på den som skickat en förfrågan.

Information som du tror är skyddad, kan av olika anledningar bli offentlig längre fram, till exempel på grund av ändrade villkor, attacker från hackers eller som ett resultat av att företag säljer uppgifter om användare.

Innan du publicerar uppgifter om någon annan kan det vara bra att få personens samtycke till publiceringen. Agera som om all information du publicerar alltid kommer att finnas kvar där. En gång på nätet – alltid på nätet. Även om du försöker få bort informationen kommer den alltid att finnas kvar.

Hantera öppen information med gott omdöme. Även om det inte är olagligt att publicera öppen information kan det vara olämpligt. En stor mängd öppen information kan bli skyddsvärd om den sammanställs på rätt sätt.

Ta bort geografiska data från bilder du publicerar (om det inte ändå tydligt framgår var bilden är tagen). Underrättelseinhämtning riktas kontinuerligt mot personer som deltar i Försvarsmaktens verksamhet. Var uppmärksam på om någon ställer närgångna frågor. Publicera inte uppgifter som kan påverka genomförandet av övningar och operationer. Till exempel tidpunkter, bemanning, stridsteknik och skydd.

10.12.2 Appar

Tänk till innan du laddar ner eller använder appar. Kontrollera vilken typ av information appen kan komma åt, till exempel din position, mikrofon, dina kontakter och bilder samt om informationen delas med utomstående parter.

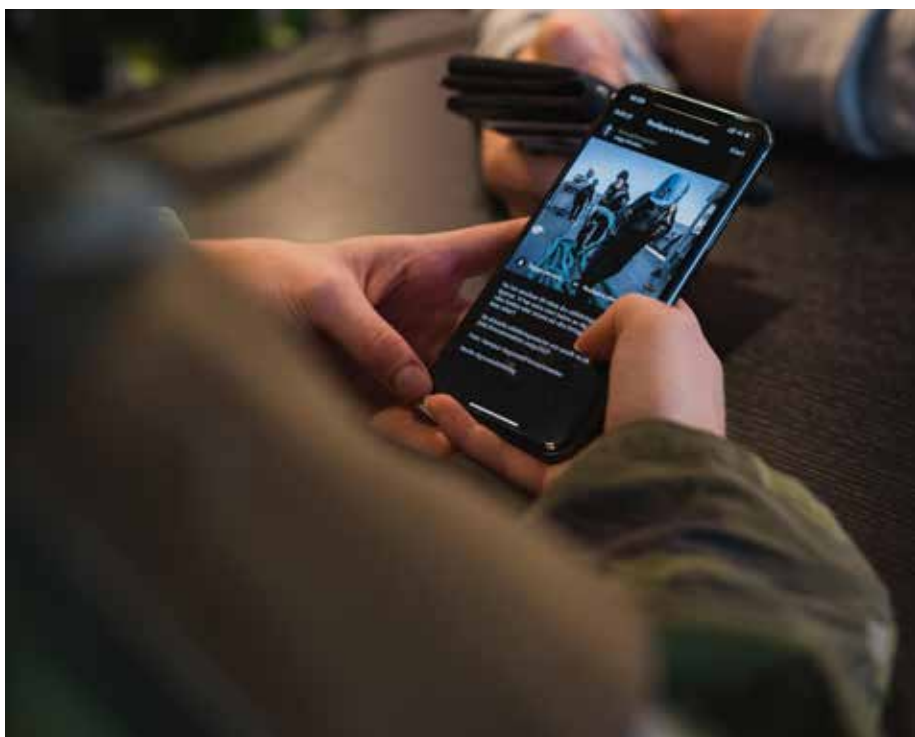

Bild 10.5 Exempel på app du kan tänkas ha i din telefon. Foto: Pontus Kandelin/Försvarsmakten

10.12.3 Uppdatera och ha starka lösenord

Operativsystem och antivirusprogram behöver ha de senaste säkerhetsuppdateringar. Installera säkerhetsuppdateringar så fort som möjligt.

Använd långa och starka lösenord och aktivera tvåfaktorsautentisering. Använd inte samma lösenord till exempelvis Facebook, Twitter, Instagram eller e-post. Kontrollera och ändra vid behov sekretess- och säkerhetsinställningarna i de sociala medier där du är medlem, så att du är skyddad på det sätt som du önskar.

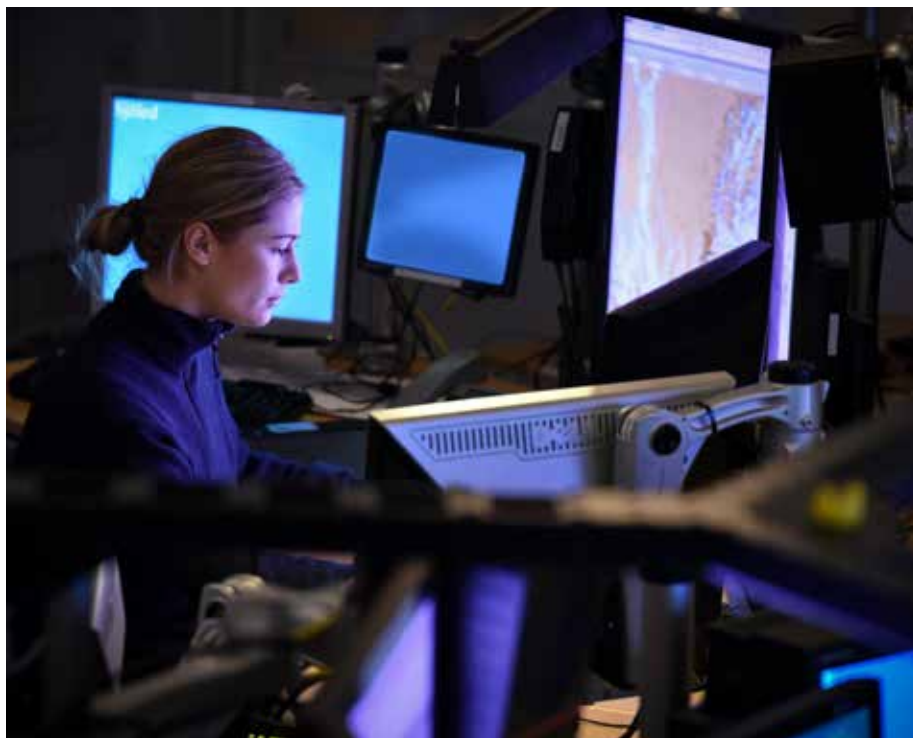

Bild 10.6 När du tjänstgör i Försvarmakten finns ett centralt styrt skydd. Foto: Pontus Kandelin/ Försvarmakten

10.13 Uniformsbestämmelser

Överbefälhavaren skriver i sitt förord till Försvarsmaktens uniformsbestämmelser:

”Vår samhörighet grundas på vår gemensamma värdegrund, den unika militära professionen och dess tydliga attribut. Uniformer och annan igenkännbar klädsel är därmed symboler som förenar och förpliktigar.

Var och en som verkar inom Försvarsmakten – anställd såväl som frivillig – har ett ansvar att vara ett föredöme. Ytterst handlar det om att förtjäna medborgarnas förtroende.

I detta ligger även kravet på ett korrekt och betryggande uppträdande i och utan uniform. Uniformsreglementet är således ett uttryck för värderingar såväl som disciplin, stolthet och tillit.”

R UNIBEST

I uniform är du alltid en representant för Försvarsmakten och ditt uppträdande har betydelse för hur du, ditt förband och Försvarsmakten uppfattas. Att du är rätt klädd för olika tjänsteuppgifter och att dina uniformer är försedda med rätt tjänstetecken är självklart ditt personliga ansvar och det åligger den som är chef att kontrollera att uniformen bärs korrekt.

Uniformsbestämmelserna bidrar även till att minska kostnaderna för personlig materiel och underhåll. Din chef ger dig anvisningar om hur din uniform ska bäras. Det är förbjudet att göra förändringar eller avvikelser från fastställda modeller (typer) av klädesplagg eller det fastställda sättet att bära dem.

10.13.1 Bestämmelser för bärande av uniform

Detaljerade bestämmelser för hur olika uniformer bärs framgår av reglemente Uniformsbestämmelser (R UNIBEST). Du ska bära uniform i tjänsten om inte annat särskilt bestämts.

- När du bär någon av Försvarsmaktens uniformer får du inte delta i politiska demonstrationer.
- Du får inte bära uniform utomlands utan särskilt tillstånd.

Garnisonschef inom garnison eller förbandschef inom förband beslutar om vilka uniformsdräkter som ska bäras inom det egna kasernområdet eller motsvarande.

Chef beslutar om de anpassningar av klädseln som motiveras av miljöfaktorer och verksamhetens krav. Privata marschskor som du tänkt använda i tjänsten måste först visas upp för och godkännas av kompanichefen.

Generellt gäller följande:

- Uniformen ska vara hel, ren och försedd med rätt tjänstetecken.
 - Skodon ska vara putsade, skjortor och långbyxor välpressade.
 - Slips/råbandshalsduk ska vara prydligt knuten.
 - Reflexband ska bäras när det är mörkt. Undantag regleras i lokala instruktioner.
 - Namnskylt eller namnband ska bäras vid vistelse inom kasernområde (motsvarande).
- Enbart persedlar som hör till uniformen får bäras synliga.
 - Civil skyddshjälm eller cykelhjälm får bäras vid framförande av motorcykel eller cykel.
- Knappar ska vara knäppta och dragkedjor dragna, om inte annat anges.
 - Det är vad som förväntas av militär personal i uniform och dessutom minskar det risken för att tappa materiel som är viktig för striden.
- Uniformsmössa bärs på tagen utomhus och i offentliga miljöer som till exempel i gallerior, vänthallar, tunnelbana och perronger. Uniformsmössa ska vara avtagen inomhus.
- Det är inte tillåtet att hålla händerna i byx- eller jackfickorna.

10.14 Formella grunder för hälsningar och anmälan, traditioner

10.14.1 Hälsning

Hälsning och honnör är ett uttryck för hövlighet och samhörighet inom Försvarmakten.

Det finns gamla traditioner bakom det militära sättet att hälsa. Det finns ett allmänmänskligt sätt att hålla upp en öppen hand för att visa fredliga avsikter. Att med en kort rörelse lyfta på sin huvudbonad är ett klassiskt sätt att hälsa. Denna hälsning stilsiterades senare till att enbart föra upp handen till hattens brätte och ur denna enklare hälsning har den militära honnörens sitt ursprung.

10.14.2 När ska man hälsa?

När du bär uniform, ska du hälsa på:

- rikets statschef och dennes gemål samt på utländska statschefer vid officiella tillfällen,
- förmän och andra med högre tjänstegrad vid anmälningar och avlämningar,
- den svenska flaggan när den hissas och halas och på utländsk flagga som hissas eller halas ceremoniellt,
- en blottad förbandsfana och när sådan förs i parad,
- örlogsflaggan eller den plats där den brukar föras (i regel i aktern), när du går ombord på eller lämnar ett rustat svenskt eller utländskt örlogsfartyg.

Dessutom bör militär personal som är klädd i uniform hälsa på varandra och det sker utomhus med honnör.

Bild 10.7 Enskild hälsning med honnör

Bild 10.8 Enskild hälsning vid i handen gevär i enskild ställning.

Bild 10.9 Enskild hälsning med honnör åt sidan

10.14.3 Hälsning av enskild

När du hälsar ska du inta lystringsgraden givakt och på stället inta enskild ställning. Huvudet vrids så att du kan möta blicken på den du hälsar på (eller så att du ser flaggan/fanan). När du hälsar på en person under förflyttning ska den fria armen röras ledigt utmed sidan. Du hälsar med honnör när du har huvudbonad på dig. Bär du vapen i remmen eller inte på ett enkelt sätt kan skifta det du bär till vänster hand så hälsar du med huvudvridning mot den du hälsar på.

10.14.4 Honnör

Den högra handen förs snabbt och kortaste vägen upp till huvudbonaden. Fingrarna hålls raka men inte stela intill varandra med lillfingersidan vänd framåt. Pekfingertoppen och stöds lätt mot huvudbonadens (skärmens) högra del, så att handen inte skymmer ögat. Handen ska vara lätt vinklad framåt, så att handflatan inte kan ses framifrån. Handleden hålls rak, armbågen hålls riktad snett framåt och något lägre än axeln. Efter hälsningen förs handen snabbt och närmaste vägen till utgångsläget.

10.14.5 Hälsning på flagga och fälttecken

När du ser en flagga hissas eller halas eller du ser ett blottat fälttecken ska du, göra halt och vända dig mot flaggan eller fälttecknet. Du hälsar på flaggan eller fälttecknet under den tid som flaggan hissas eller halas respektive den tid som du kan se fälttecknet blottat eller i parad.

När du går ombord eller lämnar ett rustat örlogsfartyg över landgång hälsar du på fartygets flagga eller, om flaggan inte är hissad eller inte kan ses, mot den plats där den brukar föras (oftast i fartygets akter).

10.14.6 Posts hälsning

Post i fält och varnare i fält hälsar bara om det anges i ordern eller instruktionen. Post vid kasernvakt eller motsvarande och vid ett fartygs fallrep eller landgång hälsar som en enskild soldat, men bara när inte bevakningsuppgifterna eftersätts.

10.14.7 Trupps hälsning

Chefen kommenderar "givakt" när den hälsningsberättigade befinner sig på cirka 25 meters avstånd.

Chefen framför truppen hälsar på föreskrivet sätt för sin trupps räkning när den hälsningsberättigade är på ca tio meters avstånd eller när denne passerar i höjd med förbandets ytterkant.

Under marsch hälsas genom att chefen (kompanicheferna vid större förband än kompani) kommenderar "Giv Akt!" när förbandets tät befinner sig cirka 25 meter från den hälsningsberättigade, chefen hälsar med honnör. På kommando "Giv Akt!" hälsar truppen med taktsteg. Taktsteget utförs genom att vänster fot sätts i marken med kraft, med sträckt ben, sträckt vrist och halv steglängd.

10.14.8 Anmälan och tilltal

Genom anmälan meddelar alla på ett likartat sätt vad de planerar att göra, håller på med eller har genomfört.

Exempel: "*Grad/chefen/kvartermästaren! - 1. skyttegrupp är färdiga till strid!*"

Röststyrkan anpassas så att pågående verksamhet inte störs eller röjs. Använd befälets titel om du känner till den, i andra fall eller om det är lämpligt kan du använda befattningens benämning eller "chefen".

Med anmälan säkerställs att:

- en order är rätt uppfattad,
- handgrepp sker i en viss ordning för att ett vapen säkert ska fungera eller för att förhindra olyckor,
- en underlydande kan sina uppgifter,
- chefer i fält får samband med varandra.

Anmälan ska till exempel göras:

- För att snabbt redogöra för chefer om en enhets personalläge. Om ingen förändring skett sedan senaste gången chefen fick anmälan kan detta ske med tecknet "allt klart".
- *Vid vissa handgrepp.* Ofta är det viktigt att åtgärder genomförs i en bestämd ordning för att undvika olyckor, som vid skjutning med granatgevär eller pansarskott.
- *Efter uppdrag.* När du fullgjort ett uppdrag ska du anmäla det till den som ställt uppdraget, om det inte på annat sätt framgår att uppdraget har genomförts.
- *Vid ledighet.* Om du beviljats ledighet på annan tid än förbandets huvuddel, ska du anmäla dig för din närmaste chef före och efter ledigheten.

Under fältförhållanden ska en chef göra fältanmälan för egen högre chef. Under samma förhållanden ska var och en göra fältanmälan för den med högre tjänstegrad, som begär det.

10.15 Belöningar och utmärkelser

Kungen är Riddarordnarnas stormästare och tilldelning av ordensvärdigheter beslutas i Ordenskapitel. Regeringen beslutar om tilldelning av regeringens utmärkelser. ÖB beslutar om bestämmelser för Försvarsmaktens medaljer och bestämmelser för bärande på uniform.

Begreppet "förtjänstfulla insatser" är självförklarande. Det skiljer sig från begreppet "förtjänst" som innebär tjänstgöring i sig. Ordenstecken, medaljer och yrkesskicklighetsstecken är utmärkelsetecken som bärs på vapenrock, jacka och bussarong. Soldatprovsmärke bärs även på fält- och sjöarbetsjacka.

Det är förbjudet att bära utmärkelsetecken som inte har bärandetillstånd. Självklart kan inte privata klubb- och partinålar eller välgörenhetsmärken bäras på uniform.

10.15.1 Officiella utmärkelser för förtjänstfulla insatser

Riksdagen har beslutat om Sveriges officiella belöningar och de omfattar utmärkelser för förtjänstfulla insatser som belönas inom de kungliga riddarorden eller med regeringens medaljer. Utöver dessa tillkommer på officiell nivå även statschefens medaljer samt myndigheternas och akademiernas medaljer.

Grupp A

Rikets finaste utmärkelse är *Serafimerorden*. Den tilldelas medlemmar av den kungliga familjen och utländska statsöverhuvuden.

Grupp B

För militär personal räknas krigs- och tapperhetsdekorationer före andra utmärkelser. Inom Svärdsorden finns *Riddare med stora korset av Svärdsorden* i första och andra klass som endast tilldelas för förtjänstfulla insatser under krig. Rikets tapperhetsdekorationer utgörs av *Svärdsordens militärkors* i tre klasser. *Försvarsmaktens förtjänstmedalj med svärd* som tilldelats före 2022-12-31 inräknas i tapperhetsdekorationerna.

För Försvarsmaktens personal tillkommer *Medaljen för sårade i strid* som bärs närmast efter tapperhetsdekorationer. Stupade i strid tilldelas postumt medaljen i guld.

Den som genom modigt och rådigt ingripande räddar människoliv, kan av regeringen tilldelas *Regeringens medalj för berömliga gärningar*.

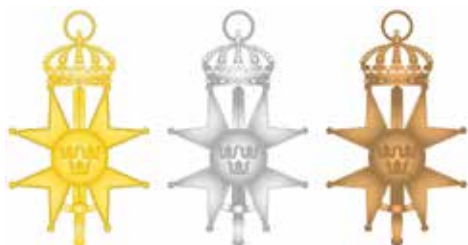

Bild 10.10 Svärdsordens Militärkors. Henrik Dahlström/Försvarsmakten

Grupp E och F

Militär personal kan tilldelas *Svärdssorden* för förtjänstfulla insatser inom politikområde försvar. För andra gärningar och för civila arbetstagare kan *Nordstjärneorden* eller *Vasaorden* tilldelas.

Grupp G

Försvarsmaktens personal skulle också i tjänsten kunna komma ifråga för regeringens utmärkelse *Medaljen för medborgerlig förtjänst*.

10.15.2 Officiella utmärkelser för förtjänst – tjänstgöringsmedaljer

Grupp I

Regeringen har beslutat att statligt anställda kan tilldelas *Utmärkelsen för Nit och redlighet i rikets tjänst* efter 30 års anställning i staten.

ÖB har beslutat om regler för *Försvarsmaktens förtjänstmedalj* och utmärkelser för förtjänst till militär personal som inte är tillsvidareanställd.

Grundutbildningsmedaljen (före 2016 – Värnpliktsmedaljen) tilldelas den som genomfört militär grundutbildning under plikttagstiftning med godkänt resultat. Den som genomfört grundutbildning före 2003 får anskaffa medaljen på egen bekostnad.

Bild 10.11 Grundutbildningsmedaljen. /Försvarsmakten

Reservofficersmedaljen tilldelas reservofficer vid anställningens avslutande.

För rikets försvar tilldelas anställda gruppbefäl, soldater och sjömän efter 4, 6, 8 års tjänstgöring. Efter 12 års tjänstgöring tilldelas anställda gruppbefäl, soldater och sjömän guldmedaljen med en banddekoration.

Hemvärnets tjänstgöringsmedalj tilldelas hemvärnssoldater efter 10, 15, 20 respektive 30 års tjänstgöring. Medaljen kompletteras med banddekorationer för att utvisa tjänsteår (15, 25, 40, 50, 60, 70 och 75).

ÖB har inrättat förtjänstmedaljen *Försvarsmaktens medalj för internationella insatser*. Den tilldelas den som gjort internationell tjänst med godkända vitsord. Medaljen kan

enligt ÖB:s beslut tilldelas enskild med en lagerkrans på medaljbandet för att utvisa särskilt förtjänstfull insats.

10.15.3 Övriga medaljer (utan kungens bild eller kunglig krona)

Grupp L

Rikshemvärnschefen disponerar Hemvärnets medalj och i det fall personlig tilldelning sker så benämns denna *Rikshemvärnschefens medalj*.

Förbandschef kan belöna goda insatser för förbandet under förutsättning att sådan tilldelning inte konkurrerar med det officiella belöningssystemet. Det är vanligare att insatser belönas med förbandets *jetong* (mynt).

Hemvärnet och de frivilliga försvarsorganisationerna har medaljer på riks- och länsförbunds nivå. Utöver dessa finns organisationer med verksamhet inom totalförsvarsområdet eller idrotts- och skytterörelsen som har *medaljer för förtjänstfulla insatser* eller *förtjänst* inom respektive organisation.

10.15.4 Yrkesskicklighetstecken – skytte- och idrottstecken

Yrkesskicklighetstecken utvisar provtagning eller examen för vissa sakområden, kompetenser eller system. Fallskärmstecknet utvisar genomförd utbildning och viss nivå av fallskärmstjänst. Flera nya tecken är under framtagande. De ska inte blandas ihop med utbildnings- och facktecken.

Du kan belönas med skyttemedalj eller skyttemärke för goda resultat under skjututbildningen. Vid vissa förband kan utbildningen innebära att du kan pröva för automatvapenskyttemärket. Skytteutmärkelser i metall får bäras på uniform m/87 (48).

Under din grundutbildning kan du få möjlighet att göra prov för fältidrottsmärket och andra idrottsmärken. Dessa idrottsmärken bärs inte på uniform.

Bild 10.12 Skyttemedalj silver. /Försvarsmakten Bild 10.13 Artillerimärke brons. /Försvarsmakten

Bild 11.1 Foto: Hampus Hagstedt/Försvarsmakten

11. FÖRSVARSMAKTENS BEREDSKAPSSYSTEM

Beredskap upprätthålls för att möta militära hot mot Sverige och svenska intressen i enlighet med regeringens direktiv. Beredskap definieras som *”färdighållning för att senast inom angiven tid och/eller med angiven styrka kunna påbörja viss verksamhet”*. Beredskapsbegreppet kompletteras i Försvarmakten ofta med information om den verksamhet som man står i beredskap för, till exempel operationsberedskap, marschberedskap, stabsberedskap, etc. I detta kapitel berörs främst den beredskap som krigsförband omfattas av för att Försvarmakten ska lösa av regeringen angivna beredskapsuppgifter.

Syftet med Försvarmaktens beredskap är att snabbt kunna skapa en tillräcklig styrka för att avhålla en fiende från att angripa vårt land, att skapa tröskeleffekt, eller att möta denne med våld om ett angrepp inleds. Beredskapen ska dessutom säkerställa möjligheterna att snabbt mobilisera och krigsorganisera våra krigsförband. Försvarmaktens beredskapssystem utgår från tre situationer som samhället kan befinna sig i: normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp.

I de två förstnämnda har Försvarmakten grundberedskap.

Höjd beredskap, vid risk för eller vid väpnat angrepp, kräver ett regeringsbeslut.

11.1 Totalförsvaret vid höjd beredskap

Om Sverige är i krigsfara eller om det råder utomordentliga förhållanden, till exempel på grund av krig i vår omvärld, kan regeringen besluta om höjd beredskap. Vid ett väpnat angrepp mot riket är det också regeringen som förklarar att Sverige befinner sig i krig. Om Sverige befinner sig i krig råder högsta beredskap.

Ett modernt krig drabbar hela samhället, därför brukar man kalla det totalt krig. Vi har därför ett försvar som skyddar hela samhället – ett totalförsvar. När regeringen beslutar om högsta beredskap är all verksamhet i samhället som då ska bedrivas totalförsvar.

Totalförsvaret kan sägas bestå av två huvuddelar, det militära respektive civila försvaret. I krig ska det civila försvaret stödja Försvarsmakten.

Försvarsmaktens beredskapsplanläggning och operativa planläggning samordnas med motsvarande planläggning inom övriga delar av totalförsvaret.

I kapitel 2 kan du läsa mer om totalförsvaret, varningssystemet VMA, beredskapslarm och flyglarm.

11.2 Försvarsmaktens beredskap innan höjd beredskap

I ett läge då säkerhetspolitisk kris bedöms råda kan ÖB inom sitt eget mandat besluta om så kallad aktivering. Försvarsmakten befinner sig alltså då fortfarande i grundberedskap. ÖB Aktivering, som termen lyder, innefattar åtgärder för att sammanföra personal, förnödenheter och anläggningar för att organisera krigsförband, med syfte att höja förmågan. Det kan ske på tre olika nivåer eller sätt.

11.2.1 ÖB aktivering – Forcerad förmågehöjning

Merparten av personalen genomför övningar och utbildningar som vanligt vid *ÖB aktivering – Forcerad förmågehöjning*. Aktiveringen syftar till att höja krigsförbandens förmåga inom tre eller sex månader. Åtgärderna omfattar såväl personal som förnödenheter/materiel och i förekommande fall anläggningar.

ÖB aktivering berör anställd personal eller personal med särskilda avtal liksom värnpliktiga som är inkallade till tjänstgöring. Hemförlovade värnpliktiga omfattas normalt inte av ÖB aktivering.

11.2.2 ÖB aktivering – Operationer

ÖB aktivering ska vara så lik mobilisering som möjligt och på motsvarande sätt sammanföra personal, förnödenheter och anläggningar som disponeras i grundberedskap. *ÖB aktivering – Operationer* syftar till att öka ÖB:s handlingsfrihet att genomföra operationer och skapa en tröskeffekt.

Uppgiften för huvuddelen av de aktiverade förbanden under *ÖB aktivering – Operationer* är att förbereda operativ verksamhet.

11.2.3 Givakt

Den skarpaste beredskapsnivån som ÖB kan beordra innan regeringen beslutat om höjd beredskap kallas *Givakt*. ÖB kan beordra *Givakt* som en förberedelse inför ett väntat regeringsbeslut om höjd beredskap, alltså vid överhängande risk för krig och ett väpnat angrepp mot riket. Målet är då att göra krigsförbanden redo att tidigt möta en angräpare och förbereda för en snabb mobilisering.

När *Givakt* beordras förbereder huvuddelen av den anställda personalen operativ verksamhet för att kunna möta ett väpnat angrepp som väntas inom kort.

Mobiliseringsplatsberedskap intas med automatik vid *Givakt* liksom hemvärnsberedskap.

11.3 Hemvärnsberedskap

Regeringen kan fatta särskilt beslut om *hemvärnsberedskap* utan att det råder höjd beredskap.

När ÖB beordrar *Givakt* kallas även hemvärnssoldater in till *hemvärnsberedskap*. De har då tjänstgöringsplikt och får inte säga upp sina avtal.

Hemvärnets krigsförband intar vid *hemvärnsberedskap* operationsberedskap.

11.4 Försvarsmaktens åtgärder vid skärpt beredskap

Regeringen beslutar om höjd beredskap. Höjd beredskap omfattar två steg – *skärpt* respektive *högsta* beredskap.

Försvarsmakten ska vid höjd beredskap kunna mobilisera, krigsorganisera och använda alla krigsförband för att möta ett militärt hot mot Sverige eller svenska intressen. Krigsförband ska kunna krigsorganiseras även om höjd beredskap inte råder.

Skärpt beredskap kan avse viss del av landet eller viss verksamhet.

Regeringen kan besluta om beredskapstjänstgöring eller partiell mobilisering vilket innebär att även värnpliktig personal kallas in. Beslut om inkallelse till beredskapstjänstgöring eller partiell mobilisering meddelas på samma sätt som inkallelse till krigstjänstgöring. Inkallelser kan alltså ske genom brev, radio och television. Regeringen kan besluta om beredskapstjänstgöring även utan att höjd beredskap (skärpt eller högsta) råder.

11.5 Försvarsmaktens åtgärder vid högsta beredskap

Regeringen beslutar om Försvarsmakten ska mobilisera och krigsorganiseras. Påbörjad mobilisering fullföljs alltid. Alla meddelanden om att mobiliseringen ska avbrytas eller att motståndet ska upphöra är falska.

11.5.1 Tillkännagivande av högsta beredskap

När regeringen beslutar om högsta beredskap genomförs allmän mobilisering. Inkal-
lelser av personal till krigstjänstgöring sker genom brev, radio och TV och/eller bered-
skapsalarm. Krigsplacerad personal ska då snarast inställa sig vid sina krigsförband i
enlighet med krigsplaceringsorder eller avtal. Om man har fått ett uttagningsbeslut för
sitt fordon ska detta först lämnas på anvisad avlämningsplats.

Personal kan även krigsplaceras i de civila delarna av totalförsvaret, till exempel inom
kommuner, regioner eller vid vissa företag.

11.5.2 Mobilisering

Mobilisering utgör alla de åtgärder som krävs för att sammanföra personal, förnöd-
enheter och anläggningar till ett krigsförband för att genomföra operationer, efter att
regeringen beslutat om höjd beredskap och mobilisering.

Vid mobilisering ska all personal så snabbt som möjligt inställa sig vid sitt krigsförband
enligt krigsplaceringsordern. Det är den senaste mottagna krigsplaceringsordern som
gäller.

*Bild 11.2 Mobilisering ska kunna genomföras under alla förhållanden. Illustration:
Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten*

Mobiliseringen ska inledas omedelbart och alltid genomföras så snabbt som möjligt.

Efter avslutad mobilisering ska krigsförbanden kunna genomföra operationer.

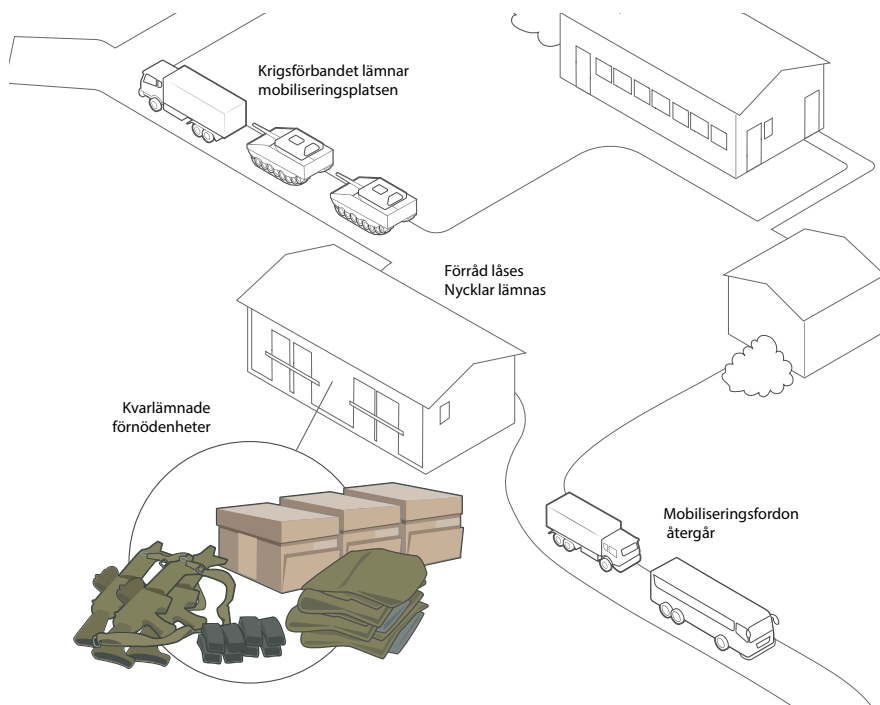

Bild 11.3 Krigsförbandet lämnar mobiliseringsplatsen. Illustration: Anna-Karin Wetzig/Försvarsmakten

I bilaga 1 finns ett fickminne mobilisering som ska klippas ut sättas in i tjänstgöringsboken. I tjänstgöringsboken förvaras även krigsplaceringsorder, beslut om uttagning av fordon och ID-bricka om man fått en sådan. Förvara tjänstgöringsboken på ett säkert ställe och ta med den vid inställelse till repetitionsutbildningar och beredskaps- respektive krigstjänstgöring.

Bild 11.4 Tjänstgöringsbok

12. KRIGET

Nutidens krigsföring utförs av stridskrafter i alla domäner och med alla tillgängliga resurser vi beskrivit i den här faktaboken. Vi kan förvänta oss bli utsatta för psykologiska operationer, påverkanskampanjer, gråzonsproblem och assymetrisk- och hybridkrigföring

De lagar som gäller i krig behöver alla soldater och sjömän känna till. Som ett stöd finns särskilda soldatregler.

12.1 Informationskrigföring och propaganda

Informationskrigföring och propaganda är åtgärder från en motståndare som syftar till att påverka dina attityder och värderingar, men framförallt dina beteenden. Budskapen kan vara riktade till militära förband eller civilbefolkningen och spridas genom klassiska medier som TV, radio och tidningar men även med en större hastighet och till större målgrupper genom internet eller sociala medier.

Informationskrigföring genomförs oftast genom att framföra en förvrängd version av sanningen. Redan långt innan, och under upptrappningen mot en öppen konflikt kommer en angripare att försöka skapa ett narrativ – ett sammanhang – som senare rättfärdigar det egna agerandet. Exempelvis försöka att rättfärdiga en regelrätt invasion som ett ingripande för att undsätta en förtryckt minoritet från en illegitim regim. Men inom informationskrigföringen förekommer även uppgifter från falska användare – så kallad svart propaganda. Denna används huvudsakligen för att skapa förvirring eller så frön av misstänksamhet mot våra egna aktörer.

Aktiviteterna syftar till att minska din vilja och förmåga till motstånd eller minska den civila befolkningens stöd. I svåra situationer är informationen om vad som händer ofta knapphändig och fördröjd. Det gör att du under en konflikt kan komma att ställas inför ofullständig, osammanhängande eller till och med motstridig information. Soldater och andra medborgare kan bli oroliga och rädda för vad som kan inträffa. Myter och skadliga rykten kan uppstå och spridas utan att någon medvetet försöker ge upphov till dem. Men de kan också planteras och spridas av sådana som går motståndarens ärenden och medvetet försöker skapa misstro, ökad oro och uppgivenhet. En miljö som kännetecknas av brist på fullständig information är ofta grogrund för myter, rykten och konspirations-teorier.

I strid eller andra extrema situationer är den psykiska pressen stor på människorna. Många kan då uppleva det som meningslöst att kämpa mot en motståndare. Men det går att med enkla medel skydda sig mot informationskrigföring och propaganda.

Fientlig vilseledande, felaktig eller hotfull information via radio, TV, tidningar, internet och sociala medier möts bäst genom öppen och fri diskussion. Diskussionen ska grunda sig på tillgång till information från fria och oberoende medier.

Du ska även vara kritisk till obekräftade eller ofullständiga uppgifter. Fråga den som lämnar uppgifter eller antydningar varifrån de kommer och om de kan bekräftas. Sprid inte rykten, utan försök att få uppgifter bekräftade.

Det är avgörande att information om läget i stort löpande ges ut i hela organisationen samt att denna är kontinuerlig och sanningsenlig. Även i motgång är det bäst att direkt tala om vad som har hänt. Få saker är så skadliga för tillit inom organisationen som upplevd oärlighet eller brist på transparens. I Sverige är därför censur förbjudet även i krigstid.

Anmäl till din chef om du tycker att informationen om olika förhållanden brister och be om ytterligare information när sådan saknas. I syfte att höja motståndskraften mot fientlig påverkan är det även viktigt att exempel på motståndarens informationskrigföring lyfts fram och visas upp inom organisationen.

12.2 Hybridkrigföring och samordnad påverkan

Säkerhetspolitiska hot idag är varken entydiga eller enbart territoriellt fokuserade, varför en mer komplex bild måste ligga till grund för utformandet av det militära försvaret.

Motståndaren kan, med utgångspunkt i sin egna nationella strategi, samordna olika maktmedel för att skapa en kraftig systempåverkan inte bara mot Försvarsmakten utan genom att påverka ekonomi, politik, infrastruktur och olika sociala och samhällsliga förhållanden. En angripare med en hög grad av centrala mandat för att direkt styra olika maktmedel medger ett högt tempo och hög följsamhet i sådan påverkan mot Sverige eller andra länder.

Olika delmängder av och förutsättningar för sådan påverkan kan ha förberetts under mycket lång tid. Intensiteten kan öka och minska och innefatta högre eller lägre grad av direkta fysiska aktiviteter, icke-militära respektive militära maktmedel.

Militära maktmedel kan nyttjas öppet genom manöver eller beredskapshöjningar, framtvingade av incidenter eller skärmytslingar eller dolt och förnekbart genom specialoperationer, cyberoperationer eller underrättelseoperationer. De dolda eller förnekbara aktiviteterna kan anta formen av subversion, sabotage, stöd till ombud eller direkta åtgärder såsom likvideringar. Verkan med en kombination av militära och icke-militära medel brukar kallas hybridkrigföring.

Utöver aktiviteter direkt utförda av olika specialförband och specialtjänster kan en hög grad av förnekbarhet nås genom aktiviteter genom ombud såsom kriminella grupperingar, extremister, miliser eller privata militära företag. Genom att avsiktligt utnyttja de gränsdragningsproblem som uppstår mellan myndigheter i alla länders förvaltningsmodeller försvåras ett nationellt gemensamt svar på aktiviteterna, liksom identifiering och kartläggning av dess ursprung, omfattning och syfte. Dessa svårigheter kan förstärkas av motståndaren genom olika åtgärder syftande till att påverka information från media eller i sociala medier, alternativt reaktionerna på dessa uppgifter.

Motståndaren gynnas av att det är svårt att skilja avsiktligt och koordinerat agerande från brottslighet, slumpartade händelser eller olyckor, samt mellan interna respektive externa drivkrafter bakom olika händelser.

Syftet med denna typ av påverkan kan vara att försvåra och fördröja centralt beslutsfattande, skrämmas, skada mellanstatliga relationer och förtroenden, försämra svensk lägesuppfattning, utmana och kraftsplittra resurser, minska allmänhetens förtroende för myndigheter och medier eller påverka tilliten medborgarna emellan. Vilka områden som utsätts kan skilja sig åt i Sverige och i andra länder utgående från var man uppfattar att sårbarheterna finns, och en vilja att förstärka redan befintliga sårbarheter och konfliktlinjer i respektive land.

Det är viktigt att inse att hybridkrigföring eller en mildare form av samordnad påverkan med olika medel pågår även i ett normalläge och inte bara i en konfliktsituation. Det önskade slutläget kan vara ett tillstånd som medger goda förutsättningar för eskalering eller för ett väpnat angrepp, mot Sverige eller en annan stat, inklusive inom Nato-samarbetet. Det ansträngda läget kan också vara den högsta konfliktnivån som motståndaren eftersöker för att vinna en annan fördel inom ramen för sin nationella strategi. Exempel kan vara målsättningar inom utrikeshandel, regimstabilitet eller regionalt inflytande över säkerhetspolitiska vägval.

12.3 Stridsmiljön

Att verka i väpnad strid är bland de största påfrestningar en människa kan utsättas för. Väpnad strid betyder våld eller ett trovärdigt hot om våld. Det innebär att en motståndare kan komma att försöka skada eller döda dig. Men det betyder framförallt att du kan behöva korsa den psykologiska tröskeln och ta någon annans liv. Alla texter som förskönar eller utelämnar dessa grundläggande faktum om soldaten i strid är ofullständiga och missvisande.

Erfarenheter visar dock genom historien gång på gång att människor har en god förmåga att klara även de mest extrema påfrestningar. Militär personal är dessutom särskilt uttagen och utbildad för att inte bara hantera utan även fungera gott även i påfrestande situationer.

I en militär organisation arbetar du dessutom tillsammans med andra på ett sätt som är annorlunda gentemot det civila livet. Du kommer arbeta i grupp där din vilja och behov är underordnade gruppens, verksamheten pågår dessutom 24 timmar om dygnet så länge insatsen kräver.

Bild 12.2 Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten

Gruppen ger dig ett socialt stöd, men du måste samtidigt vara beredd att ta risker för att undsätta någon annan ur förbandet som exempelvis blir skadad. I direkt strid blir sammanhållningens betydelse än mer uppenbar. Rädslan för social uteslutning är bland soldater oftast större än rädslan att skadas eller dödas.

Du kommer att ställas inför oförutsedda situationer som kräver att du själv snabbt fattar beslut och handlar självständigt – trots att du inte vet så mycket om läget i stort.

Det moderna kriget drabbar hela samhället och många gånger utsätts civilbefolkningen för svåra lidanden. Påfrestningen på dig förstärks genom oro för anhöriga och vänner.

12.3.1 Värderingar

I striden kan du bli inblandad i eller bli vittne till handlingar som ger uttryck för en människosyn som du inte är van vid eller kan acceptera. Det kan vara våra egna stridskrafter, motståndare, paramilitära grupper eller krigets banditer som inte efterföljer krigets lagar. Alla övergrepp mot folkrätten ska skyndsamt rapporteras.

Att bemötas av eller bevittna krigsbrott kan tillsammans med utmattnings- eller hämndlystnad göra att du själv frestas att tänja på gränserna för vad som är tillåtet. Men professionalism är att fortsätta att föra strid enligt krigets lagar oavsett vad en motpart gör. Du ska vara målmedveten och använda allt nödvändigt våld för att vinna striden, men det är även din skyldighet att avbryta då motståndaren gett upp eller försatts ur stridbart skick.

Du är alltid ansvarig för det du säger och gör.

12.3.2 Förtroende

För att vilja och kunna kämpa krävs att det finns relationer mellan kamrater och mellan chefer och underlydande som bygger på förtroende. Detta förtroende leder till motivation och större psykisk och fysisk uthållighet.

Ett ömsesidigt förtroende mellan dig, din chef och din grupp är därför viktigt för att kunna hantera rädslan vid övergången till strid. Förtroende för organisation och utrustning är också viktigt. Detta byggs upp bland annat genom att du ständigt tränar på att hantera och att du vårdar ditt vapen, ammunitionen och din övriga utrustning.

Lika viktigt är din självtillit till din egen förmåga. Genom utbildningar och övningar stärker du din egen tilltro till din förmåga att fungera väl även i extrema situationer.

12.3.3 Stridens natur

Stridens natur präglas av att det är en mänsklig aktivitet fylld av osäkerheter, påfrestningar och friktioner. Genom att acceptera osäkerheterna som en naturlig del av striden kan stridens osäkerhet och oordning hanteras och krigsförbanden tränas att verka i denna.

Striden ställer utomordentliga fysiska och psykiska krav på soldater och sjömän och innebär svåra påfrestningar. Människa och materiel kan slitas ned fortare än beräknat men kan också återhämtas ur tillsynes hopplösa tillstånd.

I det kaos som uppstår i striden finns något oförutsägbart som inte går att planera bort. Detta oförutsägbara benämns friktioner och är oförutsedda händelser som, helt eller delvis, omintetgör det önskade eller förväntade händelseförloppet. Den största oförutsägbarheten är motståndaren och dennes åtgärder. Friktioner uppstår ofta överraskande under militära operationer och på alla nivåer.

Militär verksamhet kommer att innebära en stor del av väntan. Även om hot och risker kan finnas över tiden så är direkta stridigheter ofta begränsade till vissa avgörande moment.

Såväl strid som väntan medför oro, rädsla och ångest. Under strid får dessa spänningar i regel sitt utlopp i handling. Under väntan kan de psykiska spänningarna inte alltid avledas i verksamhet. Spänningar kan visa sig som aggression eller irritation och ge upphov till slitningar inom gruppen samt mellan chefer och underlydande.

Något som ofta är värre än väntan och rädsla för en fiende är ovisshet. Det kända kan vi förhålla oss till, men det okända är mycket svårare att förhålla sig till. Vår fantasi kommer då omedvetet att föreställa sig de värsta möjliga scenarierna, även om dessa inte är de mest troliga.

Oro orsakad av ovisshet mildras då soldaten känner en känsla av sammanhang. Det är därför avgörande att orienteringar om läget, även när det inte finns något nytt att rapportera, ges ut i organisationen.

12.3.4 Stress

Stress är de fysiologiska och psykologiska anpassningsreaktioner som förbereder oss för att fungera optimalt i situationen runt omkring oss. Stress är en naturlig och helt nödvändig del av strid. Den höjer vår vakenhet att uppfatta hot och förbereder vår kropp för att kunna prestera fysiskt. Det är aldrig en situation i sig som är stressfull, utan hur individen uppfattar den. Detta gör att vi alla reagerar olika på stress.

Stressreaktioner är en normal reaktion på en onormal situation.

Den akuta stressen påverkar dig på olika sätt under skilda skeden. Före striden upplever de allra flesta i någon utsträckning nervositet, oro eller rädsla. Under själva striden hjälper stressen din kropp att prestera maximalt för att hantera en livshotande situation och efteråt upplever de flesta reaktioner när kroppen bearbetar vad den varit med om. Människan är extremt anpassningsbar, även för extrema situationer, och de allra flesta återhämtar sig utan problem även från mycket påfrestande händelser. Det finns ett antal faktorer som påverkar vår stresshanteringsförmåga.

Under utbildning tränar vi ofta under påfrestande förhållanden för att simulera den stress som striden kan innebära. Genom att prestera när man är kall, blöt, trött och hungrig upplever soldaten den ökade påfrestande som detta kan innebära men får framförallt lära sig hur den kan överkommas. Att kontinuerligt pressa sig själv utanför komfortzonen ökar du din förmåga att ta dig an nya, än mer stressfyllda uppgifter på ett bättre sätt.

Genom att öva skapar och befäster vi även rutiner. Det är viktigt att alltid genomföra en noggrann kontroll av dig själv och din utrustning men även att du håller dig till fastställda rutiner inom din tjänst för exempelvis rapportering eller radiosignaler. Rutiner skapar trygghet och reducerar stress.

Att uppleva socialt stöd med de närmaste i gruppen och ha möjlighet att bearbeta och tala ut om sina upplevelser är även avgörande för stresshantering. Även något så enkelt som fysisk träning höjer vår förmåga att hantera stress, men är även ett viktigt verktyg för att efter en påfrestande händelse få kroppen att slappna av och återhämta.

Om du tror att du kan ha drabbats av en stressreaktion kan du göra mycket för att hjälpa dig själv. Du ska vara uppmärksam på eventuella egna psykiska och fysiska tecken på efterreaktioner. Prata om dina upplevelser med familj, vänner, kamrater och chefer.

Det är viktigt att alla kan ta hand om den som drabbas av en stressreaktion genom att ge kamrattstöd. Sök kontakt och visa att du förstår att din kamrat som drabbats inte är sjuk, utan utmattad och behöver stöd och viss omvårdnad. Du kan behöva förklara att stressreaktioner är en normal reaktion på en onormal situation. Lyssna och undvik att prata själv eller att ge "goda råd". Förneka inte problem och bagatellisera dem inte.

Säg inte åt din pressade kamrat att "rycka upp sig". En psykiskt utmattad person kan inte rycka upp sig. All energi går åt till att hålla den inre oron under kontroll. Om läget så medger, bör du ordna så att din kamrat får en lugn plats att vila på och varm mat. Sömn är ofta bäst. Även om viss behandling måste ges, får du inte inge den person som känner stark press uppfattningen att kraven på henne eller honom har minskat. Hon eller han ska

om möjligt vara kvar vid förbandet. Det kan dock vara lämpligt att tillfälligt ge en mindre ansträngande tjänst inom förbandet. Om kamraten är farlig för sig själv och sin omgivning, måste kvalificerad vård ges.

12.4 Folkrätten

Krigets verkningar kan drabba oss alla. Militära maktmedel kan missbrukas. Därför måste var och en känna till vad hon eller han har för skyldigheter och rättigheter. Varje chef och soldat eller sjöman ska kunna säga: – Jag vet var gränsen går.

Försvarsmakten deltar i utvecklingen av det svenska samhället och har samma grundläggande värderingar om alla människors lika värde. Värderingar som uttrycks i våra lagar och åtaganden enligt internationella överenskommelser.

Folkrätten är det internationella regelverk som styr relationer mellan stater i fred, kris och krig. Främst sker detta genom att stater antar konventioner och ingår andra internationella överenskommelser.

Folkrätten reglerar staternas relationer på flera områden, bland annat folkrätten:

- Staters samarbete och uppträdande mot varandra, till exempel diplomatiska förbindelser.
- Handel, till exempel mellanstatliga avtal som reglerar ekonomi, post, transporter, telekommunikation och tekniskt-vetenskapligt samarbete.
- Miljö, till exempel traktater om förhindrande av oljeutsläpp till sjöss.
- Rymdens och havens användande, till exempel 1982 års havsrättskonvention.

En annan viktig del av folkrätten är mänskliga rättigheter, till exempel Förenta Nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna. Efter den första deklarationen 1948 om de mänskliga rättigheterna har det tillkommit konventioner för att bland annat skydda de medborgerliga och politiska rättigheterna samt människors ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. De mänskliga rättigheterna upphör inte vid en väpnad konflikt, men staterna kan göra vissa inskränkningar. Det är dock inte möjligt att upphäva sådana grundläggande mänskliga rättigheter såsom förbuden mot tortyr och slaveri.

12.4.1 Förenta Nationernas stadga

Förenta Nationernas stadga (1945) kräver att stater ska göra allt som är möjligt för att lösa internationella tvister på fredlig väg. Det grundläggande våldsförbudet i FN-stadgans artikel 2 punkt 4 innebär att staterna inte har rätt att använda sig av våld i sina internationella förbindelser. Det finns två undantag till denna regel, nämligen staternas rätt till självförsvar och staternas rätt till sådan användning av våld eller tvång som har stöd i ett mandat från FN:s säkerhetsråd under kapitel VII i FN-stadgan. Självförsvarsrätten

regleras i artikel 51 som anger att ingenting inskränker en stats "naturliga rätt till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av ett väpnat angrepp". Stater får i sådana situationer bara använda sig av den grad av våld som är nödvändig och proportionerlig i förhållande till angreppet. Motåtgärderna får inte innebära en överreaktion på motståndarens angrepp. Försvarsinsatsen ska alltså begränsa sig till vad som är nödvändigt för att försvara det egna landet och uppnå säkerhetsgarantier att angreppet inte upprepas.

12.4.2 Internationella nedrustningsavtal

Det finns ett antal internationella nedrustningsavtal som syftar till att helt förbjuda eller begränsa massförstörelsevapen och andra vapentyper som orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Sådana avtal kan innehålla stopp för vissa vapenprover och stopp för användning av vissa vapen. Det finns exempelvis ett antal konventioner som förbjuder utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska och biologiska vapen. Ytterligare ett exempel är den så kallade Ottawa-konventionen som förbjuder användning av truppminor. Länder som tillträtt konventionen måste också förstöra alla sina existerande truppminor.

12.4.3 Krigets lagar

Krigets lagar omfattar neutralitetsrätt, ockupationsrätt och regler beträffande krigföring samt regler som ska skydda krigets offer, den så kallade "humanitära rätten".

Alla i Försvarsmakten ska följa folkrättens regler för krigföring, de så kallade "krigets lagar". Det är viktigt att komma ihåg att krigets lagar gäller i väpnade konflikter. I fredsfrämjande insatser utomlands gäller särskilda regler för den enskilda insatsen (exempelvis FN:s säkerhetsråds mandat).

12.4.4 Humanitär rätt

Humanitär rätt är de krigföringsregler och regler om skydd för krigets offer som gäller vid väpnad konflikt.

Den som deltar i strid och bryter mot krigets lagar kan ställas till ansvar för detta i domstol.

Folkrättsliga principer för att skydda civila

Viktiga principer har utvecklats i folkrätten för att begränsa civilbefolkningens lidande vid väpnade konflikter.

Civila ska alltid skyddas

Vid krigföring är det särskilt viktigt att civilbefolkningen skyddas från krigets verkningar. Distinktionsprincipen innebär ett krav på att det i krigföringen görs skillnad mellan militära mål å ena sidan och civilbefolkningen och civil egendom å den andra sidan. Militära attacker får endast riktas mot militära mål. Genom denna princip förbjuds krigföring som har urskillningslösa effekter, det vill säga användningen av vapen och stridsmedel som slår blint mot både civila och militära mål. Det är också förbjudet att använda civila eller andra skyddade personer för att skydda militära objekt från anfall, så kallade "mänskliga sköldar".

Proportionalitet mellan militära fördelar och civila risker

Proportionalitetsprincipen innebär att attacker mot militära mål måste begränsas eller undvikas om den militära fördelen med anfallet inte står i proportion till de risker som civilbefolkning och civil egendom samtidigt utsätts för. Ett militärt angrepp som leder till förluster hos civilbefolkningen ska alltså ses som förbjudet om inte de civila förlusterna uppvägs av den militära fördel som angreppet förväntas ge.

Försiktighet ska alltid iakttas

Försiktighetsprincipen innebär en allmän skyldighet att alltid vidta alla rimliga åtgärder för att förhindra att civila och civil egendom drabbas av onödiga eller överdrivna förluster.

Humanitet ska gälla i alla situationer

Man kan inte reglera alla situationer som kan uppstå. Det är tydligt idag när den tekniska utvecklingen kring stridsmedel och metoder blivit så snabb att man inte hinner skapa folkrättsliga regler i samma takt. Enligt den så kallade Martens-klausulen ska humanitetens krav följas i krigföringen, även om det saknas detaljerade folkrättsliga regler. Martens-klausulen innebär alltså att avsaknaden av folkrättsliga regler i en viss situation inte ska uppfattas som att allt är tillåtet. Syftet med klausulen är att civilisera krigföringen genom att generellt förbjuda åtgärder som är barbariska, omänskliga och som strider mot det allmänna rättsmedvetandet.

Stridande och icke stridande personer

De folkrättsliga reglerna skiljer mellan stridande och icke stridande personer. Som stridande måste du känna till innebörden av ordet kombattant, som är ett internationellt överenskommet begrepp. Kombattanter får delta direkt i striderna och ska behandlas som krigsfångar om de ger upp motståndet. Se även kapitlet om kombattantutbildning.

Icke stridande

En icke stridande är en person som tillhör de väpnade styrkorna men som inte har rätt att aktivt delta i fientligheterna. Det kan till exempel vara sjukvårdspersonal och fältpräster, vilka har ett särskilt folkrättsligt skydd. Sjukvårdspersonal och fältpräster har rätt att bära lätt personlig beväpning för självförsvar.

Civila

Civila är skyddade personer. Som civila anses alla personer som inte tillhör de väpnade styrkorna (kombattanter och icke-stridande). Civila har i regel inte rätt att aktivt delta i fientligheterna och förlorar sitt folkrättsliga skydd som civila om de ändå gör det. En civilperson har dock, i likhet med icke-stridande, rätt att använda proportionerligt våld i självförsvar.

Ockupationsrätten

Enligt folkrätten är ett område ockuperat när motståndaren tagit faktisk kontroll över området och den inhemska regeringen inte längre kan utöva sin makt där. Det är då ockupationsmakten som ska upprätthålla lag och ordning. Ockupationsrätten anger ockupationsmaktens ansvar och skyldigheter. Ockupation är endast ett tillfälligt tillstånd som inte får medföra någon förändring avseende vilket land som det ockuperade området tillhör.

Neutralitetsrätten

Neutralitetsrätten reglerar förhållandet mellan krigförande och neutrala länder. Ett land som vill undvika att bli indraget i en väpnad konflikt kan förklara sig neutralt. De krigförande får inte utföra stridshandlingar på ett neutralt lands territorium. Det neutrala landet ska i sin tur vara militärt opartiskt i konflikten mellan de krigförande och ska förhindra att någon av de stridande drar nytta av landets område för att vinna fördelar i krigföringen. Det kan till exempel innebära att transporter över territoriet inte tillåts.

12.5 Soldatregler

Soldatreglerna är en översiktlig sammanställning av krigets lagar. Du ska känna till och följa dessa regler, som är en viktig del av den grundläggande utbildningen i folkrätt.

Vi måste själva följa de regler som vi förväntar oss att motståndaren ska följa. Syftet är att minska onödigt lidande och undvika onödigt svår skada. Du ska i praktiska situationer kunna handla enligt soldatreglerna.

Soldatreglerna hittar du som ett fickminne i bilaga 2.

12.6 Krigsfångar

Den som är kombattant och faller i motpartens våld ska behandlas som krigsfånge. I tredje Genèvekonventionen (GK III) och i delar av Tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna regleras ingående hur parterna ska behandla krigsfångar. Soldatreglerna är grunden för behandling av krigsfångar.

Under en internationell väpnad konflikt har följande personer som faller i motpartens våld rätt att behandlas som krigsfångar:

- kombattanter,
- personer som åtföljer de väpnade styrkorna utan att direkt tillhöra dem, under förutsättning att de bemyndigats av de väpnade styrkorna som de följer med,
- medlemmar av besättningen på handelsfartyg eller civila luftfartyg som tillhör en part i konflikten.

Följande personer har, om de faller i motpartens våld, inte rätt till status som krigsfångar under en internationell väpnad konflikt, men ska behandlas humanit:

- civila som direkt deltar i fientligheterna förlorar under tiden för sitt deltagande sitt folkrättsliga skydd,
- legosoldater,
- spioner.

Sjukvårds- och sjuhelvårdspersonal, som uteslutande har sjukvård eller sjuhelvård som uppgift, är inte kombattanter och får inte göras till krigsfångar. Om de faller i motpartens våld ska de återsändas till egna styrkor. De får dock hållas kvar om de behöver bistå krigsfångar från de egna styrkorna.

Personal som tillfälligt löser sjukvårdsuppgifter under en begränsad tid, till exempel stridssjukvårdare och bårbärare får inte anfallas under den tid de utför sjukvårdsuppgifter. Temporär sjukvårdspersonal blir krigsfångar om de faller i motpartens våld. Även stabsläkare och veterinärer är kombattanter. Den som blivit krigsfånge är endast skyldig att uppges:

- sitt fullständiga namn,
- sin tjänstegrad,
- sitt födelsenummer,
- sitt registreringsnummer (för svensk del vårt personnummer).

En krigsfånge som vägrar lämna upplysningar eller inte svarar på frågor får på grund av de inte utsättas för tortyr, tvång, hot, förolämpningar eller ogynnsam behandling.

Krigsfången har rätt att behålla utrustning och föremål för personligt bruk, till exempel uniform, kängor, hjälm, personlig skyddsutrustning (t.ex. skyddsmask) och utspisningsutrustning (t.ex. kokkärl).

En krigsfånge ska behandlas human. Det är inte tillåtet med våld, mord, stympning, fysisk eller psykisk tortyr, tvång, hot, förolämpningar eller ogynnsam behandling. Den stat som tagit krigsfången, ansvarar för att krigsfången inte utsätts för förolämpningar, hot eller våld, vare sig från militär personal eller civila. Krigsfången ska också skyddas från allmänhetens nyfikenhet.

Bild 12.3 Menige första klass Stig Nilsson, tionde juni 1999, 990610-5935/Ur SoldF.
Sergeant Eva Petradotter, åttonde mars 1994, 940308-2164/Ur SoldF.

12.7 Motståndsrörelser

Under en konflikt kan delar av befolkningen vara organiserade i motståndsrörelser och göra väpnat motstånd. Medlemmar i en organiserad motståndsrörelse ses också som kombattanter om de står under ansvarigt befäl och är underkastade ett internt disciplinärt system, som bland annat ska säkerställa att krigets lagar följs av medlemmarna.

De ska också bära sina vapen öppet vid varje militärt engagemang samt under den tid de är synliga för motparten för att ses som kombattanter. Enligt Genève-konventionerna ska de även bära utmärkande tecken som är fastsittande och igenkännliga på avstånd.

Bild Bllaga 1.1 Utbildningslokal för cybersoldater. Foto: Santillana Sanchez/Försvarsmakten

RESAN TILL INSTÄLLELSEPLATSEN

Du ansvarar för att ta dig till inställelseplatsen.

Vid längre sträckor – använd om möjligt allmänna kommunikationsmedel.

Vid kortare resor är det lämpligt att använda eget färdmedel. Forsök om möjligt att någon kan köra dig och ta hand om till exempel din bil. Försvarsmakten ansvarar inte för förvaring av privata färdmedel.

Om du är tvungen till ekonomiska utlägg för biljett för inställelse resan så behåll kvittot. Försvarsmakten ersätter biljettkostnaden.

Mobilisering ska kunna genomföras under alla förhållanden.
Illustration: Anna-Karin Wetzlig/Försvarsmakten

HINDER FÖR INSTÄLLELSE

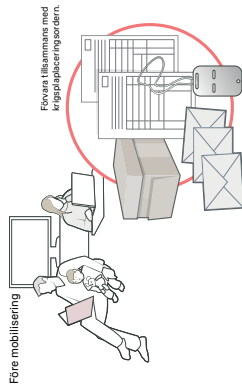
Gör ALLT för att inställa dig så fort som möjligt oavsett väder! Flertal verksamhet, trafikstockningar och annat kan göra det omöjligt att ta dig till inställelseplatsen. Vänd dig då i första hand till närmaste militära förband.

Om du är så sjuk att du inte kan inställa dig ska detta styrkas med läkarintyg. Intyget skickas till det regemente eller flottill där ditt krigsförband finns. Om möjligt be även någon annan som ska till samma krigsförband som du att meddela att du är sjuk.

Uppskov **BEVILJAS INTE** vid mobilisering. Ansökan om tjänstledighet för särskilda skäl och under viss tid kan lämnas efter det att du har installerat dig vid ditt krigsförband.

KONTAKT MED ANHÖRIGA

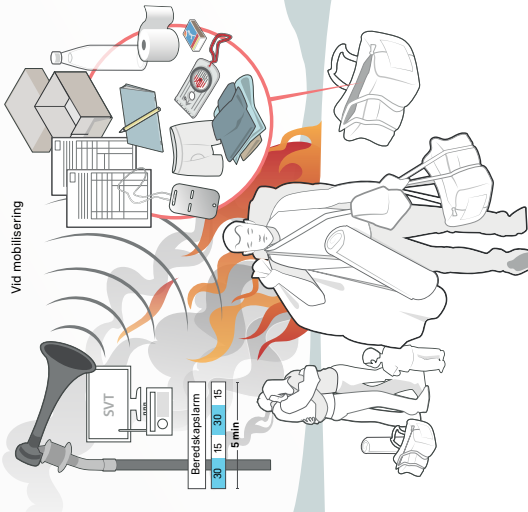
- Brev och paket kan vara enda möjligheten för både dig och dina anhöriga att hålla kontakt.
- Förutsatt inte att ditt krigsförband kan tillhandahålla möjlighet till telefon och anslutning till internet.
- Privat kommunikationsutrustning (till exempel mobiltelefon) kan spåras, avlyssnas och störas med relativt enkla medel. Om du medför denna typ av utrustning får du vara beredd på att det kan tas beslut om användningsförbud och att den kommer att förvaras på annan plats.

Före mobilisering

Förvara tillämnarna med
i egna förpackningar för dem.

Vid mobilisering

FICKMINNE MOBILISERING

FÖRSVARSMAKTEN

FIM MOB 2022
M7737-366642
Versionsnr: 1.0 A0

FICKMINNE MOBILISERING

Din tjänstgöring vid mobilisering är förberedd genom att du är krigsplacerad.

Om du är krigsplacerad har du fått en "KRIGSPACERINGS-ORDER".

- Krigsplaceringsordern innehåller bland annat:
- din krigsförbandskod (den används även för vägvisnings- skyltar i närheten av din mobiliseringsplats),
 - avtagnings- och inställelsplats, och
 - resanvisningar för kollektivtrafik (beställningsanvisning eller förtryckta biljetter).

Den kan även innehålla:

- fältpostnummer, och
- färgangivelse och eventuellt täcknamn.

Om din krigsplacering upphör eller ändras får du ett meddelande om detta. Förstår i så fall den gamla krigsplaceringsordern.

FÖRVARING AV HANDLINGAR

De handlingar som du behöver för mobilisering bör du förvara samlat och på ett sådant sätt att de är åtkomliga endast för dig.

Exempel på sådana handlingar är:

- krigsplaceringsorder, och
- ID-bricka om sådant är tillämpligt.

Handlingar som du själv förbereder och förvarar tillsammans med övriga handlingar:

- Postadressen till det regemente eller flottilj där ditt krigsförband finns (för dina anhörigas kontakt med dig),
- Information till anhöriga om hur den privata ekonomin och försäkringar ska skötas, och
- Övrigt enligt eget behov. Det kan till exempel vara en begravningsbyrås mall "Önskemål för begravning."

Håll dessa handlingar aktuella. Du har annat att göra vid order om inställelse.

INKALLELSE

Vid beslut om mobilisering ska du skyndsamt bege dig till din inställelsplats som är angiven på din krigsplaceringsorder.

Beslut om mobilisering kan delges på olika sätt. Om endast delar av Försvarsmakten ska mobiliseras kan delgivning ske genom:

- telefon/larmlista (för anställd personal i Försvarsmakten),
- post, och
- radio/TV.

Vid omedelbar krigsfara ges BEREDSKAPSLARM. Det innebär att hela samhället omedelbart ska organiseras för krig, så kallad ALLMÄN MOBILISERING.

Beredskapslarm tillkännages genom:

- telefon/larmlista (för anställd personal i Försvarsmakten),
- radio/TV.

Detta kan kompletteras med utomhusvarningssystemet "Hesa Fredrik". Beredskapslarmet ges under 5 minuter som 30 sekunder långa signaler med 15 sekunders mellanrum.

OBSERVERA!

Påbörjad mobilisering ska inte avbrytas.

Varje besked om att mobiliseringen och motståndet ska avbrytas är falskt.

Sociala medier och SMS används inte för inkallelse.

UTTAGEN EGENDOM

Är ditt motorfordon, båt/fartyg, hund eller annan egendom uttagen så har du också fått ett UTTAGNINGSBESKED för egendomen.

För uttagen egendom gäller samma metoder för inkallelse som för personal. Beredskapslarm innebär också att uttagen egendom omgärdande ska avlämnas på plats enligt UTTAGNINGSBESKED.

Om både du och din uttagna egendom kallas in samtidigt bör du be någon annan lämna in egendomen så att du själv kan inställa dig så fort som möjligt. Om detta inte är möjligt ska du först lämna in din uttagna egendom vid angiven avlämningsplats (A-plats).

Vid A-plats får du ett intyg som visar på att du har varit där, så att du kan visa upp det om du blir sen till din egen inställelsplats.

INNAN DU INSTÄLLER DIG

- Kontrollera uppgifterna på din krigsplaceringsorder och eventuellt uttagningsbesked för egendom.
- Meddela anhöriga postadress och e-postadress till det regemente där ditt krigsförband finns.
- Ge information till anhöriga om hur den privata ekonomin och försäkringar ska skötas.

Ta med vad du har av följande

- krigsplaceringsorder,
- krigstjänstgöringsorder,
- särskilda instruktioner/handlingar (om du har tilldelats detta) till exempel förarbetsvis,
- ID-bricka,
- någon ID-handling (körkort, nationellt identitetskort eller annat),
- körkort, certifikat och behörighetsbevis.

Ta även med dig:

- hygienartiklar som inte behöver batteri/elanslutning,
- balettpapper,
- anteckningsbok och blyertspenna,
- kniv,
- personlig ekonomi som inte kräver internetanslutning,
- underkläder och strumpor.

KLÄ DIG I DÖMMA OCH VÄRMANDE PLAGG

Under de första dygnet efter order om inkallelse kommer tillgången på lagad mat och annat att vara begränsad.

Ta därför med dig:

- matpaket,
- termos.

Det är bra om du kan ta med dig:

- ficklampa,
- kompass.

SOLDATREGLER

1. **Bekämpa endast fiendens kombattanter och mål av militär betydelse!**
2. **Vålla inte onödigt lidande eller större skada än som fordras för att lösa din uppgift!**
Det är förbjudet att använda vapen, projektiler och materiel eller metoder som förorsakar onödigt lidande eller onödigt svår skada.
3. **Bekämpa inte en fiende som försatts ur stridbart skick!**
4. **Avväpna fångar och överlämna dem till din chef!**
En krigsfånge behöver endast uppgive namn, grad, födelsedatum och registreringsnummer.
En krigsfånge har rätt att behålla kläder, hjälm, skyddsutrustning, förplägnadsutrustning, ID-handlingar samt personliga tillhörigheter som inte har något under rättelsevärde. En krigsfånge ska få den vård som hälsotillståndet kräver och som är möjligt att ge samt ha tillgång till dricksvatten.
5. **Behandla sårade, sjuka och skeppsbrutna lika, oberoende av om de tillhör våra styrkor, fienden eller civilbefolkningen!**
Alla sårade, sjuka och skeppsbrutna ska under alla förhållanden respekteras och skyddas. De ska få den vård som hälsotillståndet kräver.

6. **Respektera och skydda civilbefolkningen!**
Undvik om möjligt att skada civil egendom!
Plundring är förbjuden!

Urskillningslösa anfall är förbjudna.

7. **Respektera personal och föremål som har särskilda folkrättsliga kännetecken, t.ex. Röda korset!**
Personal, anläggningar och materiel som är utmärkta med folkrättsliga kännetecken får inte bekämpas.

8. **Ingrrip för att förebygga brott mot dessa regler!**

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER FÖR SJÖKRIGET!

Attackdykare får bekämpas!
Överlevande i vatten som avstår från fientlig handling får inte bekämpas. Räddningsaktioner får inte störas.

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER FÖR LUFTKRIGET!

Det är förbjudet att beskjuta den som räddar sig med fallskärm.
Fallskrämsgrupp får bekämpas även under hoppet!

DU SKA KÄNNA TILL OCH FÖLJA DESSA REGLER.

Syftet är att minska onödigt lidande och undvika onödigt svår skada. Du ska i praktiska situationer kunna handla enligt soldatreglerna.

SOLDATREGLER

1. **Bekämpa endast fiendens kombattanter och mål av militär betydelse!**
2. **Vålla inte onödigt lidande eller större skada än som fordras för att lösa din uppgift!**
Det är förbjudet att använda vapen, projektiler och materiel eller metoder som förorsakar onödigt lidande eller onödigt svår skada.
3. **Bekämpa inte en fiende som försatts ur stridbart skick!**
4. **Avväpna fångar och överlämna dem till din chef!**
En krigsfånge behöver endast uppgi namn, grad, födelsedatum och registreringsnummer.
En krigsfånge har rätt att behålla kläder, hjälm, skyddsutrustning, förplägnadsutrustning, ID-handlingar samt personliga tillhörigheter som inte har något underrättelsevärde. En krigsfånge ska få den vård som hälsotillståndet kräver och som är möjligt att ge samt ha tillgång till dricksvatten.
5. **Behandla sårade, sjuka och skeppsbrutna lika, oberoende av om de tillhör våra styrkor, fienden eller civilbefolkningen!**
Alla sårade, sjuka och skeppsbrutna ska under alla förhållanden respekteras och skyddas. De ska få den vård som hälsotillståndet kräver.

6. **Respektera och skydda civilbefolkningen!
Undvik om möjligt att skada civil egendom!
Plundring är förbjuden!**
Urskillningslösa anfall är förbjudna.

7. **Respektera personal och föremål som har särskilda folkrättsliga kännetecken, t.ex. Röda korset!**
Personal, anläggningar och materiel som är utmärkta med folkrättsliga kännetecken får inte bekämpas.

8. **Ingrep för att förebygga brott mot dessa regler!**

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER FÖR SJÖKRIGET!

Attackdykare får bekämpas!
Överlevande i vatten som avstår från fientlig handling får inte bekämpas. Räddningsaktioner får inte störas.

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER FÖR LUFTKRIGET!

Det är förbjudet att beskjuta den som räddar sig med fallskärm.
Fallskärmstrupp får bekämpas även under hoppet!

DU SKA KÄNNA TILL OCH FÖLJA DESSA REGLER.

Syftet är att minska onödigt lidande och undvika onödigt svår skada. Du ska i praktiska situationer kunna handla enligt soldatreglerna.

SVENSKT LANDTERRITORIUM

Baseringar av markförband,
viktiga regioner och områden.

- Arméstab
- Garnison—militärbas
- Norra militärregionen
- Mellersta militärregionen
- Västra militärregionen
- Södra militärregionen
- Gotlands garnison

Se även sidan 52 som
innehåller information om
organisationsenheterna.

SVENSKT SJÖTERRITORIUM

Baseringar av marinförband,
viktiga gränser och zoner.

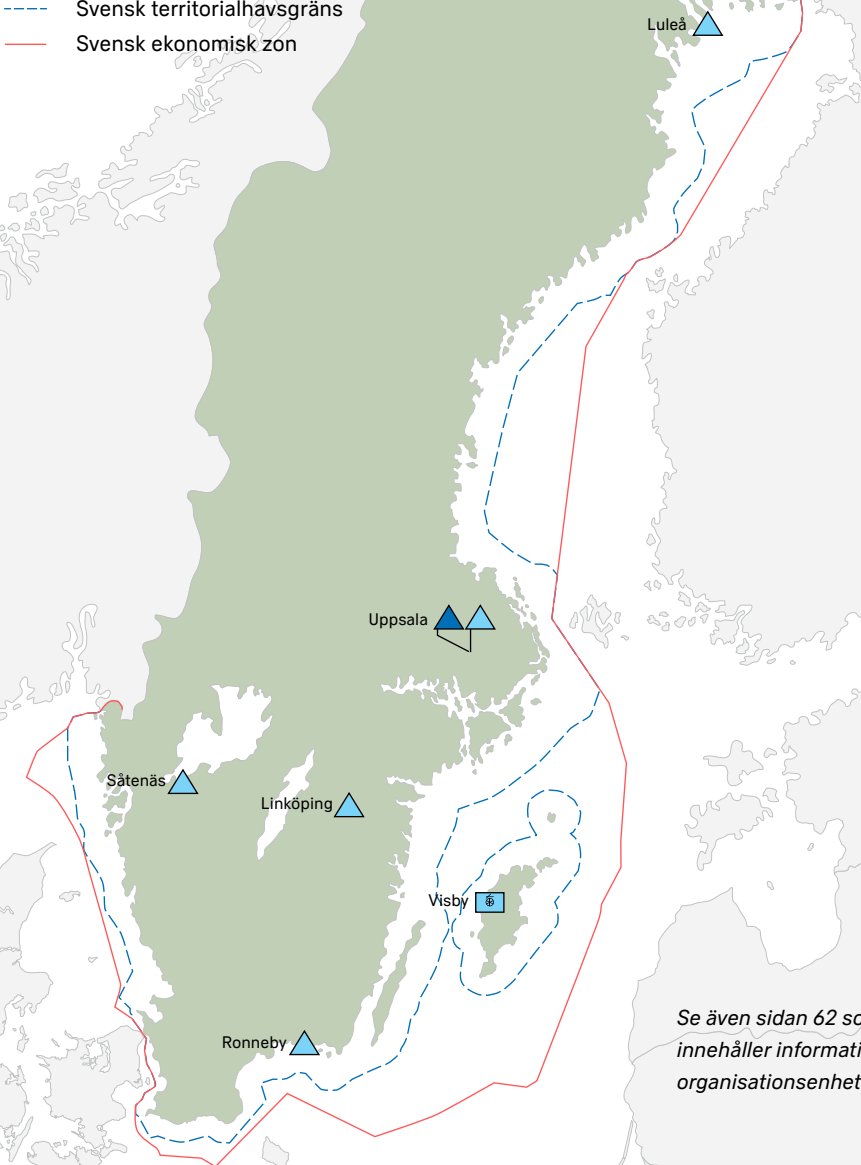

Se även sidan 52 som
innehåller information om
organisationsenheterna.

SVENSKT LUFTTERRITORIUM

Baseringar av flygvapenförband,
viktiga gränser och zoner.

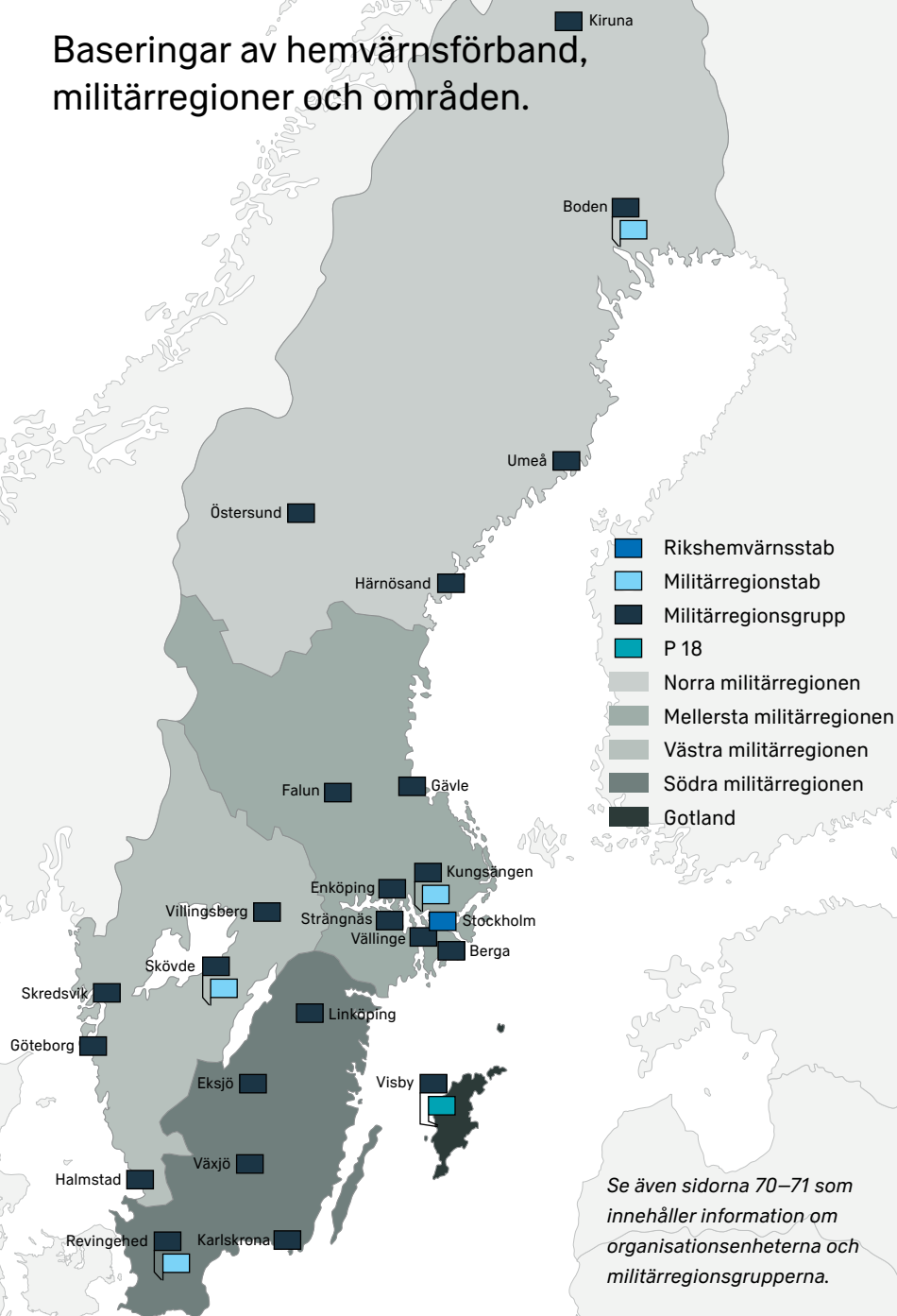
- Flygstab
- Garnison – militärbas
- Svensk flygbas
- Svensk territorialhavsgrens
- Svensk ekonomisk zon

Se även sidan 62 som
innehåller information om
organisationsenheterna.

TERRITORIellt FÖRSVAR

Baseringar av hemvärnsförband,
militärregioner och områden.

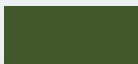
Se även sidorna 70–71 som
innehåller information om
organisationsenheterna och
militärregionsgrupperna.

FÖRSVARSMAKTENS GRADBETECKNINGAR

OFFICERS- ASPIRANTER

SOLDATER OCH SJÖMÄN

GRUPPBEFÄL

ARMÉN FÄLTUNIFORM		FLOTTAN		AMFIBIEKÅREN		FLYGVAPNET	
	Överfurir		Överfurir		Överfurir		Överfurir
	Furir		Furir		Furir		Furir
	Korporal		Korporal		Korporal		Korporal
	Vice-korporal		Vice-korporal		Vice-korporal		Vice-korporal
	Menig 4		Menig 4		Menig 4		Menig 4
	Menig 3		Menig 3		Menig 3		Menig 3
	Menig 2		Menig 2		Menig 2		Menig 2
	Menig 1		Menig 1		Menig 1		Menig 1
	Menig		Menig		Menig		Menig
	Kadett*		Kadett*		Kadett*		Kadett*

* Kadett är en befälsgrad för officersaspirant som genomgår utbildning och ännu inte utnämnts till officer eller specialistofficer.

SPECIALISTOFFICERARE

FÄLTUNIFORM

Sergeant

Över-sergeant

Fanjunkare

Över-fanjunkare

Förvaltare

Flottilj-/
regements-
förvaltare

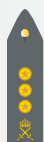
ARMÉN

Sergeant

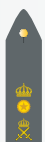
Över-sergeant

Fanjunkare

Över-fanjunkare

Förvaltare

Regements-
förvaltare

FLOTTAN

Sergeant

Över-sergeant

Fanjunkare

Över-fanjunkare

Förvaltare

Flottilj-
förvaltare

AMFIBIEKÅREN

Sergeant

Över-sergeant

Fanjunkare

Över-fanjunkare

Förvaltare

Regements-
förvaltare

FLYGVÄPNET

Sergeant

Över-sergeant

Fanjunkare

Över-fanjunkare

Förvaltare

Flottilj-
förvaltare

OFFICERARE

FÄLTUNIFORM

Fänrik

Löjtnant

Kapten

Major

Överste-löjtnant

Överste

ARMÉN

Fänrik

Löjtnant

Kapten

Major

Överste-löjtnant

Överste

FLOTTAN

Fänrik

Löjtnant

Kapten

Örlogs-kapten

Kommandör-kapten

Kommen-dör

AMFIBIEKÅREN

Fänrik

Löjtnant

Kapten

Major

Överste-löjtnant

Överste

FLYGVÄPNET

Fänrik

Löjtnant

Kapten

Major

Överste-löjtnant

Överste

GENERALSPERSONER OCH FLAGGMÄN

FÄLTUNIFORM	 Brigad-general	 General-major	 General-löjtnant	 General
ARMÉN	 Brigad-general	 General-major	 General-löjtnant	 General
FLOTTAN	 Flottilj-amiral	 Konter-amiral	 Viceamiral	 Amiral
AMFIBIEKÅREN	 Brigad-general	 General-major	 General-löjtnant	 General
FLYGVAPNET	 Brigad-general	 General-major	 General-löjtnant	 General

FRIVILLIGA FÖRSVARSGRUPPORGANISATIONER

De frivilliga försvarsorganisationerna stöder totalförsvaret med försvarsupplysning, rekrytering och utbildning av frivilligpersonal.

Svenska Försvarsutbildningsförbundet (Försvarsutbildarna)

Försvarsutbildarna utbildar frivilliga militära specialister som exempelvis hemvärnssjukvårdare. Försvarsutbildarna bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.forsvarsutbildarna.se

Insatsingenjörernas Riksförbund (IIR)

IIR utbildar och förser Försvarsmakten med fältarbetsbefäl.

Hemsida: www.insatsingenjorerna.se

Flygvapenfrivilligas Riksförbund (FVRF)

FVRF utbildar och förser Försvarsmakten med hemvärnsunder-
rättelsesoldater. FVRF bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.flygvapenfrivilliga.se

Frivilliga Automobilkårernas Riksförbund (FAK)

FAK:s uppgift är främst att vidareutbilda förare av tunga transporter
för att i en krissituation kunna säkerställa den tunga trafiken.

Hemsida: www.fak.se

Frivilliga Flygkåren (FFK)

FFK utbildar flygförare och flyggruppchefer för uppgifter inom
Försvarsmakten. FFK bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.ffk.se

Frivilliga Motorcykelkårernas Riksförbund (FMCK)

FMCK utbildar och förser Försvarsmakten med motorcykelordnan-
ser. FMCK bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.fmck.se

Frivilliga Radioorganisationen (FRO)

FRO utbildar signalister och sambandspersonal för uppgifter inom Försvarsmakten. FRO bedriver även ungdomsverksamhet.
Hemsida: www.fro.se

Svenska Skyttesportförbundet (SvSF)

SvSF med sin spetskompetens förser Försvarsmakten med skytteinstruktörer. SvSF har också en stor civil del inom skytte.
Hemsida: www.skyttesport.se

Försvarets Personaltjänstförbund (FPF)

FPF utbildar personalbefäl med uppgifter inom Försvarsmakten.
Hemsida: www.fpf.a.se

Svenska Blå Stjärnan (SBS)

SBS tar hand om lantbrukets djur vid kriser, katastrofer, utbrott av smitta och andra händelser. SBS utbildar sina medlemmar för insatser i samhällets krisberedskap. SBS bedriver också ungdomsverksamhet.
Hemsida: www.svenskablastjarnan.se

Svenska Röda Korset (SRK)

SRK är en del av internationella Röda Korset och arbetar förebyggande mot katastrofer.
Hemsida: www.redcross.se

Svenska Lottakåren (SLK)

SLK utbildar kockar, stabsassistenter och underrättelseassistenter för uppgifter inom Försvarsmakten. SLK bedriver även ungdomsverksamhet.
Hemsida: www.svenskalottakaren.se

Sjövarnsskårens Riksförbund (SVK RF)

SVK RF utbildar bland annat båtförare, maskinister och besättningsmän för fartyg och båtar som ingår i hemvärn och marina uppgifter. SVK RF bedriver även ungdomsverksamhet.
Hemsida: www.sjovarnskaren.se

Svenska Brukshundklubben (SBK)

SBK utbildar för Försvarsmaktens hundtjänstbefäl och hundförare. SBK bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.brukshundklubben.se

Svenska Fallskrämsförbundet (SFF)

SFF leder, främjar och utvecklar svensk fallskrämschoppning samt medverkar vid fallskrämsuppvisningar.

Hemsida: www.sff.se

Svenska Pistolskytteförbundet (SPSF)

SPSF utbildar främjar och utvecklar skytte med pistol och revolver samt utbildar instruktörer på pistol åt Försvarsmakten.

Hemsida: www.pistolskytteforbundet.se

Sveriges Civilförsvarsförbund (Civilförsvarsförbundet)

Civilförsvarsförbundet fokuserar på både säkerhet till vardags och vid kriser i samhället. Civilförsvarsförbundet är en civil del i av krisberedskapen.

Hemsida: www.civil.se

Sveriges Bilkårens Riksförbund (Bilkåren)

Bilkåren utbildar förare till Försvarsmakten, främst för hemvärnet och då på både tyngre och lättare fordon samt terrängfordon.

Bilkåren bedriver även ungdomsverksamhet.

Hemsida: www.bilkaren.se

REDAKTIONELL INFORMATION

Den första versionen av Svensk Soldat gavs ut 1967. Därefter har versioner getts ut 1971, 1975, 1981, 1983, 1994, 2005, 2016 och 2019. I stort följde dessa en kapitelstruktur där svensk säkerhetspolitik, totalförsvaret, det militära försvaret och utdrag ur TjRK/TjRF, (senare motsvarande nyare bestämmelser) återgavs.

PROD STAB initierade arbetet med den tionde versionen i januari 2022.

Det redaktionella arbetet har letts av Försvarmaktens publikationssamordnare örlogskapten Stefan Nilsson.

Formgivningen har utförts av Ingrid Ärfström och Jonas Arevärn FMLÖG GP som tillsammans med Stefan Nilsson ingått i redaktionsgruppen.

Ansvar för kapitel/del av kapitel har fördelats inom högkvarteret, försvarsgrensstationerna samt Militärhögskolan Halmstad.

Denna version av faktab publikationen har varit föremål för en större revidering som ska bidra till att skapa och behålla en försvarsvilja och bygga en motståndanda. Publikationens spännvidd har utökats och fördjupats genom tydligare syften för varje kapitel.

Skrivarbetet har inledningsvis genomförts genom att råmanus tagits fram av Stefan Nilsson, därefter har detta kapitelvis beretts av kapitelansvariga innan texten monterats i boken.

KAPITEL 1 SVENSK FÖRSVARSPOLITIK

Kapitlets text är en revidering av 2019 års version, med en utökning om omvärldsläget 2022 och beslutet att Sverige ansökt om att bli medlem i Nato. Syftet har varit att beskriva de faktorer som påverkar den svenska säkerhetspolitiken, hur den formuleras samt Sveriges deltagande i säkerhetspolitiska forum och andra internationella försvarssamarbeten. Kapitelansvarig är LEDS INRI. I beredningen har deltagit: Jemina Holmberg och övlt Thomas Ottosson (LEDS INRI), Henrik Garmer (ÖB/GD Stab).

KAPITEL 2 TOTALFÖRSVAR

MSB folder "Om kriget kommer" har utgjort ny faktakälla. Syftet har varit att beskriva totalförsvaret och nya civilområden. Kapitelansvarig är LEDS INRI. I beredningen har deltagit: Viktor Runius (LEDS INRI), kk Anders Kallin (LEDS TF) och övlt Anders Gustafsson (LEDS TF), ÖB Stab/rådgivare Annika Nordgren Christensen. Plikt- och provningsverket har lämnat korrektursvar på kapitlet.

KAPITEL 3 MILITÄRT FÖRSVAR

Kapitlets text är en revidering av 2019 års version, med en utökning inom ledning, strids-tekniska grunder och militära begrepp. Syftet är bland annat att ge fakta för att bidra till

att skapa och behålla en försvarsvilja och en motståndanda. En anpassning har även skett enligt den nya organisation som gäller för högkvarteret från 1 januari 2023. Kapitelansvarig är LEDS INRI. I beredningen har deltagit: Viktor Runius, övlt Thomas Ottosson (LEDS INRI), Anders Gustafsson (LEDS TF) och mj Håkan Broström (INSS J7).

KAPITEL 4 FÖRSVARSGRENAR

Texten till kapitlet om krigsförband är hämtad från VU 2022 bilaga 60, texten om förbanden är delvis hämtad från doktrin för gemensamma operationer, bilaga 1. Syftet har varit att beskriva försvarsgrenarna och dess uppgifter, krigsförband och fredsbaseringar/grupperingar. Kapitelansvaret har delats mellan PROD PLAN, AST, MS, FS. I beredningen har deltagit: Anna-Lena Berg (C PROD PLAN), övlt Johan Jönsson (PROD PLAN), övlt Ulf Hassgård (PROD PLAN mob). Texten om armén är beredd av övlt Niklas Brandt och övlt Robert Petersen (AST). Texten om marinen är beredd av öv Anders Åkermark, mj Simon Swiecicki samt Anja Reimers (MS). Texten om flygvapnet är beredd av öv Anders von Sydow (FS).

KAPITEL 5 HEMVÄRNET

Texten till kapitlet om krigsförband är hämtad från aktuell FMSI och VU 2022 bilaga 60. Texten om förbanden är delvis hämtad från doktrin för gemensamma operationer, bilaga 1. Syftet har varit att beskriva hemvärdet, dess uppgifter, krigsförband och fredsbaseringar/grupperingar. Kapitelansvarig är PROD RIKSHV. I beredningen har deltagit: övlt Torsten Hallstedt samt övlt Christian Schmidt (PROD RIKSHV).

KAPITEL 6 STRIDSKRAFTER

Texten till kapitlet om krigsförband är hämtad från VU 2022 bilaga 60, texten om förbanden är delvis hämtad från doktrin för gemensamma operationer, bilaga 1. Texten är avsiktligt skriven för att inte fästa på nuvarande eller kommande organisation för HKV/FST. Syftet har varit att beskriva Försvarsmaktens stridskrafter och dess uppgifter, krigsförband och fredsbaseringar/grupperingar. Definition/er för "stridskraft" har inhämtats från MSD, arbetet med Nomen OP, FMSI 2021-2030, FMVP. I beredningen har deltagit: Övlt Niklas Brandt (AST PLAN), öv Bo Klingvik (PROD LOG), kn Ulf Carlson, (FMTS), övlt Pierre Knutsson och kn Erika Kron (PROD LEDUND), SFL, Patrik Sternudd och Linda Avad (LEDS CIO), mj Rudolf Danielsson (LEDS PERS).

KAPITEL 7 GRUNDUTBILDNING

Revideringen har främst omfattat en uppdelning av texten och uppdatering relativt gällande reglemente och handböcker för grundutbildning. Syftet har varit att beskriva den militära grundutbildningen, anpassat för målgruppen. Kapitelansvarig är LEDS PERS. I beredningen har deltagit: Mj Jacob Flodén (MHS H), mj Rudolf Danielsson, mj Henrik Dufberg (PROD FPE ÖVN), förv Patrik Laestadius (PROD RPE LOG, teknisk direktör Kristin Strömberg, delarna om rättstjänst har granskats av XXX, delarna om självård är skrivna av fältprost Jenny Ahlén (HKV INS). Dessutom har plikttrådet genom Majken Hallbygård deltagit i beredningen. Plikt- och prövningsverket har lämnat korrektursvar på kapitlet.

KAPITEL 8 KOMBATTANTUTBILDNING

Motsvarande kapitel har inte funnits tidigare, men behovet fanns att ge information till nyanställda i Försvarsmakten. Kapitelansvarig är LEDS PERS. I beredningen har deltagit: Mj Jacob Flodén (MHS H), mj Rudolf Danielsson.

KAPITEL 9 HUR VI FÖRHÅLLER OSS TILL VARANDRA

Utgångspunkten för kapitlet är hur vi förhåller oss till varandra. Försvarsmaktens personal förväntas lösa uppgifter i extrema situationer vilket ställer särskilda krav på utformning av utbildningen som ska förbereda oss på detta och att Försvarsmakten är satt att försvara de värden vi vill leva efter. Kapitlet har tillförts Försvarsmaktens värdegrund och uppförandekod. Kapitelansvarig är LEDS PERS. I beredningen har deltagit: Kn Mikael Gudmunsson (MHS H), mj David Bergman, Fredrik Nordenmark samt öv Peter Tagesson (LEDS PERS).

KAPITEL 10 TJÄNSTGÖRING

Motsvarande kapitel har inte funnits tidigare, men behovet fanns att ge information både till nyanställda och de som utbildas inom ramen för värnplikt eller annan utbildning i Försvarsmakten. Stora delar av texten är en revidering av tidigare version, men mycket av texten är helt nyskrivet för målgruppen. Kapitelansvarig är LEDS PERS. I beredningen har deltagit: Mj Rudolf Danielsson (LEDS PERS PLAN), Albin Löwenberg (LEDS PERS VILLKOR), Per Erik Gyllestad (LEDS PERS ARGUS), Patrik Elisson (LEDS PERS PLAN), fv Patrik Laestadius (PROD RPE LOG), kmd Paula Wallenburg (LEDS KOMM), Carl A Karlsson (LEDS KOMM), Matilda Wrenkler (LEDS KOMM), Joakim Gustafsson (LEDS KOMM), övlt Mikael Carleson (MUST STAB), Elisabeth Bitterlich (MUST SÄKK). Plikt- och prövningsverket har lämnat korrektursvar på kapitlet.

KAPITEL 11 FÖRSVARSMAKTENS BEREDSKAPSSYSTEM

Kapitlet har sin utgångspunkt från bl. a. FM Beredskapskoncept, ÖB OPLAN BER 2022-26 och Svea rikes lag. Kapitelansvarig är PROD PLAN. I beredningen har deltagit: Övlt Ulf Hassgård och mj Åke Edler (PROD PLAN).

KAPITEL 12 KRIGET

Kapitlet är en reduktion av tidigare text. Anpassning har skett mot målgruppen och det faktum att handbok krigets lagar avses fastställas i närtid. Kapitlet kopplar samman soldatreglerna som ingår i folkrättsutbildningen. En utökning har skett i form av motståndsrörelser och krigsfångar.

Kapitelansvarig är LEDS JUR. I beredningen har deltagit: Försvarsjurist Lisa Euren Hög-lund (LEDS JUR).

Kartbilagor har utökats för att tydligare visa områden, gränser och orter där Försvarsmakten bedriver verksamhet.

I tidsperioden februari – 14 juni 2022 har fokus varit att producera kvalitetssäkrade texter till alla kapitel samt färdiga bilagor. Kvalitetssäkring har krävts till avdelningschefs nivå hos de kapitelansvariga. I mån av tid har illustrationer och bilder monterats.

Internremiss genomfördes mellan 20 juni och 30 augusti. Innehållet har förankrats under internremiss hos: C AST PLAN, C MS, C FS, LOGC, Stf C LEDS INRI.

I tidsperioden 11 Augusti – 12 September har fokus varit att kvalitetssäkra illustrationer och bilder. Juridisk granskning har genomförts av försvarsjuristerna Mikael Klein, Kajsa Wahrenby, Agneta Stenborg samt Katarina Stütz Norland.

Föredragning har skett löpande för SC PROD, överste Markus Björkgren, C PROD har orienterats om arbetsläget 2022-06-01 samt 2022-09-02.

Föredragning inför fastställande har skett: C LEDS 2022-10-03, ÖB 2022-10-07.

BILDFÖRTECKNING

Bildförteckning för denna faktab publikation finns i FM2022-14357:4.

KÄLLFÖRTECKNING

Källor utanför Försvarsmakten

- Arbetsmiljölagen, SFS 1977:1160
- Diskrimineringslagen 2008:567
- Offentlighet- och sekretesslagen (2009:400).
- Tryckfrihetsförordningen (1049:105).
- Förordning med instruktion för Försvarsmakten, SFS 2007:1266
- Förordning (1996:927) om Försvarsmaktens personal.
- Totalförsvaret 2021-2025 prop.2020/21 30
- Inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret, Regeringsbeslut 29 Fo2020/01269
- Inriktning för Försvarsmakten 2021-2025, Regeringsbeslut 30
- Anvisningar för det civila försvaret 2021-2025, Regeringsbeslut 14 Ju2020/04658
- Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att göra en samlad bedömning av förmågan inom det civila försvaret, Regeringsbeslut 15 Ju2020/04658
- Arbetsmiljöverkets författningssamling Systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1
- Arbetsmiljöverkets författningssamling Organisatorisk och social arbetsmiljö, AFS 2015:4
- MSB Folder "Om krisen eller kriget kommer"
- Departementsserien 2022:7 Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge – konsekvenser för Sverige

Källor inom Försvarsmakten

- FFS 2019:6 Försvarsmaktens föreskrifter om personaltjänst
- FFS 2020:1 Medinflytande för totalförsvarspliktiga
- Militärstrategisk doktrin, gällande från och med 2022-07-01
- Doktrin för gemensamma operationer gällande från och med 2020-07-01
- Reglemente Grund- och repetitionsutbildning, gällande från och med 2020-07-01
- Reglemente Mobilisering 2018 gällande från och med 2018-07-01
- Handbok Mobilisering 2019 gällande från och med 2019-07-01
- Handbok Grundläggande soldat och sjömansutbildning, gällande från och med 2020-07-01
- Handbok Systematiskt arbetsmiljöarbete 2022, FM 2020-25044:3, gällande från och med 2022-02-01
- Handbok Samarbete och befälsföring, gällande från och med 2014-08-15

- Handbok gemensamma symboler, gällande från och med 2019-06-01
- Handbok Stabstjänst grunder, gällande från och med 2022-05-01
- Lärobok Pedagogiska grunder, gällande från och med 2022-05-01
- Försvarmaktens Strategiska Inriktning 2021-2030 (FMSI) - FM2021-7333.1
- Försvarmaktens beredskapskoncept FM2016-26466:1
- Handlingskraft, FM2021-I 7683:2, gällande från och med 2021-08-27
- LEDS Direktiv – organisationsutveckling central ledning, FM2021-17:43
- Målbild för Försvarmaktens centrala och regionala ledning till 2025, FM2020-1299:5
- Verksamhetsuppdrag 23-25 Bilaga 61, FM2021-7184:5
- Vår militära profession 2017, gällande från och med 2017-06-13
- ÖB anförande vid folk och försvar 2022
- www.forsvarsmakten.se/saker (2022-06-09)
- Beslut om organisation försvarsstab, 2022-06-08, FM2022-14643:1

SOLDATERINRAN

"Du har nu påbörjat din militära utbildning och är en del av Försvarsmakten. Jag erinrar dig om vad detta innebär. Det svenska försvaret garanterar Sveriges oberoende och fred. Det ska värna vår demokrati, vår självständighet och vår frihet att själva utforma vår rättsordning och vår kultur. Genom att hjälpa andra länder och deras medborgare bidrar vi till fred, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter i vår omvärld. Samtidigt främjar vi vår egen säkerhet.

Du tillhör nu Försvarsmaktens personal och du utgör därmed del av dess viktigaste resurs. Det är på oss som Försvarsmaktens förmåga slutligen beror. Om vi blir angripna ska vi och övriga invånare tillsammans och med våra gemensamma krafter med alla medel försvara vårt land och vår frihet. När vi tjänstgör utomlands är vi representanter för Sverige med det ansvar som detta innebär. Vi ska alltid göra vårt yttersta, oavsett uppgift och vårt handlande ska präglas av de värderingar som vi är satta att försvara.

Som soldat i Försvarsmakten är du utvald att försvara vårt land och att tjäna freden. Situationer kan uppstå då det är på dig allting hänger. Att du har tillgodogjort dig din utbildning och har förmåga och vilja att utföra dina uppgifter är avgörande. Du ska ta ansvar för ditt handlande och vara ett föredöme för andra. Inom Försvarsmakten kommer du alltid att vara del av en grupp. Gruppens styrka är avgörande för vår förmåga att utföra de uppgifter som åligger oss. Du ska främja sammanhållning och god anda och vara ett stöd för dina kamrater. Kränkande behandling ska alltid motverkas och respekten för de mänskliga rättigheterna upprätthållas.

Din insats är viktig och den behövs för Sverige.
Jag välkomnar dig till Försvarsmakten."

Förordning om Försvarsmaktens personal

Svensk soldat och sjöman vänder sig främst till dig som står inför eller har påbörjat din utbildning mot en befattning i Försvarsmaktens krigsförband.

Boken ska därmed även användas vid kombattantutbildning för Försvarsmaktens civilanställda personal. Den beskriver bland annat varför vi har ett försvar i Sverige samt former och förutsättningar för utbildningen. Vidare beskrivs det svenska militära försvarets organisation, värnplikt, det svenska beredskapssystemet, krigsplacering och åtgärder vid en mobilisering.

Boken fyller en viktig funktion som faktabok under och efter utbildning.

Ett bra utbildningsresultat beror till stor del på ditt eget engagemang och agerande. Utbildningen bygger på att allas erfarenhet och förmåga tas tillvara.

Det är viktigt att du är aktiv och bidrar till att använda utbildningstiden effektivt.

Detta är en publikation som alla i målgruppen ska få behålla. Därmed ska den tas med vid repetitionsövning, hemvärnsberedskap, mobilisering etc.

FÖRSVARSMAKTEN

107 85 STOCKHOLM
www.forsvarsmakten.se

SV SOLD 2023
M7739-350065
Versionsnr: 10.0 ÄÖ